

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta**

Ústav světových dějin

Diplomová práce

Mikuláš Pešta

**Rudé brigády a jejich působení v Itálii
v sedmdesátých letech dvacátého století**

Red Brigades and Their Functioning in Italy in the 1970s

**Vedoucí diplomové práce
Prof. PhDr. Martin Kovář, Ph.D.**

Praha 2013

Děkuji vedoucímu své diplomové práce, prof. PhDr. Martinu Kovářovi, Ph.D., za ochotu, trpělivost a cenné připomínky.

Dále bych chtěl poděkovat prof. Dr. Marice Tolomelliové z Univerzity v Boloni za pomoc při výzkumu.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně, výhradně s využitím uvedených pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne:

podpis:

Abstrakt

Levicový terorismus v Itálii sedmdesátých let a Rudé brigády jako jeho nejvýznamnější symptom navazoval z dlouhodobého hlediska na boje mezi partyzány a fašisty v druhé světové válce a z krátkodobého vycházel ze studentsko-dělnických protestů z konce šedesátých let. Rudé brigády byly založeny v roce 1970 a její složky tvořili především tridentští studenti (Curcio, Cagolová), komunisté z Reggio Emilia (Franceschini, Gallinari) a dělníci z Milána (Moretti). V prvních letech jejich činnosti docházelo k agitaci v továrnách, zapalování aut vysokých manažerů a únosům. Práce sleduje postupnou radikalizaci skupiny a změnu cílů, které začali tvořit politici, soudci a státní úředníci. Proměna Rudých brigád souvisela také s personálními změnami ve vedení – po zatčení Franceschiniho a Curcia a zabití Cagolové prosadil svůj vliv radikální Moretti. Organizace pod jeho vedením začala plánovaně zabíjet své oběti a vlna brutálních útoků vyvrcholila na jaře 1978 v únosu a vraždě bývalého premiéra Alda Mora. Rudé brigády se však dostávaly do stále větší společenské izolace a mezi členy vedení docházelo k ideologickým rozporům, které vedly ke štěpení organizace. Sporadicky docházelo k útokům ještě během osmdesátých let.

Abstract

The left-wing terrorism in Italy in the 1970s and the Red brigades as its most significant symptom resulted in the long-term view from the fight between the partisans and the fascists in the Second World War and from the short-term view from the students' and labourers' protests in the end of 1960s. The Red brigades were founded in 1970 and were composed mainly by students from Trento (Curcio, Cagol), communists from Reggio Emilia (Franceschini, Gallinari) and labourers from Milano (Moretti). They began in the first years of their functioning with agitation in the factories, burning the cars of the high managers and kidnapping. The thesis follows gradual radicalisation of the group and the change of their aims – from this moment on mostly politicians, judges, state magistrates. The transformation of the Red brigades related to the personal changes in the leadership – after Curcio and Franceschini were arrested and Cagol killed, radical Moretti became very influential.

The organisation under his leadership started to kill intentionally its victims and the wave of brutal attacks culminated in the spring 1978 in kidnapping and murder of former Prime Minister Aldo Moro. The Red brigades however became strongly socially isolated and several ideological differences among the members of the administration occurred, and they led to the splits in the organisation. The attacks appeared sporadically even during the 1980s.

Klíčová slova

Itálie, Rudé brigády, Aldo Moro, terorismus, nová levice, 70. léta 20. století, Roky olova

Keywords

Italy, Red Brigades, Aldo Moro, Terrorism, New Left, 1970s, Years of Lead

Obsah	
Abstrakt	4
Obsah	6
Seznam zkratek	8
Úvod	10
Kořeny	14
Cesta k „horkému podzimu“	14
Studenti a dělníci	16
Byt v Reggio Emilia	19
Italská levicová hnutí počátku 70. let	24
Založení Rudých brigád a roztržka se Simionim	29
Počátky	33
Od manifestací k prvnímu únosu	33
Feltrinelli a historický kompromis	36
Únosy a první zatčení	40
„Úder do srdce státu“	44
Operace „Slunečnice“	44
Reorganizace	46
Nový směr a nová pravidla	50
Úspěchy protiteroristických jednotek	52
Procesy a případ Coco	57
Na vrcholu sil	61
Hnutí 77 a nová generace teroristů	61
Jarní kampaň	63
Operace „Fritz“	65
55 dní	68

Zánik	78
Po Morovi	78
Krize	82
Rozpad	85
Závěr	89
Prameny	92
Odborná literatura	93

Seznam použitých zkratk

BR-PCC	<i>Brigate rosse – Partito comunista combattente</i> ; Rudé brigády – bojující komunistická strana
BRPG	<i>Brigate rosse partito guerriglia</i> ; Rudé brigády – guerillová strana
CESIS	<i>Comitato Esecutivo per i Servizi di Informazione e Sicurezza</i> ; Výkonný výbor informačních a bezpečnostních služeb
CGIL	<i>Confederazione Generale Italiana del Lavoro</i> ; Italská generální konfederace práce
CIA	<i>Central Intelligence Agency</i> ; Ústřední zpravodajská služba
CPM	<i>Collettivo politico metropolitano</i> ; Politický metropolitní kolektiv
CUB	<i>Comitato unitario di base</i> ; Jednotný základový výbor
DC	<i>Democrazia cristiana</i> ; Křesťanská demokracie
ETA	<i>Euskadi Ta Askatasuna</i> ; Baskicko a svoboda
FAI	<i>Federazione anarchica informale</i> ; Neformální anarchistická federace
FGCI	<i>Federazione Giovanile Comunista Italiana</i> ; Italská federace mladých komunistů
GAP	<i>Gruppi d'Azione Partigiana</i> ; Skupinu partyzánské akce
GDS	<i>Gruppi di Studio</i> ; Studijní skupiny
IRA	<i>Irish Republican Army</i> ; Irská republikánská armáda
MSI	<i>Movimento sociale italiano</i> ; Italské sociální hnutí
NAP	<i>Nuclei armati proletari</i> ; Ozbrojená proletářská jádra
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organisation</i> ; Severoatlantická aliance
NDR	Německá demokratická republika
OOP	Organizace pro osvobození Palestiny
OSN	Organizace spojených národů
PCI	<i>Partito comunista italiano</i> ; Komunistická strana Itálie
PSI	<i>Partito socialista italiano</i> ; Italská socialistická strana
PSIUP	<i>Partito socialista Italiano di unità proletaria</i> ; Italská socialistická strana proletářské jednoty
RAF	<i>Rote Armee Fraktion</i> ; Frakce Rudé armády
SISDE	<i>Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Democratica</i> ; Tajná služba na obranu demokracie
SISMI	<i>Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Militare</i> ; Vojenská tajná

	služba
SRN	Spolková republika Německo
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
UCIGOS	<i>Ufficio centrale per le investigazioni generali e le operazioni speciali;</i> Centrální kancelář pro obecná vyšetřování a speciální operace
USA	<i>United States of America;</i> Spojené státy americké

Úvod

Téma Rudých brigád, potažmo celého levicového protistátního terorismu sedmdesátých let v Itálii, spadá v italských dějinách do neklidného období, kterému se posléze začalo říkat „roky olova“ (*anni di piombo*). Jednalo se o rozsáhlou krizi legitimacy¹ italského státu, ztrátu důvěry značné části společnosti ve stávající systém a výrazně se zvýšila poptávka po extrémních řešeních situace. Mezi tato řešení můžeme počítat snahy o centralizaci státu ze strany konzervativních a armádních kruhů, neofašistické bomby na Piazza Fontana i únosy a vraždy Rudých brigád.

Sedmdesátá léta znamenala pro italskou společnost značnou proměnu. Na rozdíl od jiných západoevropských států, které se potýkaly na sklonku šedesátých let se studentskými hnutími nové levice, avšak kde tato protestní hnutí poměrně rychle ve své masovosti odezněla, v Itálii se scházely ještě v roce 1977 při protivládních a protisystémových demonstracích desítky tisíc lidí. Na sedmdesátá léta je možné použít termín *interregnum* Antonia Gramsciho, jenž jej zavedl v souvislosti s vývojem v Itálii ve dvacátých letech. V jeho podání se jednalo o období krize, kdy starý systém již přestal plnit své funkce, ale nový ještě nebyl nastolen.² Do nového období pak vstoupila Itálie značně proměněná, s reformovanými univerzitami i odbory, se zákony pečujícími o práva žen.

Politolog Giovanni Moro, syn Rudými brigádami zavražděného politika Alda Mora, ohraničil krizová sedmdesátá léta výbuchem na Piazza Fontana v Miláně v prosinci 1969 a výbuchem na vlakovém nádraží v Boloni v srpnu 1980. Sedmdesátá léta přitom staví do kontrastu s předcházející dekadou. „V šedesátých letech bylo všechno jednodušší: byli tu známí vůdci (Chruščov, Kennedy, Jan XXIII., atd.), bylo evidentní kdo má pravdu (černí Američané v boji za občanská práva, dělníci v boji proti nízkým platům) a kdo se mýlí (Sověti, kteří vpadli do Československa, Američané, kteří zabředli ve Vietnamu),“ píše Moro. V následujícím desetiletí došlo k maximální militarizaci politického aktivismu; nejen u teroristů začalo být normální podpořit své názory násilím a vše bylo náhle

---

1 Pojem „krize legitimacy“ použila Marica Tolomelliová podle následující politické definice pojmu legitimacy: „Atribut státu spočívající v přítomnosti vysokého stupně konsenzu velké části populace, zajišťující poslušnost bez použití síly... Důvěra v legitimitu je integrálním prvkem mocenských vztahů mezi státními institucemi a populací.“ *Il dizionario di politica*, BOBBIO, N. (ed.), Torino 2004, s. 505.

2 GRAMSCI, A., *Selection from the prison notebook*, HOARE, Q., NOWELL SMITH, G., (eds.), London 1999, s. 556-558.

složitější.³

Samotné Rudé brigády, nejvýznamnější teroristická subverzivní organizace v Itálii, se dlouho těšily podpoře studentsko-dělnického hnutí, které v nich vidělo bojovníky za práva dělnické třídy. Přestože o tuto podporu po radikalizaci a brutálních útocích z let 1976-1979 přišly, stále je téma Rudých brigád v Itálii velmi živé. Zejména mezi laickou veřejností totiž stále existuje řada příznivců teroristické skupiny, která byla podle nich v polovině sedmdesátých let ovládnuta Mariem Morettim, vedoucím organizaci za vlastními politickými cíli. K období, kdy hráli vedoucí úlohu v Rudých brigádách Renato Curcio či Alberto Franceschini, vznikají apologetické publikace, stejně jako velké množství investigativních knih k Morettiho motivacím, participaci vlády, tajných služeb, NATO či zednářských lóží na teroristických činech a zejména na únosu a vraždě ex-premiéra Alda Mora.⁴

Odborné publikace jsou v tomto ohledu o poznání prozaičtější. Přestože se mnohé výpovědi jednotlivých teroristů v dílčích otázkách neshodují a určité problémy z dějin Rudých brigád stále zůstávají nevyřešeny, návaznost Morettiho politiky na tu Curciovu je zřetelná.

„Brigadologická“ literatura je v současné době již poměrně rozsáhlá. Sociologové a politologové začali s analýzami organizace již na počátku osmdesátých let; zmínit je třeba zejména Donatellu della Portovou⁵ či Raimonda Catanzara.⁶ Práce, zabývající se Rudými brigádami z pohledu historika, se začaly objevovat ve větší míře až po roce 2000.⁷ Bezesporu zajímavé téma neušlo ani pozornosti zahraničních badatelů.⁸

V nedávné době vyšlo několik edic s prameny, týkajícími se dějin Rudých brigád, které byly pro historický výzkum daného tématu velmi přínosné.⁹ Stěžejními

---

3 MORO, G., *Anni settanta*, Torino 2007, s. 17-27.

4 GRASSI, S., *Il caso Moro. Un dizionario Italiano*, Milano 2008.

5 DELLA PORTA, D., ROSSI, M., *Cifre crudeli: bilancio dei terrorismi*, Bologna 1984; DELLA PORTA, D., *Il terrorismo di sinistra*, Bologna 1990; DELLA PORTA, D., *Terrorismi in Italia*, Bologna 1984.

6 CATANZARO, R., *The Red brigades and left-wing terrorism in Italy*, London 1991.

7 CLEMENTI, M., *Storia delle Brigate rosse*, Roma 2007; MANCONI, L., *Terroristi italiani. Le Brigate rosse e la guerra totale 1970-2008*, Milano 2008; *Verso la lotta armata. La politica della violenza nella sinistra radicale degli anni Settanta*, NERI, S. (ed.), Bologna 2012; TOLOMELLI, M., *Terrorismo e società. Il pubblico dibattito in Italia e in Germania negli anni Settanta*, Bologna 2006; PERGOLIZZI, P., *L'appartamento: Dal pci alla lotta armata*, Reggio Emilia 2006; BOCCA, G., *Gli anni del terrorismo. Storia della violenza politica in Italia dal '70 ad oggi*, Milano 1989.

8 MEADE, R., *The Red Brigades. The story of Italian terrorism*, London 1990; DRAKE, R., *The revolutionary mystique and terrorism in contemporary Italy*, Bloomington 1989

9 *Progetto Memoria. Le parole scritte*, RITA, M. (ed.), Roma 1996; MORO, A., *Lettere da*

prameny se ovšem v mé práci staly přímé či zprostředkované výpovědi samotných teroristů ve formě vzpomínek či rozhovorů s novináři.¹⁰ Ty byly doplněny vzpomínkami novinářů¹¹, nasazených policistů¹², aktivních politiků¹³ či osob jinak spojených s hlavními aktéry dění.¹⁴ Prameny tohoto charakteru však bylo potřeba podrobit obzvláště pečlivé kritice; výpovědi se na mnoha místech lišily či dokonce vzájemně popíraly. Vzhledem ke kontroverzi tématu a k tomu, že mnohé z těchto kapitol dosud nejsou uzavřeny, nemusí být příčinou rozdílu pouze nedokonalost lidské paměti, ale i úmyslná falešná svědectví. Někteří brigadisté dokonce v rozhovorech přiznali, že nemohou uvést určitá jména či okolnosti, neboť by mohly vést k dopadení lidí, kteří jsou dosud na svobodě nebo k obžalování lidí, kteří dosud nebyli s daným trestným činem dáváni do souvislosti.

Tato diplomová práce se soustředí prakticky výhradně na dějiny Rudých brigád. Přestože v Itálii existovala značná pluralita levicových teroristických skupin, ostatním jsem se věnoval pouze v momentech, kdy se dotýkaly ústřední organizace této práce. Stejný postup jsem volil i v případě zahraničních teroristických organizací, kde by bylo možné zaměřit se na určité zajímavé paralely s Rudými brigádami; tato srovnání však nebyla předmětem výzkumu. Rudé brigády, přes veškeré podobnosti, byly v mnoha ohledech organizací *sui generis*, jejíž historii nelze snadno generalizovat a dávat do řady k ostatním.

Dějiny této teroristické skupiny jsou představeny chronologicky; každá kapitola je zaměřena na určité několikaleté období, ohraničené výrazným mezníkem

---

prigione, GOTOR, M. (ed.), Torino 2008; PAPA, E. R., *Il processo alle Brigate rosse. Brigate rosse e difesa d'ufficio. Documenti*, Torino 1979; Soccorso rosso., *Brigate Rosse. Che cosa hanno fatto, che cosa hanno detto, che cosa se ne è detto*, Milano 1976.

10 Rozhovor s Albertem Franceschinim a jeho dřívější vzpomínková kniha - FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., *Che cosa sono le Brigate rosse*, Milano 2004; FRANCESCHINI, Mara, Renato e io, Milano 1996; Rozhovory s Renatem Curciem a Mariem Morettim – CURCIO, R., *A viso aperto. Intervista di Mario Scialoja*, Milano 1993; MORETTI, M., *Brigate rosse: una storia italiana. Intervista di Carla Mosca e Rossana Rossanda*, Milano 1994; Vzpomínkové knihy Prospera Gallinariho, Enrica Fenziho a Valeria Morucciho, sepsané ve vězení – GALLINARI, P., *Un contadino nella metropoli*, Milano 2006; FENZI E., *Armi e bagagli. Un diario dalle Brigate Rosse*, Genova – Milano 1998; MORUCCI, V., *La peggio gioventù. Una vita nella lotta armata*, Milano 2004; Rozhovory s několika teroristy italského novináře Diega Novelliho – NOVELLI, D., *Vite sospese. Le generazioni del terrorismo*, Milano 2007; Román *Il Prigioniero*, který sepsala Paola Tavelliová na základě vzpomínek Anny Laury Braghettiové – BRAGHETTI, A. L., TAVELLA, P., *Il prigioniero*, Milano 2003.

11 PANSA, G., *Storie Italiane di violenza e terrorismo*, Roma-Bari 1980; SCIASCIA, L., *L'affaire Moro. Con aggiunta la relazione parlamentare*, Milano 1998

12 MORELLI, V., *Anni di piombo. Appunti di un generale dei Carabinieri*, Torino 1988.

13 MORO, A., *Un uomo così*, Milano 2003; BERLINGUER, E., *Austerita, occasione per trasformare l'Italia*, Roma 1977.

14 MORO, G., *Anni settanta*, Torino 2007; FELTRINELLI, C., *Senior service*, Milano 1999.

v podobě přelomového útoku nebo vnitřní proměny organizace. Jednotlivé periody jsou rozebrány v kontextu vývoje italské politické scény i proměn veřejného mínění a obecných společenských trendů. V každé kapitole jsem tedy věnoval určitý prostor vztahům politické, odborové či mediální reprezentace a jejich činnosti k fenoménu levicového terorismu a speciálně Rudých brigád. Druhou silou pohánějící teroristy kupředu, v mé práci více akcentovanou, byla osobní iniciativa vůdčích brigadistů a jejich aktivní plánování činnosti boje proti „vykořisťovatelům“ a státu. Zbytek textu je pak věnován jednotlivým konkrétním akcím, jejich průběhu a vlivu na další dění, a také osobnostem nejvýznamnějších představitelů Rudých brigád, jejich osobní úloze a motivacím, proč se do ozbrojeného boje proti systému pustili.

První kapitola

Kořeny

Cesta k „horkému podzimu“

Italský levicový terorismus sedmdesátých let dvacátého století nebyl ojedinělým jevem; pro jeho pochopení je nutná kontextualizace v rámci italských novodobých dějin i celého západoevropského prostoru. Rudé brigády, jež se díky rozsahu svých akcí a počtu atentátů staly postupně nejproslulejší teroristickou skupinou italské levice, byly zpočátku zcela nepochybně produktem svého prostředí, a až pozdější radikalizace a změny ve společnosti ve druhé polovině sedmdesátých let teroristickou skupinu izolovaly. Toto prostředí v Itálii vznikalo postupně již od skončení druhé světové války.

Od roku 1945 vládla zemi po takřka čtyřicet let Křesťanská demokracie (*Democrazia cristiana*; DC), ať už sama, nebo v různých koalicích. Tato středopravicová liberálně konzervativní strana orientovala Itálii zcela zřetelně západním směrem, když ji dovedla k členství v Severoatlantické alianci, Evropském společenství uhlí a oceli, Západoevropské unii a později v Evropském hospodářském společenství a Euratomu. Hlavní opoziční silou byla po celá padesátá i šedesátá léta Komunistická strana Itálie (*Partito comunista italiano*; PCI); Italská socialistická strana (*Partito socialista italiana*; PSI) jednak s DC spolupracovala v některých vládách a navíc postupně ztrácela podporu voličů. Komunisté pod vedením Palmira Togliattiho systém Italské republiky sice přijali, ale pouze jako prostor, v němž proti němu budou bojovat.

Extrémní pravice byla v parlamentu zastoupena řídce, reprezentovalo ji pouze nepříliš významné Italské sociální hnutí (*Movimento sociale italiano*; MSI), jež bylo navíc politicky zcela izolováno. Antifašistické paradigma se otřásl v roce 1960, kdy byl jmenován nový ministerský předseda Fernando Tambroni, který svůj kabinet hodlal postavit na hlasech poslanců za MSI. Vláda však vydržela pouhé tři měsíce. Otevřenou spolupráci vlády s neofašistickou stranou nebyla italská společnost ochotná tolerovat a v červnu téhož roku podal Tambroni po neutuchajících masových protestech demisi.

Itálie zažívala v padesátých letech hospodářský růst, zapříčiněný především investicemi Marshallova plánu, účastí na projektu Evropských společenství v době

jeho největší prosperity. „Itálie přestala být zemědělskou zemí a stala se jedním z hlavních průmyslových států Západu.“¹⁵ Země se velmi rychle rozvíjela a modernizovala, což s sebou přinášelo závratné změny ve společnosti a způsobu života. V roce 1952 disponovala jen polovina italských domácností tekoucí vodou; nejen ta se stala v průběhu padesátých a šedesátých let samozřejmostí. „Hospodářský zázrak“ ale znamenal také propastné rozšíření rozdílu v kvalitě života mezi průmyslovým severem a převážně zemědělským obyvatelstvem na jih od Říma; hospodářský rozvoj se týkal pouze určitých odvětví a ta ostatní zůstávala zaostalá.

Výraznými změnami prošlo terciární vzdělávání. Masová poptávka po studiu na vysokých školách vedla k tomu, že se během let 1960-1968 počet studentů na italských univerzitách zněkolikanásobil, aniž by ovšem tomu byla přizpůsobena kapacita. Školy, určené původně pouze pro elity vyšší třídy, se najednou otevřely masám.¹⁶ Profesorů bylo na školách málo a neměli čas se všem svým studentům věnovat. Již v roce 1966 došlo na univerzitách k prvním protestům nespokojených studentů. Studentské levicové hnutí bylo obdobou skupin ze Spojených států amerických, Francie či Spolkové republiky Německo; spojovalo je především pohrdání všemi druhy autorit a institucí, a to včetně (v případě Itálie) PCI.

V Itálii se na rozdíl od ostatních zemí ke studentům masově přidali dělníci, snažící se domoci svých práv. Neexistence odborů byla jedním z důležitých faktorů italského hospodářského zázraku; ve druhé polovině šedesátých let se ale situace změnila a dělníci začali pořádat masové demonstrace a stávky. V Miláně se tak v květnu 1968, krátce po působivé generální stávce ve Francii, sešlo na tři sta tisíc demonstrantů.¹⁷

Začalo se ovšem rozmáhat i násilí, a to jak z řad studentsko-dělnického hnutí, tak z opačné strany: z neofašistické extrémní pravice. Během roku 1969 bylo v Itálii provedeno 145 bombových útoků, z nichž jich většinu (96) měli na svědomí právě neofašisté.¹⁸ Demonstranti z „rudého dvouletí“¹⁹ se však otevřeně hlásili také k použití či alespoň schvalování násilí, jak dokládají i jejich transparenty: „Pacifistický revolucionář je jako vegetariánský lev“ nebo „Revoluce ano, revisionismus ne!

---

15 GINSBORG, P., *History of contemporary Italy*, London 1990, s. 212.

16 DRAKE, R., *Italy in the 1960s: A Legacy of Terrorism and Liberation*, in *South Central Review* 16/17, *Rethinking 1968: The United States & Western Europe* (zima 1999 - jaro 2000), s. 70.

17 GINSBORG, P., *History of contemporary Italy*, London 1990, s. 312.

18 CLEMENTI, M., *Storia delle Brigate rosse*, Roma 2007, s. 16.

19 Termín „rudé dvouletí“ (*biennio rosso*) se původně používal pro období let 1919-1920 a v referenci k této době se začal užívat i pro léta 1968-1969.

Dělnická síla, zbraně dělníkům! Moc stojí na hlavních puškách! Vietkong vítězí, protože střelí! Násilím proti násilí! Dva tři, mnoho Vietnamů, dvě, tři, mnoho Valle Giulia! Válku ne, guerillu ano!“²⁰ Přestože velká většina demonstrantů a stávkujících se skutečných násilností nedopouštěla, postupně přispívala k banalizaci násilí ve společnosti a svou přímou či nepřímou podporou teroristických skupin k eskalaci konfliktu. Mezitím se v různých prostředích severní Itálie začaly angažovat pozdější vůdci Rudých brigád.

Studenti a dělníci

V roce 1962 byla v Tridentu založena univerzita a první fakulta sociologie v Itálii. Následujícího roku se jejím studentem stal Renato Curcio, dvacetiletý mladík z Říma, v němž po osobních zkušenostech s pracovními podmínkami v Miláně a Janově narostlo silné sociální cítění. Curcio si na univerzitě našel přátele s podobným smýšlením a založil malou intelektuální komunu volného vzdělávání, kde se zabývali Wittgensteinem, Marxem, Marcusem, Fanonem, Benjaminem.²¹

Jeho nejvýznamnějšími spolupracovníky byli Mauro Rostagno a Peter Schneider – spolu s Curciem byli v přímém kontaktu se studenty z univerzity v Berkeley v Kalifornii²² a s dalšími z Paříže, Bruselu a Berlína. Na tomto základě se pak na podzim 1967 rozhodli okupovat tridentskou univerzitu, v čemž jim připadlo v Itálii prvenství. Společně sepsali Manifest pro negativní univerzitu (*Manifesto per una Università negativa*), kde uvažovali o vzniku nové univerzity, jež by byla nezávislá na „využívání vědy kapitalistickým systémem“.²³ Hnacím motorem této „skupiny Manifestu“ (*Gruppo del Manifesto*) byla touha po anti-autoritárním pořádku ve jménu svobody a individuální autonomie, inspirovali se zejména u frankfurtské školy, velmi na ně působil též Rudi Dutschke se svým proti-

---

20 Ve Valle Giulia došlo 1. března 1968 k násilnému střetu mezi levicovými militanty a italskou policií. Studenti se dokázali policistům postavit a to se brzy stalo předmětem obdivu a k „bitvě ve Valle Giulia se v italském mimoparlamentním hnutí pravidelně odkazovalo jako na příklad efektivního odporu. LEPRE, A., PETRACCONI, C., *Storia d'Italia dall'unita a oggi*, Bologna 2008, s. 343; BOBBIO, L., *Lotta continua. Storia di una organizzazione rivoluzionaria*, Roma 1979, s. 12-13.

21 Mezi návštěvníky této komuny patřili např. Curciova pozdější manželka Margherita Cagolová, asistent na univerzitě a pozdější italský premiér Romano Prodi nebo profesor Francesco Alberoni. CURCIO, R., *A viso aperto. Intervista di Mario Scialoja*, Milano 1993, s. 31.

22 Univerzita v kalifornském Berkeley byla jedním z nejdůležitějších center studentského hnutí ve Spojených státech amerických v šedesátých letech. Protesty, zejména proti válce ve Vietnamu, vyvrcholily v květnu 1969 při masových demonstracích v místním People's Park.

23 TESSANDORI, V., *Br. Imputazione: Banda armata. Cronaca e documenti delle Brigate rosse*, Milano 2000, s. 30-31.

institucionálním směřováním. Skupina Manifestu jezdila po Itálii, setkávala se s podobně laděnými studenty a kontaktovala také radikály ze Spolkové republiky Německo. Sám Curcio byl i členem mimoparlamentní Komunistické strany marxisticko-leninistické (*Partito comunista marxista-leninista*), dokud se na konci roku 1968 nerozpadla.

V téže době se Curcio, Rostagno, Cagolová a další rozhodli přemístit do Verony, kde už měli kontakty v časopisu *Lavoro politico* Waltera Peruzziho. Časopis svou spoluprací nesmírně oživil sérií článků o Mao Ce-tungovi a jeho kulturní revoluci a o válce ve Vietnamu. Již v březnu roku 1969 se ale společně s Vannim Mulinarisem, dalším budoucím brigadistou, rozhodli, že nastal čas na důraznější akce a přestěhovali se do Milána.

Severoitalský Milán měl dlouhou průmyslovou tradici a sídlila v něm řada velkých podniků; mezi nejvýznamnější patřily *Pirelli*, *Sit-Siemens* a *Alfa Romeo*. Přesto až do šedesátých let v Itálii neexistovaly prakticky žádné funkční odbory.²⁴ Nezávislá odborová politika se začala formovat v *Sit-Siemens* a *Alfa Romeo* až v roce 1965, odkud se začala šířit dále do města. Nový směr autonomního syndikalismu „zdola“ (v protikladu k tradičním dělnickým federacím napojeným více či méně na politické strany) určil Jednotný základový výbor z *Pirelli* (*Comitato unitario di base della Pirelli*; CUB), který začal kromě vymáhání lepších pracovních podmínek pro dělníky prosazovat také ideu „proletářské spravedlnosti“, jež se měla zabývat skutky obzvláště horlivých a nepřátelských továrních šéfů.²⁵

Takřka legendárním vůdcem CUB byl Raffale De Mori, který se setkal s Renatem Curciem během období „horkého podzimu“ na tridentské univerzitě a inspiroval jej k dalšímu revolučnímu boji. Když se Curcio spolu s Margheritou Cagolovou (tehdy již svou manželkou) přemístil do Milána, navázal s De Morim kontakt a zapojil se do odborových struktur, kam sám přinesl nové podněty a nový radikalismus. Samy Rudé brigády později napsaly, že vliv studentů na radikalizaci boje v továrnách byl nepřehlédnutelný: „Výsledkem studentských bojů z roku 1968, některými považovaných za rozbušku, jinými za dynamický prvek v procesu formování moderního proletariátu, bylo v první řadě rozšíření nových způsobů boje

---

²⁴ To byl také jeden z důvodů rychlého hospodářského růstu v padesátých letech. GINSBORG, P., c. d., s. 213.

²⁵ CLEMENTI M., *Storia delle Brigate rosse*, Roma 2007, s. 12.

do továren, násilných a ilegálních způsobů.“²⁶

Podobné organizace jako CUB v *Pirelli* vznikly i v dalších podnicích; v *Sit-Siemens* a *IBM* to byly takzvané Studijní skupiny (*Gruppi di Studio*; GDS), jejichž vůdce v *Sit-Siemens* Mario Moretti je popsán jako jakési autonomní organizace dělníků v továrnách, „mezi odbory a politikou, mezi kritikou kapitalistického způsobu produkce a snem o demokratickém, revolučním plánování.“²⁷ Moretti pocházel z malé vesnice ze středoitalských Marek, z komunistického prostředí, kde byl jediný, kdo se odpoutal a začal studovat na univerzitě. V Miláně pak v roce 1969 založil spolu s dalšími Komunu z Piazza Stuparich, která si kladla za úkol vytvořit prozatím alespoň v malém efektivně řízenou komunitu, která společně bude bydlet a sdílet prostředky. V komunitě se ocitli jedinci velmi rozdílného původu – byli tam studenti a marxističtí intelektuálové, katolíci i anarcho-syndikalisté. Plánování podléhaly v komunitě i partnerské páry, které se podle Morettiho svědectví musely na signál například snažit počít děti. Většina z pozdějších milánských členů Rudých brigád prošla dveřmi této komunity, a to včetně samotného Morettiho, který se stal jednou z jejich vůdčích osobností.

Na podzim roku 1969 se všechny tyto skupiny, které působily v lombardské metropoli, dohodly na vytvoření jednotné strategie a jednotného vedení. Dne 8. září byl založen Politický metropolitní kolektiv (*Collettivo politico metropolitano*; CPM), který se konstituuje z tridentských studentů, shromážděných okolo časopisu *Lavoro politico*, ve spolupráci s militanty z CUB a s GDS.²⁸ Mezi jeho zakladatele patřili Raffale De Mori a Renato Curcio z CUB z *Pirelli*, Mario Moretti a Gaio Di Silvestro ze *Sit-Siemens*, Corrado Simioni z *Mondadori*, zvaný pro své kontakty v zahraničí „Angličan“, a dále Franco Troiano, zastupující katolické organizace *Mladí studenti* a *Mladí pracující* (*Giovani studenti* a *Giovani lavoratori*). Z těchto organizací patřili mezi členy CPM zejména Giorgio Semeria, či Maurizio Ferrari. Patřili tam také tridentští studenti z bohatých rodin Vanni Mulinaris a Duccio Berio, nebo Italo Saugo, jemuž říkali „Dědek“,²⁹ a dále Angličanka Giulia Archerová se svým

---

26 Soccorso rosso, *Brigate rosse. Che cosa hanno fatto, che cosa hanno detto, che cosa se ne è detto*, Milano 1976, s. 35.

27 MORETTI, M., *Brigate rosse: una storia italiana. Intervista di Carla Mosca e Rossana Rossanda*, Milano 1994, s. 6.

28 OTTAVIANO, F., *La rivoluzione nel labirinto. Sinistra e sinistrismo dal 1956 agli anni Ottanta*, Soveria Mannelli, Rubbettino, 1993, vol. II, s. 645.

29 Simionihovo přezdívka (*Inglese*) měla být odvozena od postavy, již představoval Marlon Brando ve filmu *Queimada*, Saugova (*Il Nonno*) podle jeho vousů a podle vysoce nadprůměrného věku – byl jediným, kdo přesáhl čtyřicítku. Více v FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., *Che*

snoubencem Sandrem D'Alessandrem, „výhonkem milánské intelektuální buržoazie“.³⁰

CPM se rychle stal jednou z nejdynamičtějších a nejaktivnějších levicových mimoparlamentních skupin v severní Itálii. Vedení se ujali Corrado Simioni a Renato Curcio – zatímco druhý byl vynikající řečník a vůdce, Simioni byl spíše tichý a přemýšlivý. Alberto Franceschini, další z předních osobností Rudých brigád, vzpomíná, že oba muži ve vedení CPM si byli na první pohled rovni. „Avšak, když člověk začal mluvit se Simionim, všiml si, že je velmi vzdělaný a že používá svoji kultivovanost jako nástroj moci nad ostatními. Zanechával pak dojem, že pravým vůdcem CPM je on, a nikoli Curcio.“ Simioni byl také v této fázi hlavním spojovacím článkem s podobnými skupinami v zahraničí; měl kontakty mezi Černými panterami (*Black Panthers*) a zejména mezi revolučními skupinami ve Francii *At' žije revoluce* (*Vive la revolution*) a Proletářská levice (*Gauche proletarienne*). Ta ovlivnila Simioniho a další italské soudruhy hlavně svým konceptem ilegality – jejich hnutí bylo legální, ale činnost a struktura ilegální, čehož chtěli dosáhnout také členové CPM.³¹

Byt v Reggio Emilia

Za další z center italské nové levice, odkud pocházelo nezanedbatelné množství pozdějších členů Rudých brigád, lze považovat region Emilia-Romagna, a zejména pak malé město Reggio Emilia. V této oblasti byla během celých poválečných dějin velmi silná PCI a v jejím hlavním městě Boloni se po více než padesát let střídali levicoví starostové.³²

Na konci šedesátých let se musela PCI postavit probíhajícím změnám ve společnosti. Komunisté byli hlavní parlamentní levicovou silou a bylo zřejmé, že pokud si toto postavení budou chtít udržet, nemohou podporovat radikální hnutí nové levice. V roce 1969 byl zástupcem tajemníka PCI zvolen Enrico Berlinguer, příslušník pravicového křídla v rámci komunistické strany, a ačkoli zůstal

---

cosa sono le Brigate rosse, Milano 2004, s. 51; CLEMENTI, M., c. d., s. 13.

³⁰ Nazval ho tak Alberto Franceschini v rozhovoru s novinářem Giovannim Fasanellou. FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 52.

³¹ FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 49-50.

³² Studovala zde také řada pozdějších teroristů, včetně Alberta Franceschiniho. MEADE, R., *The Red Brigades. The story of Italian terrorism*, London 1990, s. 12.

tajemníkem Luigi Longo, Berlinguerova linie začala převládat. Mnoha mladým členům PCI se ale začalo zdát, že se komunisté stávají v systému čím dál více institucionalizují a ztrácí svůj revoluční potenciál, a začali se se stranou myšlenkově rozcházet.

V Reggio Emilia se vůči stranické politice začala nejvýrazněji vymezovat skupina vedená Albertem Franceschinim. Ten o Berlinguerovi prohlásil: „Byl to vůdce zaprodanců. S ním dospěl k závěru proces započatý destalinizací. Nebyl proletářského původu, pocházel přímo z aristokratické rodiny, nezapojil se do odboje jako Longo nebo Secchia... Pro nás to byl nepřítel. Později se dokonce jako synonymum pro *zaprodanca* začalo používat *berlinguerián*.“³³ Franceschini a jeho přátelé byli členy Italské federace mladých komunistů (*Federazione Giovanile Comunista Italiana*; FGCI) i samotné PCI, ale postupně se od strany vzdalovali. Výrazně na sebe upozornili v červenci 1969, kdy se otevřeně postavili proti Berlinguerově linii a zúčastnili se velké demonstrace proti NATO v Rimini při příležitosti státní návštěvy Richarda Nixona v Itálii – akce však nebyla stranou schválena. Následně s nimi bylo vedeno kárné řízení, které znamenalo definitivní rozchod – nikoli fyzický, stranická legitimace jim zatím zůstala, neboť vedení věřilo v jejich nápravu, ale ideový.³⁴

Zastání nacházela Franceschiniho skupina u významného člena PCI Pietra Secchii, který kritizoval komunistickou stranu za umírněnost již v padesátých letech, kdy byla pod vedením prosovětského Palmira Togliattiho. Secchia v březnu 1969 publikoval u svého přítele nakladatele Giangiacoma Feltrinelliho text s názvem *Guerilla v Itálii* – dokumenty o italském vojenském odboji (*La guerriglia in Italia – Documenti della Resistenza militare in Italia*), kde podrobně popsal, jak vést v Itálii městskou i horskou guerillu. Franceschiniho skupina se těmito texty pochopitelně inspirovala.

Velký vliv na ně měl také Corrado Corghi, právník a vydavatel, v Reggio Emilia známá osobnost. Na akcích Rudých brigád se nikdy přímo nepodílel, ale přesto sehrál v jejich příběhu důležitou úlohu. Byl to bývalý regionální tajemník Křesťanské demokracie, který se snažil prosazovat myšlenku, že komunismus a křesťanství zastávají stejné myšlenky. Komunistickou stranu Itálie však kritizoval zleva – nevěřil, že se snaží o skutečnou změnu systému. Alberto Franceschini

33 FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 31.

34 PERGOLIZZI, P., *L'appartamento: Dal pci alla lotta armata*, 2006 Reggio Emilia, s. 45.

Corghiho skutečně obdivoval, a to nejen kvůli jeho myšlení, ale také kvůli kontaktům ve světě – Corghi se znal osobně s Fidelem Castrem, Ernestem „Che“ Guevarou nebo brazilským revolucionářem Carlosem Marighellou, což byly pro mladé italské studenty takřka mýtické osobnosti. Corghi však měl důvěrné kontakty i ve Vatikánu a v evropských zemích.

Franceschini a lidé kolem něj se v létě roku 1969 rozhodli založit vlastní prostředí, kde by se mohli scházet a podnikat akce nezávisle na stranické politice. Za tímto účelem si pronajali ve starém paláci v centru města³⁵ prostorný byt, zabírající celé horní patro budovy. Svoji novou základnu si sami udržovali, sami za ni platili nájemné, a kdo potřeboval, mohl v ní i bydlet. „Skupina z bytu“ (*Il gruppo del appartamento*), jak se jim začalo říkat, se brzy proslavila a začala k sobě přitahovat nezávislou levicovou mládež nejen ze samotného města. Docházeli tam členové FGCI, mladí z malé parlamentní Italské socialistické strany proletářské jednoty (*Partito Socialista Italiano di Unitá Proletaria*; PSIUP), anarchisté z Neformální anarchistické federace (*Federazione anarchica informale*; FAI) nebo katolíci z organizace One Way.³⁶ Celkově Franceschini odhaduje, že do bytu docházelo pravidelně více než sto sympatizantů.

Tato nesourodá skupina se v mnoha věcech neshodla – pojilo je absolutní odmítání kapitalismu a konzumní společnosti, stejně jako podpora zemí třetího světa, ale vyznávali různé prostředky pro dosažení změny. Někteří odmítali násilí jako prostředek pro dosažení cílů, chápali revoluci spíše jako postupný proces, vedoucí od změny jednotlivců ke změnám ve společnosti. Zatímco pro mladé komunisty byl vzorem „Che“, katolíci obdivovali Camilla Torrese, kolumbijského guerillového kněze.³⁷

Komunistická strana ještě učinila pokus, jak udržet skupinu z bytu pod svou pravomocí – poslala za Franceschinim Fausta Pattaciniho, jenž bojoval s jeho dědem v komunistickém protifašistickém odboji. Ten jim navrhl, že PCI bude platit za byt nájem, a předním představitelům skupiny nabídl stipendijní zahraniční pobyty na univerzitách v Sovětském svazu. Návrh si však skupina vyložila (pravděpodobně

---

35 Via Emilia č. 25.

36 Vůdci této skupiny byli bratři Folloniové. Jeden z nich, Guido Folloni, se později stal ředitelem deníku *Avvenire* a dále senátorem za Křesťanskou demokracii a ministrem ve vládě Massima D'Alemy. One Way bylo mládežnické hnutí napojené zejména na revoluční katolické skupiny Jižní Ameriky. GALLINARI, P., *Un contadino nella metropoli*, Milano 2006, s. 57.

37 FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 34.

oprávněně) jako snahu o odstavení vůdců a zavázání zbytku skupiny. Nabídka byla tedy odmítnuta a došlo k definitivnímu rozchodu s PCI. Mnozí členové Skupiny z bytu byli ze strany vyloučeni, Franceschini sám si jednoduše neprodloužil členství. Dne 16. října 1969 poslal vzkaz Tizianovi Rinaldinimu, vůdci mladých komunistů: „Ta byrokracie nás od sebe odtrhává, potkáme se v boji.“³⁸

Zájem o tuto skupinu ale projevovala nejen PCI. Monitorovala je také Italská socialistická strana, která měla koincidentně ve stejném domě regionální sídlo, a na chodníku před domem vždy stála asi desítky policistů. O kontakt se dokonce pokusili i neofašisté – do bytu jednou přišel Paolo Pecoriello, vůdce Národní avantgardy (*Avanguardia nazionale*), jenž byl osobně také vyšetřován v souvislosti s atentáty na milánském Piazza Fontana. Snažil se je přesvědčit, že mají hodně společného a že by se měli pokusit společně bojovat proti systému, ale nepřesvědčil je a už se neukázal. Skupina z bytu dobře věděla, že je sledována a že v ní jsou i tací, kteří o všem dění obratem informují zájemce zvenčí. Prozatím ale, dokud byl byt spíše jen diskusním fórem, se s tím nedalo mnoho dělat.

Z celé Skupiny z bytu, před kterou nebylo možné hovořit otevřeně o přechodu do ilegality a konkrétních krocích k zahájení městského guerillového boje, se postupně vyčlenilo užší jádro asi dvaceti až třiceti lidí, kteří byli odhodláni se na takový boj připravit. Z tohoto jádra se později rekrutovala celá řada aktivních členů Rudých brigád – mezi nejdůležitější patřil Prospero Gallinari, všestranně nadaný rolník z komunistické rodiny, jehož manuální zručnost byla Rudým brigádám cenným přínosem. Podle Alberta Franceschiniho měl železnou vůli a pokud by to bylo potřeba, zabil by i svoji matku. Ještě před tím by jí však řekl: „Mami, je mi to líto, ale musím tě zastřelit, promiň.“ Stále chodil do práce na poli a do bytu docházel až večer. Z dalších je třeba zmínit Tonina Paroliho z dělnického prostředí, který byl jako jediný ze svých přátel již ženatý, nebo Fabrizia Pelliho z FAI. Roberto Ognibene byl z katolického prostředí, byl nejmladší a také velmi rozhodný. Údajně byl velmi násilný a při pozdějších akcích ho bylo spolu s Pellim dokonce nutné hlídat, aby někoho nezabili. Zajímavou figurou byl také Gino Simonazzi, pětinasobný mistr Itálie v judu.³⁹

Tonino Paroli měl skrze svého otce, který bojoval v komunistickém odboji v druhé světové válce, kontakty na řadu starých partyzánů, již byli ochotni mladé

38 PERGOLIZZI, P., c. d., s. 52.

39 FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 39.

revolucionáře podpořit. Nastávající konflikt s továrnami i se státem, ovládaným již přes dvacet let Křesťanskou demokracií, chápali jako pokračování bojů z druhé světové války. Mnozí z rudých partyzánů totiž chtěli pokračovat v bojích i po Mussoliniho pádu a nastolit v Itálii socialistickou společnost, očekávající ve svém snažení podporu Sovětského svazu i Togliattiho PCI. Sovětský vůdce Josif Stalin však respektoval rozdělení sfér vlivu a italští komunisté jej následovali – a někteří partyzáni to považovali ze strany PCI za zradu italských zájmů.

Tito bývalí partyzáni se uvolili, že poskytnou zájemcům z Reggio Emilia své zkušenosti, naučí je střílet z pistolí i samopalů, házet granátem a používat tzv. Molotovovy koktejly. Vybraní jedinci tak jezdili pravidelně do hor za městem, aby se účastnili partyzánského výcviku. Před ostatními členy z bytu to však nijak zvláště neskrývali, dokonce někdy partyzáni docházeli vyučovat i do samotného bytu: „Byt byl rozdělen do tří pokojů – v jednom bylo místo pro diskusi o revoluci, ve druhém se konaly schůzky s partyzány, ve třetím se na velké tabuli ukazovalo, jak používat zbraně.“⁴⁰ Zprávy o těchto setkáních s partyzány se tak dostaly k mnoha dalším osobám vně bytu, ale zdá se, že tomu nikdo nechtěl věřit, nebo že se před tím přivíraly oči.

Zbraně získávali budoucí teroristé buď loupeží ve skladišti zbraní, nebo dostávali staré kusy přímo od partyzánů. Bývalí bojovníci proti fašismu však údajně nevěděli, k čemu je revolucionáři z Reggio hodlají používat. Franceschini později vyprávěl historii, jak od jednoho z nich dostal jeho starou pistoli – nikoli ovšem pouze fyzicky, ale také symbolicky. Partyzáni k nim chovali takřka otcovský vztah a považovali je za své nástupce, pokračující v boji, kteří oni sami nestihli dokončit – a symbolickým převzetím zbraní jako by se zavázali, že revoluci vykonají místo nich. Po předání zbraně mu starý partyzán řekl: „Vím, kam jdeš. Chtěl bych jít s tebou, ale teď už jsem na to příliš starý. Alespoň ty moje rady by ti tedy mohly posloužit.“⁴¹ Od komunistického odboje byla částečně převzata i další symbolika – především samotné pozdější jméno Rudých brigád, odkazující k odbojové Garibaldiho brigádě.

Inspiraci ke způsobu a prostředkům boje poskytl také zmíněný text Pietra Secchii či časopis *La Sinistra*, vydávaný v letech 1968-69 Giangiacomem Feltrinellim, kde se mimo jiné objevily i návody na výrobu Molotovových koktejlů.

⁴⁰ Vzpomínky Otella Montanariho. PERGOLIZZI, P., c. d., s. 60.

⁴¹ PERGOLIZZI, P., c. d., s. 81.

Další informace čerpali také z guerillových manuálů brazilského revolucionáře Carlose Marighelly. Jejich první samostatnou akcí bylo vniknutí do továrny Lombardini, kde pracoval Tonino Paroli. Spolu s Gallinarim a Franceschinim se do ní v noci vloupali a napsali červeně na zeď: „Lombardini, tebe pověsíme!“⁴²

Ke konci roku 1969 se již Skupina z bytu stala poměrně známou a začala se proměňovat. Franceschini do bytu zval vůdce dalších mimoparlamentních hnutí, jako byl Nepřetržitý boj (*Lotta continua*) nebo Dělnická síla (*Potere operaio*). Ke skupině se přidali také známí levicoví aktivisté Lucio Magri a Luciana Castellinová, aby s nimi diskutovali možnosti politického boje. Magri se jim ovšem snažil vymluvit přechod ke guerillovému boji, který se podle něj v Itálii z historických důvodů provozovat nedal. „V Latinské Americe se guerilla dělá. Dobrá, ale podívejme se, kde to je. To jsou země, kde nejsou demokratické podmínky. Guerilla tam začala být nevyhnutelná.“ Prudký Gallinari, kterého navíc popuzovalo, že Magri jezdí lyžovat do hor a tedy nebere revoluci dostatečně vážně, mu ale odsekl: „Ty jdi zpátky lyžovat, my pokračujeme.“⁴³

O skupinu se začali zajímat také Renato Curcio a Corrado Simioni z CPM. Několikrát se setkali a brzy si uvědomili, že jejich cíle jsou shodné a dohodli se na dalším postupu. Mezitím se ale situace vyostřila.

Italská levicová hnutí počátku 70. let

Přestože základními stavebními kameny pozdějších Rudých brigád byly skupiny s Milána, Tridentu a Reggio Emilia, jejich vznik a vývoj je třeba zasadit do širšího kontextu italské mimoparlamentní levice konce šedesátých a začátku sedmdesátých let. Důvodů jejich masového rozmachu byla celá řada. V mezinárodním měřítku lze za tyto důvody považovat především angažmá Spojených států ve Vietnamu, smrt Ernesta „Che“ Guevary, útok na Rudího Dutschkeho v SRN či před několika lety skončená válka v Alžírsku. Většina nových skupin však odmítala bipolární rozdělení světa a odsuzovala stejně jako americké vojáky ve Vietnamu ty sovětské v Praze. Neshody v komunistickém táboře, především roztržka s Čínou, vedly ke ztrátě sovětského globálního monopolu na levicové myšlení, což spolu s neschopností PCI reagovat na změny ve společnosti

42 FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 39.

43 PERGOLIZZI, P., c. d., s. 76.

podstatně ovlivnilo nezávislou politiku novolevicových aktivistů. Mnozí z nich tak nazývali stávající světové uspořádání „Svatou aliancí USA a SSSR“.⁴⁴

Za významný zlom poválečných italských dějin lze považovat bombový útok z 12. prosince 1969 na Piazza Fontana v Miláně. Bomba explodovala v Národní zemědělské bance, zabila šestnáct lidí a zranila osmdesát osm. Tentýž den vybuchly v Římě další dvě bomby a zranily šestnáct lidí. Itálie tím byla ochromena. Přestože důkazy poměrně jasně ukazovaly na neofašistický původ útoků, policie obvinila anarchisty, čímž jim dala důvod k eskalaci násilí. Mezi skupinami nové levice se začalo mluvit o znovuotevření bojů, které ustaly v dubnu roku 1945. Útokem na Piazza Fontana tak symbolicky začaly „Roky olova“ (*Anni di piombo*), jak se v Itálii souvislosti s množstvím vražd a násilných útoků říká sedmdesátým létům.

Když se křesťansko-demokratický politik a bývalý premiér Aldo Moro doslechl o masakru na Piazza Fontana, řekl prý: „Jsme ve válce,“⁴⁵ a tak to také společnost vnímala. Postup policie, který vypadal, jako by kryl skutečné viníky,⁴⁶ navíc přinesl podezření, že se na organizaci útoků podílely tajné služby. „Poprvé dostali Italové dojem, že byli svým státem podvedeni a zrazeni“.⁴⁷ Za řádné prošetření útoku se postavila velká část veřejnosti, vedená mnoha předními italskými umělci. Jako první se vyjádřil Pier Paolo Passolini se svým článkem Já vím (*Io so*), v němž tvrdil, že je původ útoků zřejmý – že však pro to neexistují žádné důkazy. Bez ohledu na to je však přímé zapojení některého vysokého člena vládnoucí Křesťanské demokracie nepravděpodobné. Italský historik a politik Paolo Emilio Taviani se k tomu vyjádřil takto: „Zda je možné si představit, že nejvyšší politici sponzorovali ty masakry? Ne, nebyli by toho schopni, nejen morálně, ale ani charakterově.“⁴⁸ Zatýkání anarchistů a zákaz činnosti mnoha levicovým skupinám jako odpověď na útoky však v očích studentsko-dělnického hnutí vypadal, jako by se jednalo jen o záminku k zásahu. Subverzivní potenciál levicových skupin totiž nebyl tajnými službami rozhodně podceňován.⁴⁹

Úmyslem neofašistických skupin, které se na přípravě atentátu podílely (ať už

---

44 VENTURA, A, *Il problema delle origini del terrorismo di sinistra*, in *Terrorismi in Italia*, DELLA PORTA, D. (ed.), Bologna 1984, s. 101.

45 MORO, A., *Un uomo così*, Milano 2003, s. 60.

46 Toto zdání pravděpodobně odpovídalo skutečnosti, neboť mezi policisty byla řada příznivců extrémně pravicových stran a hnutí. GINSBORG, P., c. d., s. 334.

47 BOCCA, G., *Il provinciale: settant'anni di vita italiana*, Milano 1991, s. 222.

48 TAVIANI, P.E., *Politica a memoria d'uomo*, Bologna 2001, s. 381.

49 MONTANELLI, I., CERVI, M., *L'Italia degli anni di piombo*, Milano 2004, s. 82-83.

s podporou některých složek tajných služeb nebo bez nich), bylo vytvořit ve společnosti atmosféru nedůvěry a co nejvíce zdiskreditovat levicová hnutí, ať už tím, že jim budou připsány útoky, za které nezodpovídaly, nebo tím, že se nechají vyprovokovat k násilnějším akcím. Tento postup byl novináři nazván „strategie napětí“ (*strategia della tensione*) a až roku 1974 skutečně k eskalaci napětí značně přispívala – teprve od poloviny sedmdesátých let bylo v Itálii více obětí levicového terorismu než pravicového. „Strategií napětí se zamýšlelo vytvořit klima, které by vedlo veřejné mínění k izolaci levice jako nepřitele svobody a civilizace, aby se pak mohla zahrát karta 'přirozeného' odbočení vpravo, nebo případně státního převratu.“⁵⁰

Hovoříme-li o neofašismu, je třeba v této souvislosti zdůraznit, že se nejednalo o tradiční neofašistické kruhy, navazující přímo na tradici Mussoliniho Italské sociální republiky, tedy hlavně jedinou radikálně pravicovou parlamentní stranu, Italské sociální hnutí (*Movimento sociale italiano*; MSI). V této době však vznikala hnutí nového druhu, tvořená zejména mladými lidmi, a založená více na rasismu a mysticismu než na dělnických základech. Nejvýznamnějšími z těchto skupin byly Národní avantgarda a Nový řád (*Ordine nuovo*), který také podle všeho nese zodpovědnost za útok na Piazza Fontana.⁵¹ Lidé z MSI však byli do všeho zapojeni pouze okrajově. Na pravici tak vznikla obdobná situace jako na levici: konzervativní systémová MSI ve vztahu mladým radikálům z Národní avantgardy nebo Nového řádu může být zajímavou paralelou k PCI vzhledem ke skupinám nové levice.

Zatím se strategie napětí vyplácela. Z útoků byli obviněni nejprve anarchisté, mezi nejznámější patří baletní tanečník Pietro Valpreda, jenž strávil ve vězení tři roky a očištěn byl soudem teprve v roce 1985, a taxikář Giuseppe Pinelli, který při výsleších 15. prosince vypadl z okna policejní stanice a zemřel. Jeho smrt byla prezentována jako sebevražda, ale s tímto vysvětlením se veřejnost nespokojila. Velká skupina předních italských umělců a intelektuálů sepsala prohlášení, v němž odmítla oficiální vysvětlení Pinelliho úmrtí, mezi nimi na příklad Alberto Moravia, Umberto Eco, Pier Paolo Passolini, Federico Fellini, Bernardo Bertolucci, Giulio Einaudi či Primo Levi. Luigi Calabresi, komisař vyšetřující útoky na Piazza Fontana, se stal předním nepřitelem veřejnosti a často mu bylo dokonce vyhrožováno smrtí.

---

⁵⁰ BISCIONE, F.M., *Una modalità della lotta politica in Italia 1969-74*, in *Brescia: Piazza della Loggia*, editoval GHEZZI, C., Roma 2012, s. 30.

⁵¹ BISCIONE, F.M., c. d., s. 19.

Radikálům se jej nakonec po takřka dvou a půl letech skutečně podařilo zabít – sedmnáctého května 1972 byl ráno před svým domem zastřelen. K atentátu se přihlásila skupina Nepřetržitý boj.

Ačkoli levicové násilí vypadalo pouze jako odpověď na to neofašistické, mnohé levicové teroristické skupiny byly založeny již před prosincovými útoky a již před nějakou dobou se rozhodly o zapojení do bojů, přestože za sebou dosud neměly žádné krvavé útoky. Kromě CPM a Skupiny z bytu šlo především o Skupinu 22. října (*Gruppo XXII Ottobre*), která působila v Janově.⁵² Bombové útoky sice eskalaci násilí značně urychlily, ale výpovědi hlavních aktérů naznačují, že k přechodu k ozbrojenému boji by dříve či později došlo tak či tak. Radikalizovaly se také významné manifestační skupiny Nepřetržitý boj, založený charismatickým vůdcem Adrianem Sofrim (osobně odpovědným za smrt komisaře Calabresiho) a Curcioovým přítelem z Tridentu Maurem Rostagnem, nebo Dělnická síla, kterou vedl známý levicový myslitel a profesor z Univerzity v Padově Toni Negri. Obě skupiny se během roku 1969 zaměřovaly hlavně na kontakt s dělníky v továrnách, v čemž co do významu předčily CPM. Začátkem sedmdesátých let se také radikalizovaly a postupně si vytvořily také vlastní ilegální teroristickou síť. Na rozdíl od Rudých brigád se však terorismus nikdy nestal jejich hlavním cílem ani hlavním prostředkem.

Tyto organizace se svými povahami od sebe odlišovaly, ale také sdílely řadu společných prvků – zpravidla měly podobnou organizační strukturu, tedy systém dělby práce uvnitř organizace. Metody práce byly též obdobné: skupiny měly definované akční strategie, soubor cílů a prostředků, které určovaly jejich činnost směrem k vnějšku, a důležitým prvkem byla také ideologická produkce, tedy časopisy a rádiové vysílání, obhajující vlastní činnost, kritizující systémové uspořádání společnosti a nabízející za něj alternativu.⁵³

Významným činitelem byla osoba vydavatele Giangiacoma Feltrinelliho, předního italského intelektuála, který všemi svými prostředky podporoval nově vzniklá hnutí. Byl skutečně osobností mezinárodního významu – byl osobním přítelem Fidela Castra, setkával se s africkými vůdci Kwame Nkrumahem, Sékou Touré či Ben Barkou, měl důvěrné kontakty v Maďarsku, NDR i Československu. Na začátku šedesátých let podporoval sardinské bandity, když se snažil ze Sardinie

⁵² GALLI, G., *Storia del partito armato 1968-1982*, Milano 1982, s. 5-20.

⁵³ DELLA PORTA, D., *Il terrorismo di sinistra*, Bologna 1990, s. 37.

udělat „Kubu Středomoří“. V roce 1967 byl v Bolívii málem zatčen jako sovětský agent. Mezi léty 1967 a 1969 se snažil podpořit sílící hnutí vydáváním textů Mao Ce-tunga či F. Castra, Ho-či-minových proslovů, statě Dutschkeho a Althussera.⁵⁴ Kromě toho ale vydal také publikace o uruguayském guerillové skupině Tupamaros nebo Manuál pro městskou guerillu Carlose Marighelly. Jako jeden z mála představitelů italské mimoparlamentní levice této doby nezatracoval SSSR, naopak snil o tom, že se revoluční vojska celého světa spojí a společně zvítězí. Spojenecké síly rozdělával takto: 1) „Strategické revoluční avantgardy“ (guerillové síly v Africe, Asii a jižní Americe), 2) „Hlavní revoluční vojsko“ (vojska Severního Vietnamu, Vietkongu a Severní Koreje), 3) „První strategická revoluční rezerva“ (vojsko Číny), 4) „Hlavní strategická revoluční rezerva“ (armáda SSSR a Varšavského paktu).⁵⁵

Mladým revolucionářům, kteří se chystali na ozbrojený boj, byl užitečný zejména svými kontakty v zahraničí. V létě roku 1970 na příklad zprostředkoval Curciovi v Paříži setkání s Andreasem Baaderem a vůdci francouzské Proletářské levice. Těsné styky udržoval jak s CPM, tak s Dělnickou silou a dalšími uskupeními. Jeho podpora byla také finanční a též je nechával zdarma publikovat své články a manifesty ve svých listech. Ve Spolkové republice Německo pro ně sháněl rádia a učil je, jak s nimi vysílat pirátsky; vozil ale také zbraně či dokonce plány, jak vyrábět podomácku výbušniny či bazuky.⁵⁶

Feltrinelli založil v roce 1970 teroristickou Skupinu partyzánské akce (*Gruppi d'Azione Partigiana*; GAP) a stejnojmenné rádio, skrze které promlouval k dělníkům a svolával ke stávkám. To však bylo přímou reakcí na milánský masakr – Feltrinelli měl až paranoidní strach z možného armádního převratu podle řeckého vzoru z roku 1967 nebo z nastolení prezidentského státu gaullistického typu. Nutno však dodat, že jeho obavy nebyly zcela neopodstatněné – v prosinci roku 1970 se o převrat pokusil kníže Junio Valerio Borghese, důstojník s fašistickou minulostí, podporovaný dokonce jedním poslancem radikálně pravicové strany MSI. Přestože skončil pokus o převrat neslavně ještě téže noci, kdy začal, pro veřejnost to byl znepokojivý signál, a nejen Feltrinelli získal pocit, že je třeba začít jednat.

---

54 FELTRINELLI, C., *Senior Service*, Milano 1999, s. 271.

55 DELLA PORTA, D., *Terrorismi in Italia*, Bologna 1984, s. 87.

56 GRANDI, A., *Giangiorgio Feltrinelli. La dinastia, il rivoluzionario*, Milano 2000, s. 470.

Založení Rudých brigád a roztržka se Simionim

V létě roku 1970 požádal Corrado Simioni Franceschiniho, aby našel poblíž Reggia Emilia vhodné místo, kde by se mohlo uskutečnit setkání názorově blízkých skupin z celé Itálie. Lidé z bytu pro tuto příležitost zvolili hotel „U Gianniho“ v malé vesnici Costaferrata poblíž Pecorile v provincii Reggio Emilia. Setkání se uskutečnilo v srpnu toho roku a zúčastnila se ho asi stovka lidí – kromě členů CPM a Skupiny z bytu mnozí další. Z Novarry přijela skupina *Borgomanero* s vůdci Alfredem Bonavitou a Enricem Levatim – jednalo se o podobnou skupinu, jako byla ta z Reggia, tedy o odpadlíky z PCI s vazbami na partyzány. Z městečka Lodi se dostavila skupina přímo vedená jedním z partyzánů, který si říkal Vlk (*Il lupo*). Dále byli přítomni Simioniho známí z Říma, mezi nimi i potomek Giuseppe Garibaldiho Francesco Ravizza Garibaldi, či jistý pouťový herec se svou francouzskou snoubenkou, který měl mít údajně úzké kontakty na palestinské ozbrojence.

Tato heterogenní skupina zůstala v hotelu dva dny, aniž by ovšem personál tušil, co jsou zač – domnívali se, že se jedná o jakési soustředění studentů, kteří tam měli konzultovat studijní programy a kteří se tam měli setkat s profesorem Curciem (ve skutečnosti ovšem Curcio titul z univerzity neměl, ačkoli měl hotové všechny zkoušky – odmítl, údajně z principiálních důvodů, hájit závěrečnou práci). Většina účastníků však tajila svá pravá jména i před ostatními hosty.

Setkání předsedali Curcio a Simioni. Shromážděným přednesli zejména návrh na vytvoření jednotné organizace, která by sama o sobě byla legální, avšak v její struktuře by byla vyvíjena nelegální činnost. Návrh byl dlouze diskutován a zdaleka ne všichni přítomní se k němu přihlásili – nakonec však bylo o vytvoření zástěrkové organizace rozhodnuto. Za jméno bylo vybráno spojení Proletářská levice (*Sinistra proletaria*) podle obdobného uskupení ve Francii, a její hlavní činností mělo být vydávání stejnojmenného časopisu. V nové skupině byla také ustavena koordinační komise, jejímiž členy se stali Curcio, Simioni, Cagolová, De Mori, Berio, Troiano, Di Silvestro, Pinotti a Franceschini.⁵⁷ Jak je z tohoto výčtu patrné, těžištěm Proletářské levice se stal jednoznačně Milán, kde měly také probíhat společné akce. Klíčovou úlohu CPM při zrodu Proletářské levice a posléze i Rudých brigád potvrzují i badatelé: „Rudé brigády se nezrodily v Úřadě důvěrných záležitostí⁵⁸, ani

---

⁵⁷ CLEMENTI, M., c. d., s. 19.

⁵⁸ *Ufficio Affari riservati*, úřad ministerstva vnitra, který sloužil jako vnitřní zpravodajská služba.

v Moskvě, ani ve Washingtonu, dokonce ani v Tridentu nebo v PCI z Reggio Emilia... Rudé brigády se zrodily v továrně Pirelli v Miláně.⁵⁹ Do lombardské metropole se postupně přestěhovalo tvrdé jádro Skupiny z bytu, počínaje samotným Franceschinim v září 1970. Gallinari s Pellim byli v té době již poprvé ve vězení, byli zatčeni již druhého května za vydávání a šíření letáků s revolučními hesly, podporujícími diktaturu jedné třídy.

Proletářská levice si zařídila v Miláně tři velké základny, kde se scházeli a kde bydleli její členové, kteří přešli do ilegality. Proletářská levice neměla žádnou pevnou organizační strukturu a přechod do ilegality nebyl po nikom vyžadován – podnikali jej jednotlivci, kteří k němu byli donuceni okolnostmi nebo kteří toužili velmi silně začít s ozbrojeným bojem co nejrychleji. Za první případ lze považovat Franceschiniho, jenž přešel ke konci roku 1970, protože by musel odejít na vojnu. Do druhé kategorie spadá Moretti, který měl pocit, že se v CPM i Proletářské levici jen mluví a po sporech se Simionim organizaci opustil a zmizel do ilegality, aby se věnoval skutečnému boji. Zřeknutí se svého občanského života byl ale významný mezník a řada lidí zůstávala v práci a udržovala vztahy s rodinou, jak nejdéle to bylo možné. Mario Moretti tvrdí, že masivní přechody se konaly až od roku 1972 a do té doby byly spíše výjimečné.⁶⁰

Corrado Simioni patřil ovšem také mezi ty, kdo se snažili revoluční boje co nejdříve vyostřit – přestože později tvrdil, že se Curciem rozešel kvůli jeho přílišnému radikalismu. Simioni začal již v době CPM budovat kolem sebe pololegální skupinu, jejímž cílem bylo vyhrocovat situace během demonstrací a manifestací – na příklad oddělit se tajně od hlavního průvodu, něco zapálit nebo provést a zase se nenápadně do davu vmísit. Jelikož se jednalo z velké většiny o ženy, začalo se jim říkat Rudé tety (*Zie rosse*); patřila mezi ně také Curciová manželka Margherita (Mara) Cagolová.

Simioni se stále snažil mířit výš, nespokojoval se s drobnými akcemi, namířenými proti vysokým manažerům milánských továren. První velkou ilegální akcí Proletářské levice bylo zapálení auta nenáviděného Giuseppe Leoniho, předáka ze *Sit-Siemens*. Akci zorganizoval Curcio s Franceschinim, ale Simioni byl proti tomu – toužil po větší pozornosti a chtěl se zaměřit více na boj s imperialismem než

---

⁵⁹ PAPA, E. R., *Il processo alle Brigate rosse. Brigate rosse e difesa d'ufficio. Documenti*, Torino 1979, s. 246.

⁶⁰ MORETTI, M., c. d., s. 17-23.

na nastolování třídní rovnosti. Proletářskou levici chápal jako užitečnou strukturu, ale pro efektivnější organizaci akcí začal brzy budovat novou zcela ilegální síť, jejímž byl jediným vůdcem. Tato síť nesla jméno *Superclan*, jež bylo zkratkou ze slova *super-clandestini*, tedy super tajní či nelegální. Podle Franceschiniho Simioni navrhoval akce vyššího formátu, jako bylo zabití několika důstojníků Severoatlantické aliance v Neapoli nebo zabití „černého knížete“ Junia Valeria Borghese, vlivného neofašistického vůdce.⁶¹ Nejvýznamnější akcí, ke které se *Superclan* přihlásil, byl bombový útok na velvyslanectví Spojených států amerických v Athénách, při kterém však zahynuli pouze sami útočníci Maria Elena Angeloniová a Giorgio Christou Tsdikouris. Ostatní vůdci Proletářské levice se o atentátu dozvěděli až z novin a zejména Renato Curcio nesl s nelibostí Simioniho tajné a nekonzultované aktivity. Do ještě větších sporů se dostali, když se Curcio zanedlouho dozvěděl o tom, že Simioni původně nabídl účast v akci jiné člene Rudých tet, Curciově manželce Maře Cagolové, jež však odmítla.⁶²

Po této akci byla roztržka mezi Curciem a Simionim zřejmá. Curciovi s Franceschinim připadalo příliš riskantní mít takového člověka mezi sebou a drželi ho stranou diskusí o dalších akcích a postupech. Curcio pak Simionimu zcela otevřeně sdělil: „Nemám zájem s tebou tyhle věci diskutovat, nemáme stejné názory.“ Od té doby už se podle Curcových slov nikdy neviděli.⁶³ Tuto roztržku a odloučení Simioniho skupiny lze považovat za skutečný zrod Rudých brigád, které začaly pod touto značkou operovat krátce poté.

Mnoho významných členů Proletářské levice se ale nechalo Simioniho vizí zlákat a přešlo do tajných struktur *Superclanu*. Curcio tak přišel třeba o své bývalé spolupracovníky z Tridentu Duccia Beria a Vanniho Mulinarise, dále se k nim připojil také Franco Troiano nebo z „Bytu“ Prospero Gallinari. Spolupracovala s nimi také Françoise Tuscherová, neteř slavného francouzského humanisty Abbé Pierra. Kromě Gallinariho se jednalo spíše o intelektuálně zaměřené jedince.⁶⁴ Charakter jejich akcí zůstává nadále poměrně neprozkoumaný, Gallinari v pamětech

---

61 Je pozoruhodné, že Simioni měl ve výběru případné oběti atentátu dobrý odhad – Borghese se na konci roku 1970 pokusil v Římě o převrat. Borghese byl námořním důstojníkem ve fašistické Itálii a vůdcem „černých košil“ v době Italské sociální republiky (republiky Salò). Po válce se stal prominentním neofašistickým vůdcem.

62 CLEMENTI, M., c. d., s. 19.

63 CURCIO, R., c. d., s. 66.

64 BOCCA, G., *Noi terroristi. 12 anni di lotta armata ricostruiti e discussi con i protagonisti*, Milano 1985, s. 38.

hovoří o jakýchsi únosech, ale bez konkrétních souvislostí.⁶⁵ Právě naprosté utajení Superclanu později vedlo k tomu, že se okolo Simioniho vytvořilo množství různých zpráv a teorií o tom, co podniká a pro koho ve skutečnosti pracuje. Z brigadistů je podporoval zejména Alberto Franceschini, který se stal ve vztahu k Simionimu až paranoidním.⁶⁶ Corrado Simioni ovšem již zanedlouho Itálii opustil a přesídlil do Paříže.

Většina z těch, kdo zůstala s Curciem, se ale také shodla na přechodu k ostřejší fázi bojů. Pro tento účel byla zapotřebí organizovanější a tajnější skupina, než byla pololegální Proletářská levice. Na tomto místě teprve začínají dějiny samotných Rudých brigád.

---

⁶⁵ Srv. GALLINARI, P., *Un contadino nella metropoli*, Milano 2006.

⁶⁶ Více o tomto tématu v kapitole pět.

Druhá kapitola

Počátky

Od manifestací k prvnímu únosu

První akcí, která byla provedena pod značkou Rudých brigád (*Brigate rosse*), bylo dne 17. září 1970 zmiňované zapálení auta manažera ze *Sit-Siemens* Leoniho. Jméno vybrali vůdci skupiny nejprve v singuláru, tedy Rudá brigáda, a teprve po první akci bylo změněno do konečné podoby. Název měl evokovat odboj z druhé světové války, odkazoval k oddílům komunistických partyzánů, především Garibaldiho brigádám (*Brigate Garibaldi*). Za symbol zvolili rudou hvězdu, již měly ve znaku Garibaldiho brigády, Rudá armáda i Vietkong. Samotné logo ovšem bylo nejpodobnější znaku uruguayského guerillového hnutí *Tupamaros*, které mělo pod hvězdou písmena MLNT (*Movimiento de Liberación Nacional Tupamaros*). Rudé brigády pouze nahradily tyto čtyři znaky písmeny BR.

Rudé brigády se prozatím zaměřovaly na zapalování aut a manifestační akce. Peněžní dary od svých podporovatelů (především Giangiacoma Feltrinelliho) odmítali – chtěli být finančně zcela soběstační. Část nákladů hradili ze svých platů brigadisté, kteří dosud nepřešli do ilegality a kteří byli stále zaměstnaní. Potřeba peněz si však vyžádala organizaci dalšího druhu akcí, který nebyl v první řadě ideologický – jednalo se o ozbrojené loupežné přepady. V úplné ilegalitě bylo v této době jen velmi málo členů Rudých brigád – na počátku roku 1971 dokonce pouze samotný Franceschini. Teprve v březnu téhož roku se k němu připojil Curcio a Cagolová, kteří byli v té době zadrženi a vyslýcháni policií. Po propuštění už se však do svého bytu nevrátili a opatřili si falešné doklady.

Curcio přiznal, že v této fázi ještě nebylo zcela jasné, co je vlastně cílem organizace. Silnou stránkou jejich programu byla dosud podpora milánského dělnického hnutí, navazující přímo na činnost CPM a Proletářské levice. To obnášelo nově také intervence ve večerních školách pro pracující a hlavně okupace obytných domů v chudších čtvrtích. Největší z nich proběhla v lednu 1971 ve via Mac Mahon a zapojilo se do ní dvacet pět rodin žijících v domě; nakonec byla ukončena ostrým policejním útokem. Dne 25. ledna 1971, dva dny po konci okupace, podnikly Rudé brigády první velký zápalný útok. V *Pirelli* se jim podařilo zničit tři kamiony

a novou zkušební dráhu. Na místě zanechali svoji značku a následně vydali komuniké, v němž se k útoku přihlásili a získali si tak celonárodní pozornost.⁶⁷

Na jaře 1971 vytvořili brigadisté nový informační orgán místo Proletářské levice s názvem „Nový odboj. Komunistické noviny nového odboje“ (*Nuova Resistenza. Giornale comunista di nuova resistenza*), kde měly vycházet veškeré dokumenty o Rudých brigádách určené veřejnosti, a dále texty o Feltrinelliho GAP, o německé RAF, o *Tupamaros* a Organizaci pro osvobození Palestiny (OOP), o guerillovém boji v Jižní Americe a Indočíně. V prvním čísle v dubnu 1971 vyšly v *Nuova Resistenza* popis a cíle nové organizace: „Co jsou Rudé brigády? Rudé brigády jsou první formací ozbrojené propagandy, jejímž hlavním úkolem je propagovat svou existenci a svou činností organizační a strategický obsah třídního boje. Rudé brigády tedy stále odkazují k cílům, stanoveným dělnickým hnutím, a jejich základním úkolem je získat si podporu a sympatie proletářských mas.“⁶⁸

Poté, co si takto Rudé brigády získali určitou známost, začaly se jejich řady rozšiřovat, uchazeči pocházeli z méně radikálních či akceschopných levicových skupin, jako byly GAP. Jednalo se zejména o Pietra Morlacchiho, Maria Morettiho či Vlka, bývalého partyzána a vůdce skupin z Lodi a Casalpusterlengo. Morlacchi byl cenný zejména pro své kontakty v zahraničí, žil jistou dobu v NDR a Švédsku a známé měl též v Číně, kde se dokonce spolu s Čou En-lajem objevil na titulní stránce stranického Lidového deníku (*Žen-min ž'-pao*). Moretti se s Curciem i Franceschinim znal z dob CPM a Rudých tet a od té doby podnikl pouze několik nevýznamných diverzních akcí společně s jistou skupinou Jihoameričanů. Rudé brigády však byly ilegální organizací a nemohl do nich vstoupit každý, kdo se přihlásí, jako do CPM či Proletářské levice – ani Moretti, ani ostatní nebyli přijati okamžitě a automaticky byli bráni jako podezřelí. Nadále měli chodit do svých zaměstnání a až po čase jim bylo za vstupní zkoušku vybráno ozbrojené vyloupení banky ve městě Pergine v Tridentsku, poblíž Gardského jezera.⁶⁹ Přestože byli vůdci Rudých brigád k zájemcům o členství přirozeně nedůvěřiví, podařilo se do jejich řad

---

67 CLEMENTI, M., c. d., s. 28.

68 Soccorso rosso, *Brigate rosse. Che cosa hanno fatto, che cosa hanno detto, che cosa se ne e detto*, Milano 1976, s. 83.

69 Pietro Morlacchi se asi po roce činnosti v Rudých brigádách psychicky zhroutil a odstěhoval se do Švýcarska, kde Toni Negri organizoval záchrannou síť pro potřebné soudruhy ze všech skupin mimoparlamentní levice. Zakrátko byl však Morlacchi zatčen. FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 103-104.

proniknout v této době také Francescu Marrovi, který se později ukázal být spolupracovníkem policie.

Za vůdce v této době platili Curcio, Cagolová a Franceschini. Všichni tři se zúčastnili výcviku ve zbrani v horách ve Val Sesia, kde byla základna Pietra Secchii, vůdce radikálního křídla PCI. Výcvik se odehrál poblíž obce Borgosesia, kde byli všichni obyvatelé komunisté a kde mohli dělat prakticky vše, co chtěli, aniž by museli mít strach z udání. Cagolová Franceschiniho při cvičebních střelbách omylem postřelila, ale místní lékař jej bez dalších otázek ošetřil. Dne 25. dubna se všichni tři zúčastnili velké slavnosti, srazu komunistických ex-partyzánů. Oslavu pořádal Francesco Moranino, mýtický partyzán, vůdce Garibaldiho brigády, který byl po válce usvědčen z vraždy a uprchl do Prahy. Později byl omilostněn, vrátil se do Itálie a pod Secchiovou ochranou kandidoval do Senátu za PCI. Vůdci Rudých brigád se s ním setkali – měli sice falešná jména, ale Moranino přesto věděl, kdo jsou a na čem pracují. Na nic se jich ovšem nevyptával.⁷⁰

Radikalizace však přicházela postupně a v této době zbraně ještě nepoužívali. Zatím se soustředili na boj proti manažerům v továrnách, pod heslem, že „bílá košile je černou košilí našich dnů“.⁷¹ Zároveň však zasazovali symbolické úder y i skutečným fašistům. Dne 23. dubna 1971 zapálili auta Francescu Mojanovi, členu neofašistické mládežnické organizace Mladá Itálie (*Giovane Italia*) a Paolu Romeovi, nazývanému „rváč z MSI“. Akce byla doprovázena vydáním komuniké s názvem Lidový soud se všemi fašisty (*Processo popolare contro tutti i fascisti*).

Mezi vedoucí představitele Rudých brigád se brzy dostal Mario Moretti, který se stal tzv. legálním členem – tedy že nebyl v ilegalitě, ale věnoval práci pro organizaci všechen čas. Na stejnou úroveň se stávající trojicí vůdců se dostal po prvním únosu Rudých brigád, jež navrhl a zorganizoval. Za oběť byl vybrán Idalgo Macchiarini, vlivný ředitel *Sit-Siemens*. Jednalo se o akci zcela jiného druhu, než byly manifestace nebo i zapalování aut, byl to první útok na konkrétní významnou osobu, a pro Rudé brigády znamenal důležitý posun.

Když vycházel Macchiarini 3. března 1972 z továrny, přistoupili k němu a

---

⁷⁰ Jejich přezdívky byly Armando (Curcio), Mara (Cagolová) a Mirko (Franceschini). FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 107.

⁷¹ Za hlavní nepřátele a odpovědné za tehdejší situaci považovali Rudé brigády podnikatele Gianniho Agnelliho a Leopolda Pirelliho, dále také politiky z DC, soudce a žalobce a také mnohé policisty, jako byl na příklad Luigi Calabresi.

řekli: „O nic se nesnažte. Jsme ozbrojeni. Následujte nás a nastupte do té dodávky“. Macchiarini beze slova uposlechl. Odvezli jej z místa a asi po dvaceti minutách zahájili přímo v autě rychlý lidový soud, v němž byl shledán vinným, ale propuštěn na „prozatímní svobodu“. Poté Macchiariniho vyfotili s vlajkou Rudých brigád, s pistolemi u hlavy a s nápisem: „Udeřit a utéct. Nic nezůstane nepotrestáno. Udeř jednoho, abys vychoval sto. Všechnu moc ozbrojenému lidu.“⁷² Macchiarini byl propuštěn na svobodu a fotografie byla zaslána italské tiskové agentuře ANSA s textem: „Macchiarini Idalgo, fašistický ředitel ze *Siemens*, souzený Rudými brigádami. Proletáři se chopili zbraní. Pro manažery přišel začátek konce.“⁷³

Rudým brigádám se od většiny novin dostalo kýžené pozornosti, ale ne všechny zareagovaly očekávaným způsobem, zejména tiskoviny parlamentní levice nepřijaly zprávu pozitivně: deník Socialistické strany *Avanti!* událost zcela ignoroval a list *Unità*, spojený s PCI, píše o banditismu v krátkém článku s názvem *Vážná provokace v Sit-Siemens v Miláně*.⁷⁴ Přesto se ale o nich začalo mluvit a jejich logo s nesymetrickou pěticípou hvězdou, s dolními dvěma cípy delšími, se dostalo do povědomí širší italské veřejnosti.

Feltrinelli a historický kompromis

Významnou podporu pro ně nadále představoval Giangiacomo Feltrinelli, jenž už touto dobou bydlel ve Švýcarsku a do Milána jezdil jen s falešnými doklady. Měl lepší kontakty s Dělnickou silou, zejména s profesory Tonim Negrim a Carlem Fioronim. Právě na Feltrinelliho popud inicioval Fioroni v rámci Dělnické síly založení subverzivní odnože, zvané Ilegální práce (*Lavoro illegale*), jejímiž vůdci se stali aktivista Franco Piperno (politická část) a pozdější významný člen Rudých brigád Valerio Morucci, jenž měl na starost vojenskou složku.⁷⁵

Kontakty ale udržoval Feltrinelli i s vůdci nově vzniklých Rudých brigád. Scházeli se nejméně jednou měsíčně, aby spolu konzultovali další postup a aby jim předal zbraně či návody. Feltrinelli se postupem času stal nesmírně paranoidním, měl pocit, že ho neustále sledují a chtějí zlikvidovat, a byl přesvědčen, že se chystá

---

72 CURCIO, R., c. d., s. 73.

73 CLEMENTI, M. c. d., s. 38.

74 Soccorso rosso, *Brigate rosse. Che cosa hanno fatto, che cosa hanno detto, che cosa se ne e detto*, Milano 1976, s. 112.

75 PANSA, G., *Storie Italiane di violenza e terrorismo*, Roma-Bari 1980, s. 19-24.

neofašistický nebo konzervativní převrat, který umožní měkkost PCI. S Curciem a Franceschinim scházel na lavičce v zahradách u Castello Sforzesco v Miláně – směli ho však oslovovat pouze krycí jménem Osvaldo a na dalším setkání se domluvili vždy na místě, nechtěl s nimi mezi schůzkami telefonovat ani jinak komunikovat. Pokud se schůzka nekonala, bylo to zpravidla kvůli jeho zahraničním cestám, především do Prahy, kde vlastnil dům a kde posiloval své kontakty s východním blokem, bez jehož podpory neměla podle něj revoluce šanci na vítězství, nebo na Kubu, kde mnoho postupů konzultoval přímo s Fidelem Castrem. Je však nepravděpodobné, že by byl kubánským agentem ve smyslu, že by byl za své konání placen, a sám Castro mu měl říci, že je užitečnější jako vydavatel než jako evropský Che Guevara.⁷⁶

Latinskoamerickou realitou byl Feltrinelli silně ovlivněn a snažil se ji přenášet i do evropského prostoru. Renato Curcio popsal, jak jim Feltrinelli vysvětloval, co všechno u sebe musí stále guerillový bojovník mít – zároveň ukazuje, do jaké míry byli v jeho očích legendární partyzáni z Jižní Ameriky zbožštěni. „Co je to batoh guerillového bojovníka?“ ptali se ho Curcio s Franceschinim. „To je nástroj na to, jak přežít, který guerilloví bojovníci z Latinské Ameriky a učení Che Guevary označují jako nezbytný,“ odpověděl Feltrinelli. „Musí se dát vždy unést v jedné ruce, aby dovozoval v případě nutnosti okamžitý útěk, a musí obsahovat šaty na převlečení, doklady, peníze, všechno potřebné pro občanské utajení. A taky pytlík soli a doutníky.“ „Promiň,“ řekl Curcio, „ale proč sůl?“ „Protože sůl je v Latinské Americe velmi cenná.“ „Dobrá, ale tady jsme v Miláně a sůl se tu nachází všude.“ „To je jedno, sůl je guerillová tradice, ta tam musí být.“ „A proč doutníky?“ „Protože Che Guevara říkal, že nejlepším přítelem guerillového bojovníka ve chvílích samoty je doutník: to je taky tradice a musí se to respektovat.“⁷⁷

Dne 15. března 1972 náhle všechny šokovala zpráva o Feltrinelliho smrti. Podle svého hesla „V Itálii jako ve Vietnamu“⁷⁸ se osobně účastnil teroristických akcí GAP, které se mu staly osudnými. Jeho tělo bylo nalezeno u obce Segrate blízko Milána pod sloupem elektrického vedení. Podle oficiální verze se chystal spolu s dalšími členy GAP umístit na sloup nálože a odpálit jej, čímž by dosáhli výpadku

---

76 FELTRINELLI, C., c. d., s. 386; FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 91-94.

77 CURCIO, R., c. d., s. 58.

78 Titulek Feltrinelliho článku z roku 1969. PANSA, G., *Storie Italiane di violenza e terrorismo*, Roma – Bari 1980, s. 11.

elektrického proudu v části severoitalského velkoměsta. Jeho cílem měl být především celostátní volební kongres PCI, na němž měl být podle očekávání (a také nakonec byl) zvolen předsedou strany umírněný Enrico Berlinguer, proti němuž se mimoparlamentní levice včetně Feltrinelliho zásadně vymezovala. Akce se však nezdařila a Feltrinelli byl zabit svými vlastními výbušninami, které selhaly a explodovaly dříve.

Okolnosti Feltrinelliho smrti však byly a nadále jsou nejasné. Po celá sedmdesátá léta však většina italské veřejnosti odmítala uvěřit oficiálnímu vysvětlení a celou událost považovala za akci tajných služeb za účelem odstranění nepohodlného kritika systému. Jeho smrt dostala takřka mučednický rozměr a byla srovnávána se smrtí Giuseppa Pinelliho, obviněného z přípravy atentátu na Piazza Fontana. Pietro Secchia, významný stalinistický člen PCI, k vydavatelově smrti poznamenal: „Jsem přesvědčen, že se jednalo o vraždu..., jistěže musel být loven ve velkém. Je škoda, že člověk, který toho mohl vykonat tolik dobrého, dospěl k tak tragickému konci. Přestože měl své chyby, nesmí se zapomínat, kolik dobrého udělal.“⁷⁹

Feltrinelliho smrt nadále radikalizovala skupiny mimoparlamentní levice, které toužily jej pomstít. Mnohé z nich mezi sebe přijaly bývalé členy GAP, které se se smrtí svého zakladatele rozpadly. Mezi Rudé brigády se tak dostal na příklad Marco Pisetta, řady Nepřetržitého boje zase rozšířil „Dědek“ Italo Saugo. Pro Nepřetržitý boj i Dělnickou sílu znamenal Feltrinelliho konec významné finanční potíže, Rudé brigády byly v tomto ohledu nezávislé a tolik se jich to nedotklo. Všechny tyto skupiny včetně Rudých brigád však přišly o cenný zdroj informací a zkušeností, a především o kontakt se zahraničím. Přestože se Rudé brigády snažily vybudovat si nové styky, srovnatelného kontaktu s levicovými teroristickými organizacemi z jiných zemí dosáhly až na konci sedmdesátých let pod Morettiho vedením.

Hlavním důvodem Feltrinelliho odporu k PCI, který vedl až k tomu, že se pokusil narušit její sjezd, byla politika, která se dala očekávat od favorizovaného kandidáta na předsedu Enrica Berlinguera. Berlinguer představoval nový směr italského komunismu – stranu hodlal zbavit revolučního nádechu a pevně ji usadit

---

79 GRANDI, A., c. d., s. 526.

v hranicích parlamentní demokracie. Mezi komunistickými leadery byl nezvyklým zjevem – vymezoval se vůči kultu osobnosti a vůči pohrdavému stylu Palmira Togliattiho a dokonce byl aristokratického původu. Tyto rysy mu získaly značnou oblibu mezi lidem.

Jeho cílem bylo zejména sjednocení italského národa a ukončení vleklých bojů mezi levicí a pravicí. Na řešení ekonomické krize a dlouhotrvajících problémů venkova chtěl spolupracovat s DC a PSI, měl v úmyslu sjednotit odbory a více s nimi spolupracovat. „Prezentoval to, zvláště po roce 1976, jako velkou strategii, ve které by komunisté a katolíci našli společný morální a etický kodex, na němž by byla založena politická a sociální záchrana Itálie.“ Byl to podle něj jediný způsob, jak zabránit „nespoutanému individualismu, nesmyslnému konzumerismu, ekonomickému nepořádku a rozptýlení zdrojů“.⁸⁰ Jeho vize komunismu spočívala v jakési třetí cestě mezi sociální demokracií a sovětskou cestou. Vůči Sovětskému svazu se ostatně zřetelně vymezil ve slavném rozhovoru s Giampaolem Pansou, kde sdělil, že ani v případě vítězství PCI v parlamentních volbách by jakožto její předseda neusiloval o vystoupení ze Severoatlantické aliance: „Opuštěním [NATO] bychom rozhodili mezinárodní rovnováhu. I já se cítím bezpečněji na této straně plotu.“⁸¹

Tyto jeho nabídky ke smíření a ke spolupráci získaly označení „historický kompromis“ (*compromesso storico*) a určitou dobu se zdálo, že skutečně mohou mít naději na úspěch. Berlinguer svůj tlak zesílil po událostech na podzim roku 1973 v Chile, kdy Augusto Pinochet provedl státní převrat. Ten měl v Itálii velký ohlas, neboť situace v Chile byla považována za podobnou, a ani v Itálii nebyla hrozba pravicového státního převratu nereálná. Křesťanská demokracie byla vůči historickému kompromisu rozdělená. Jeden z jejích nejvlivnějších členů, bývalý (a zároveň budoucí) premiér Aldo Moro, se však ke spolupráci stavěl poměrně příznivě.⁸²

---

80 BERLINGUER, E., *Austerità, occasione per trasformare l'Italia*, Roma 1977, s. 13.

81 GINSBORG, P., c. d., s. 374.

82 Podle některých politologů se však jednalo z Morovy strany pouze o úskok, kterým chtěl dostat PCI do vlády, aniž by ji pustil k reálné moci. Tu si měla podržet pomocí vazeb a kontaktů, vytvořených za třicet let vládnutí, Křesťanská demokracie. PCI by tak neměla moc, ale zároveň by nebyla v opozici, odkud by mohla vládu ohrožovat, a zároveň by jako spoluzodpovědná za vládnutí nepochybně ztratila část voličů. Něco podobného měl Moro provést již na začátku šedesátých let s PSI. Berlinguer odmítal, že by se něco podobného mohlo stát i PCI – jeho strana byla o dost větší, než PSI. Ta na počátku šedesátých let pod vedením Lombardiho okolo 10 % podpory, zatímco PCI podporovalo v době kulminace projektu historického kompromisu přes třicet procent voličů.

Kompromis však vnímala jako zradu tvrdá jádra obou největších politických stran. Především ale znamenal definitivní roztržku mezi komunistickou stranou a mimoparlamentními levicovými skupinami. Varování adresovaly Berlinguerovi i skrze transparenty na svých shromážděních: „Soudruhu Berlinguere, nezapomeň, že v Chile dělali historický kompromis pomocí pušek!“ (*Compagno Berlinguer / ricordati che in Cile / il compromesso storico / lo fanno con fucile!*).⁸³

Únosy a první zatčení

Rudé brigády se mezitím začaly zaměřovat více na únosy, skrze něž dokázaly účinněji vyvíjet nátlak na podnikatele a manažery v továrnách, a zároveň se jim s jejich pomocí dostalo větší publicity. Vzápětí se ale Rudým brigádám dostalo také zvýšené pozornosti ze strany policie. Únos Idalga Macchiariniho proběhl úspěšně a další byly prováděny podle tohoto vzoru, tedy přistoupit k oběti se zbraní, přinutit ji nastoupit do vozu a odjet s ní na odlehlé místo, kde bude držena. Na jaře roku 1972 pracoval Alberto Franceschini na přípravách únosu Massima De Caroliho, milánského radního za Křesťanskou demokracii. Moretti a Pisetta měli zajistit vězení v jistém obchodě ve via Boiardo, který pronajal Giorgio Semeria.

Dne 2. května 1972, v den, kdy mělo dojít k únosu, ale provedla policie několik razií do základen Rudých brigád, mezi nimiž bylo i zamýšlené vězení. Celý podnik tak byl zmařen a dokonce bylo dopadeno asi třicet brigadistů. Mezi zatčenými byl Marco Pisetta, který začal s policií prakticky okamžitě spolupracovat, což vedlo k zadržení několika dalších členů Rudých brigád, a ve spolupráci pokračoval i nadále z vězení.⁸⁴ Zatčení unikli pouze Curcio, Cagolová, Franceschini, Moretti, Morlacchi a několik dalších.

Rudým brigádám připadala situace zoufalá. Na svobodě jich zůstala pouze asi desítka, byl mrtvý i Feltrinelli. Ve Spolkové republice byli mezitím pozatýkáni vůdci ideově spřátelené Frakce Rudé armády (*Rote Armee Fraktion*; RAF) Andreas Baader, Ulrike Meinhofová a Gudrun Ensslinová. Na podzim roku 1972 k zatčeným

---

⁸³ NOVELLI, D., TRANFAGLIA, N., *Vite sospese. Le generazioni del terrorismo*, Milano 2007, s. 40.

⁸⁴ Díky jeho spolupráci bylo na příklad zabráněno propuštění z vězení legendárního vůdce partyzánů z druhé světové války Giambattisty Lazagni, napojeného na janovskou Skupinu 22. října.

přibyli i členové janovské Skupiny 22. října, jež byla během následujícího půl roku prakticky celá zlikvidována. Pomsta za tuto organizaci byla do budoucna přislíbena zejména janovskému prokurátorovi Mariovi Sossimu, jenž měl její případ na starosti.⁸⁵

I přes silný zásah do členské základny zůstaly Rudé brigády akceschopnou organizací. Na svobodě zůstalo celé vedení a podle plánu by v případě nutnosti k zachování organizace stačilo, aby unikl vězení pouze jeden z nich – každý vlastnil důležité skupinové politické dokumenty, razítka a další vybavení pro výrobu padělaných dokladů, peníze a další věci. Zatýkáni z druhého května však přesto přinutilo zbývající brigadisty ke zvýšené opatrnosti. Po více než půl roku nepodnikali žádné akce s politickými cíli; věnovali se pouze loupežím k zajištění finanční nezávislosti.

Moretti, Franceschini a Morlacchi zůstali v Miláně, kde se pokoušeli pomocí svých dlouholetých kontaktů v továrnách vybudovat novou základnu pro další činnost, zatímco Curcio a Cagolová odjeli do Turína, kde se měli pokusit proniknout do velké automobilky Fiat a založit v piemontské metropoli novou kolonu Rudých brigád. V Turíně byla značně napjatá situace již před jejich příjezdem a mezi dělníky si brigadisté získali po několika násilných manifestacích značnou oblibu. Zakládajícím členem turínské kolony se mezi jinými stal Rocco Micaletto, který se později dostal až do nejužšího vedení.

S expanzí do Turína bylo potřeba zavést určitou organizační strukturu. Obě kolony si byly rovnocenné, ale nepodléhaly příliš centralizovanému vedení. Ke koordinaci činnosti kolon sloužil orgán zvaný Národní vedení (*Il Nazionale*), jehož členy byli Curcio, Cagolová, Franceschini, Moretti a Morlacchi. Větší reorganizace a centralizace měla přijít až v roce 1974.

Na počátku roku 1973 se Rudé brigády opět pustily do únosů. Dne 12. února byl unesen odborář Bruno Labate, kterému brigadisté oholili hlavu a vysadili polonahého před vchodem do Fiatu. Milánská kolona si za cíl vybrala jednoho z ředitelů *Alfa Romeo*, Michele Mincuzziho, jenž byl unesen 28. června. Mincuzzi

---

⁸⁵ Sossimu bylo kvůli tomu otevřeně vyhrožováno, objevovaly se slogany jako: „Fašisto Sossi, jsi první na seznamu!“ (*Sossi fascista sei il primo della lista*) nebo přímo ze strany Rudých brigád: „Sossi, jsi černý, čeká tě hřbitov!“ (*Sossi, sei nero, ti aspetta il cimitero*). CLEMENTI, M., *Storia delle Brigate rosse*, Roma 2007, s. 46.

byl převezzen na venkov, souzen a posléze propuštěn. Stejně jako Macchiarini byl vyfocen s velmi obdobným doprovodným textem.⁸⁶ V prosinci téhož roku pak turínská kolona unesla šéfa personálního oddělení Fiatu Ettore Ameria; tato akce se stala jejich prvním vícedenním únosem. Rudé brigády se pokusily přitvrdit, neboť právě v těchto týdnech došlo k Pinochetovu převratu v Chile a k Berlinguerovu nenáviděnému návrhu na historický kompromis. Ve svých pamětech napsal Alberto Franceschini: „...podle nás dohoda mezi komunisty a křesťanskými demokraty, která nabývala tvarů, měla pouze vyvolat rozkol v dělnické třídě. Nastala chvíle, na niž jsme čekali a z níž jsme museli těžit, abychom se stali pevným opěrným bodem pro všechny, kdo v *kompromisu* viděli definitivní odmítnutí revoluce a boje za převzetí moci.“⁸⁷ Zatímco byl Amerio držen v zajetí, pořádali brigadisté propagandistické akce, mezi nimi také dvanáctého prosince připomínku čtvrtého výročí explozí na Piazza Fontana. Dne 18. prosince, po osmi dnech držení, Rudé brigády nakonec zajatce pustily na svobodu.

Novými únosy získávaly Rudé brigády mezi skupinami mimoparlamentní opozice stále větší prestiž a jejich organizace se rozrůstala. V průběhu roku 1973 došlo k rozšíření vlivu zejména do Benátska, byly založeny kolony v Padově a v Margheře v Benátkách. Nové buňky tvořili opět staří členové (Fabrizio Pelli, Roberto Ognibene nebo čerstvě na svobodu propuštěný Giorgio Semeria) spolu s lokálními radikály (mezi významné patří v tomto případě Nadia Mantovaniová a Susanna Ronconiová).⁸⁸ V červnu roku 1973 se rozpadla kvůli neshodám mezi jejími dvěma hlavními vůdci Francem Pipernem a Tonim Negrim Dělnická síla a někteří její členové, zejména lidé z ilegální práce, se snažili rozšířit řady Rudých brigád. Členy se tak stali pozdější významní brigadisté jako Valerio Morucci, Adriana Farandová nebo Barbara Balzaraniová. Jejich hlavním cílem byl stále ještě boj v odborových organizacích v severoitalských továrnách, ale již brzy měly Rudé

---

⁸⁶ Zajímavostí je, že na fotografii Mincuzziho s pistolí u hlavy bylo jako logo Rudých brigád použita šesticípá hvězda namísto pěticípé. Hvězdu v tomto případě kreslil Moretti a později se za takovou hrubou chybu kál a učil se ji kreslit pomocí stolirové mince. Hvězda však posílila příznivce konspirační teorie (zejména média události přikládala zvláštní význam), která tvrdí, že Rudé brigády byly ve spojení s tajnými službami; v tomto případě se mělo jednat o úmyslnou chybu, jež jim měla pomoci skrze šesticípou Davidovu hvězdu navázat kontakt s izraelským Mossadem. Podle Franceschiniho je ale v prosinci 1973 izraelské tajné služby prostřednictvím časopisu *Controinformazione* skutečně kontaktovaly. MORETTI, M., *Brigate rosse: una storia italiana. Intervista di Carla Mosca e Rossana Rossanda*, Milano 1994, s. 19; FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 123.

⁸⁷ FRANCESCHINI, A., *Mara, Renato e io*, Milano 1996, s. 79.

⁸⁸ MORETTI, M., c. d., s. 56.

brigády projít zásadní ideovou i strukturální reformací.

Třetí kapitola

„Úder do srdce státu“

Operace „Slunečnice“

V roce 1974 se rozbouřená Itálie uklidňovala a krize legitimacy státu začala pomalu odeznívat. Vyvrcholením této éry se z pohledu Rudých brigád stala operace „Slunečnice“ (*operazione Girasole*), tj. únos prominentního janovského prokurátora Maria Sossiho.⁸⁹ Akce to však byla již poněkud jiného druhu – nikoli únos pro únos, s fotografií pro noviny jakožto signálem, že uvnitř dělnického hnutí existuje ozbrojená skupina. Tentokrát vznesly Rudé brigády své požadavky a dosáhly toho, že o nich mluvila celá země.⁹⁰

Mario Sossi byl vybrán jako personifikace jejich nepřítelů, personifikace boje proti skupinám nové levice a zosobnění koncepce silného státu, které Rudé brigády říkaly neogaullistická reforma. Hlavním konkrétním činem, kvůli němuž se Sossi ocitl v hledáčku Rudých brigád, byla žaloba na členy janovské teroristické Skupiny 22. října,⁹¹ obviněné z únosu a loupežného přepadení banky, při němž byl zabit jeden člověk. Brigadisté Sossiho sledovali, mapovali jeho denní zvyklosti a program. Samotný únos organizoval Franceschini a proběhl 18. dubna 1974. Tým byl rozdělen na dvě části – aktivní, která provedla samotný únos a pasivní, která hlídala okolí a poskytovala krytí. Únos provedli čtyři lidi a předali Sossiho Franceschinimu, Cagolové a Bertolazzimu, kteří jej převezli do „lidového vězení“ poblíž Tortony v provincii Alessandria, a pouze oni tři věděli, kde bude vězeň držen. Jedním z únosců měl být i Francesco Marra, člen PCI, který se dostal do Rudých brigád a zúčastnil se několika loupeží. Mezi brigadisty byl údajně jediný, kdo zacházel dobře s automatickými zbraněmi. Teprve později se ukázalo, že byl Marra skrytým spolupracovníkem ministerstva vnitra.⁹²

Únos přišel den před událostí, jež hýbala životem v celé Itálii – před referendem o zavedení rozvodů do legislativy. PCI, jež bojovala za zavedení

---

89 TRANFAGLIA, N., *La crisi italiana e il problema storico del terrorismo*, in *Rapporto sul terrorismo*, editoval GALLEN, M., Milano 1981, s. 477-510.

90 MORETTI, M., c. d., s. 66.

91 Byli to lidé z okolí Giambattisty Lazagni, vůdci skupiny Augusto Viel a Mario Rossi, byl mezi nimi také synovec Palmira Togliattiho Vittorio.

92 FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 133-135.

rozvodů, byla operací Slunečnice velmi zaskočena a rozezlena – domnívala se totiž, že akce tohoto druhu zmobilizuje konzervativce a ohrozí očekávané vítězství stoupců nového zákona.⁹³ Enrico Berlinguer měl vzápětí zasáhnout do případu Sossi v neprospěch Rudých brigád.

Hlavním cílem, který si Rudé brigády pro vyjednávání s policií stanovily, bylo propuštění janovských soudruhů ze Skupiny 22. října na svobodu. Zdálo se, že by výměna zajatců mohla proběhnout, a Franceschini kontaktoval svého patrona z dob Skupiny z bytu v Reggio Emilia, Corrada Corghiho, zda by nebyl schopen se svými četnými kontakty v zahraničí zajistit jejich převoz do jiného státu. Corghi znal kubánského velvyslance u Svatého stolce a jeho prostřednictvím se zeptal Fidela Castra, zda by byl ochoten janovské teroristy přijmout na Kubě. Ten zpočátku souhlasil, přestože nepříliš ochotně. Corghi to Franceschinimu s Curciem oznámil v jakémsi kostele v Římě, kde se spolu během únosu pravidelně scházeli a konzultovali situaci. Franceschini již odjel zpět na sever a připil si se Sossim na zdárně vyjednanou výměnu vězňů, když přišla zpráva z Kuby o přehodnocení postoje a odmítnutí azylu. Do jednání zasáhl Berlinguer, který přesvědčil Brežněva, aby u Castra intervenoval a donutil ho změnit názor. Oplátkou za to měl Castro obdržet pomoc kubánskému hospodářství v podobě dodávky traktorů Fiat.⁹⁴

Corghi se pokusil sehnat útočiště pro uvězněné teroristy ještě v Alžírsku a v Severní Koreji, ale bezvýsledně. I přes neúspěch ve vyjednání ale trvaly Rudé brigády na tom, že propuštění Skupiny 22. října je podmínkou Sossiho života. Mezi brigadisty ale začal sílit názor, že jednání trvá už dost dlouho a že je třeba prokurátora zabít. Hlavním zastáncem tvrdého postupu byl Mario Moretti, zatímco Franceschini chtěl dál vyjednávat. Nakonec dosáhl toho, že 20. května, více než měsíc po únosu, rozhodl janovský Porotní soud o propuštění vězňů, jakmile bude ověřeno, že Sossi žije a nedošel úhony. Ještě téhož dne ale zasáhl janovský generální prokurátor Francesco Coco, jenž se proti rozsudku odvolal u Nejvyššího soudu a propuštění tak v podstatě zmařil.⁹⁵

93 Nakonec však přesto zvítězili stoupcí zákona, získavše 59, 1 % hlasů. Tak velké vítězství neočekávali ani komunisté, ani premiér Amintore Fanfani, jenž vedl kampaň za křesťanskou demokracii. Zavedení rozvodů otřáslu pozicí církve v italské společnosti a reflektovalo její celkovou modernizaci. GINSBORG, P., c. d., s. 350.

94 PERGOLIZZI, P., c. d., s. 132-135.

95 SERAFINO, D., *Genova. La lotta armata in una città operaia e di sinistra*, in *Verso la lotta armata. La politica della violenza nella sinistra radicale degli anni Settanta*, SERNERI, S. N. (ed.), Bologna 2012, s. 372.

I přesto ale požadoval Franceschini Sossiho propuštění. Jelikož byl Moretti neústupný, Franceschini se dohodl pouze s Cagolovou a Bertolazzim, kteří jediní znali místo držení zajatce a oba s propuštěním souhlasili, a 23. května Sossiho propustili na vlastní odpovědnost. Sám Franceschini později napsal: „Nevím tedy, jestli jsme se rozhodli ho propustit pouze z politických důvodů, protože to bylo lepší pro organizaci, nebo protože, aniž bychom si to přiznali, se nikdo necítil na to ho zabít. Řekli jsme si všichni tři, Mara, Černý⁹⁶ a já, že tím, že ho propustíme, způsobíme státu ještě větší potíže, prohloubíme jeho rozpory.“⁹⁷

O několik dní později, 28. května 1974, explodovaly bomby na Piazza della Loggia v lombardském městě Brescia. Výbuch za sebou zanechal osm mrtvých a přes stovku zraněných. Přestože nebyli viníci nikdy odsouzeni, s největší pravděpodobností se jednalo o další útok neofašistických skupin. Veřejnost o tom neměla žádnou pochybnost a to pouze dodalo Rudým brigádám sympatie. Až dosud totiž nikoho nezabily a násilí používaly na rozdíl od neofašistů spíše jako prostředek než jako cíl.

Reorganizace

Během Sossiho únosu vystoupil na povrch konflikt, který uvnitř Rudých brigád klíčil již delší dobu. Jednalo se o zásadní ideologický spor o další směřování organizace. Na jedné straně stála „horká“ skupina bývalých studentů, zapálených idealistických komunistů, kteří brali Rudé brigády jako hnutí a netoužili eskalovat konflikt k vraždám, pokud by to nebylo nutné. Do této skupiny patřili Curcio, Franceschini, Cagolová, Semeria. Naproti nim existovala „studená“ skupina, zahrnující Morettiho, Bonisoliho či Balzaraniovou. Ta měla v organizaci potlačovat všechen entuziasmus a omezit se na přesné plánování a politické analýzy, a vytvořil z Rudých brigád polovojenskou organizaci s pevnou strukturou a hierarchií. „Kouzlo Maria Morettiho je tak trochu jako z Dostojevského: ta jeho osvědčenost, přesnost, racionální metoda, vložená do globálního šílenství terorismu, má v sobě něco sugestivního, jako jisté zoufalé dobrodružství inteligence, jako objevování nemožného.“⁹⁸ Zdálo se, že vnitřní svár mezi brigadisty bude zažehnán v létě téhož

---

96 „Černý“ (*Il Nero*) byla Bertolazziho přezdívka.

97 FRANCESCHINI, A., *Mara, Renato e io*, Milano 1996, s. 100-101.

98 BOCCA, G., *Noi terroristi. 12 anni di lotta armata ricostruiti e discussi con i*

roku. Ve sporu mezi Franceschinim a Morettim o propuštění či popravení Sossiho se většina členů postavila za Franceschiniho, který následně požadoval, aby Moretti odešel z vedení organizace.

Naléhavost sporu ještě zdůraznily události ze 17. června, kdy Rudým brigádám padly za oběť první lidské životy. Jednalo se o akci padovské kolony, které se účastnil Ognibene, Pelli a z vězení se navrátilší Semeria – jejich ozbrojená jednotka vtrhla do padovského sídla MSI a okupovala ho. Dva přítomní členové strany Giuseppe Mazzola a Graziano Giralucci se pokusili o odpor a byli zastřeleni, jejich smrt ovšem nebyla předem naplánovaná. Curcio a jeho zastánci tato zabití považovali za chybu, přestože uznávali, že se to může stát a že se s tím muselo od začátku počítat.

Přestože Franceschiniho a Curciova ideologická linie prozatím zvítězila, procházely Rudé brigády významnou strukturální reorganizací spíše podle Morettiho stylu. Sossiho únos a s ním spojená celostátní publicita přilákaly do Rudých brigád řadu nových zájemců o členství. Byly též založeny nové kolony – v Janově, kde vznikl po likvidaci Skupiny 22. října prázdný prostor v revolučním hnutí, a v Římě, kam již musely Rudé brigády expandovat, pokud chtěly zůstat uskupením celostátního významu. Vzrůst počtu členů a prostorová expanze si vyžádaly zmíněnou reformu. V jejím rámci bylo zrušeno Národní vedení a nahrazeno Výkonným výborem (*Comitato esecutivo*), který společně se zástupci jednotlivých kolon tvořil Strategické vedení (*Direzione strategica*). Činnost brigád byla rozdělena na tři pole působnosti, kterým se říkalo Fronty: Tovární fronta (*il Fronte delle grandi fabbriche*), Fronta kontrarevoluce (*il Fronte di lotta alla controrivoluzione*) a Týlová fronta (*il Fronte logistico*).⁹⁹ Tovární fronta měla na starosti agitaci mezi dělníky a nábor nových členů; Fronta kontrarevoluce se měla zabývat studiem kapitalismu, jeho vývoje a plánů a možnostmi boje proti němu; Týlová fronta, která se později stala ústředním koordinačním orgánem organizace, měla zajišťovat financování, základny, zbraně a instruktáže k jejich používání a veškeré další „provozní“ záležitosti spojené s životem v ilegalitě.¹⁰⁰

Publicita však Rudým brigádám nepřinášela pouze zvýšenou pozornost

---

protagonisti, Milano 1985, s. 108-110.

⁹⁹ Překlady orgánů Rudých brigád jsem převzal ze studie Maxmilána Strmisky. STRMISKA, M., *Ozbrojená opozice. Studie k subverzívnímu terorismu*, Brno 2000, s. 31.

¹⁰⁰ CLEMENTI, M., c. d., s. 100.

veřejnosti; o organizaci opět projevila zájem také policie. Dne 22. května, tedy ještě před propuštěním Sossiho, byla zformována speciální policejní jednotka, zaměřená na boj s terorismem, vedená generálem Carlem Albertem Dalla Chiesou. Jednotka začala okamžitě pracovat a již 27. května se jí podařilo ve Florencii zadržet ilegálního člena Rudých brigád Paola Ferrariho. Ještě do konce roku 1974 dopadl Dalla Chiesa mnohé další brigadisty a nechtěně tak vyřešil jejich vnitřní spor o budoucím směřování. Rudé brigády sice měly své přísné bezpečnostní předpisy, ale ne vždy je důsledně dodržovaly.

V létě roku 1974 zaplnily stránky novin zprávy o návratu do Itálie jedné z nejbizarnějších figur historie Rudých brigád, Silvana Girotta. Girotto, nazývaný novinami otec Lev či bratr Samopal (*padre Leone, frate Mitra*), byl údajně účastníkem mnoha guerillových bojů z Latinské Ameriky. Giorgio Bocca shrnul jeho pozoruhodnou minulost: „Byl to student, zloděj a lupič, vězeň, legionář v Alžírsku, dezertér, povstalec spolu s Alžířany, znovu vězněný, františkánský bratr a kazatel z oblasti okolo jezera Orta, misionář v Latinské Americe, guerillový bojovník, agent provokatér.“¹⁰¹ Přestože vše z toho skutečně prožil, brzy se ukázalo, že tento kult osobnosti a zejména jeho guerillová minulost byly do značné míry vykonstruovanou policejní návnadou, na kterou se měly chytit brigadisté. Corrado Corghi později řekl, že v Bolívii bylo obecně známo, že je Girotto agentem CIA; sám Corghi se to však dozvěděl od nunciatury v Bolívii příliš pozdě. Podle Girottovy výpovědi z roku 2000 však byla infiltrace jeho vlastní nápad, Dalla Chiesa mu pouze po důkladném prošetření zajistil zázemí.¹⁰²

Rudé brigády jej skutečně zanedlouho kontaktovaly a začaly s ním vyjednávat o vytvoření jakési školy městské guerilly, neboť si byly vědomy toho, že nejsou vojensky dostatečně připraveny. Během léta se Curcio s Girottem dvakrát sešel, poprvé jej doprovázel Casaletti a podruhé Moretti. Podle vlastních výpovědí mu však brigadisté příliš nevěřili, snažili se spíše zjistit, co je zač.

Dne 7. září 1974 se Curcio sešel s Franceschinim a Morettim v Parmě, kde plánovali důležité setkání Strategického vedení, které se mělo uskutečnit o dva týdny později. Ze setkání odjel Moretti zpět do Milána, Curcio měl přespat v Parmě a ráno jet do Pinerola v Piemontu, aby se potřetí sešel s Girottem, a Franceschini měl odjet

---

101 BOCCA, G., *Gli anni del terrorismo. Storia della violenza politica in Italia dal '70 ad oggi*, Milano 1989, s. 120.

102 PERGOLIZZI, P., c. d., s. 140-144.

do Říma, kde budoval novou kolonu. Na poslední chvíli se však rozhodl, že místo toho doprovodí Curcia na setkání a budou spolu ještě pracovat na jakémsi dokumentu.¹⁰³ Moretti se mezitím vrátil do Milána, kde dostal anonymní upozornění, že Curcio bude v Pinerolu zatčen.¹⁰⁴ Moretti jel tedy autem zpět do Parmy, aby jej varoval, ale Curcio v základně nebyl. Po chvíli čekání se vypravil do Pinerola, ale ani tam Curcia s Franceschinim nezastihl; do Curciového turínského bytu se vypravit nemohl, protože z bezpečnostních důvodů neznal jeho polohu. Curcio tedy osmého října šel na setkání s Girottem nevarován, a navíc v doprovodu Franceschinioho, jenž přítomen vůbec být neměl. Setkání trvalo krátce (podle Curcia asi tři minuty), Franceschini zatím čekal v blízkém baru. Následně nastoupili do auta a chystali se odjet do Turína, ale cestu jim zablokovala policie a oba byli zadrženi. Curcio se ještě pokoušel zachránit Franceschinioho tvrzením, že je to stopař, ale bez úspěchu.

Ukázalo se, že policie Curcia sledovala už při jeho prvních dvou setkáních s Girottem, kterému začali brigadisté říkat bratr Had (*frate Serpente*). Otázkou zůstává, proč se policie rozhodla k akci ve chvíli, kdy byl Curcio sám (resp. kdy měl být sám, neboť Franceschinioho přítomnost byla neplánovaná), a nikoli ve chvíli, kdy byl s Casalettim nebo Morettim.¹⁰⁵ Sám Giroto si stěžoval na nedočkavost strážců zákona: „Ve skutečnosti jsem měl dojem, že se [brigadisté] chystají dokončit úvodní námluvy. Setkal jsem se s vůdci Rudých brigád třikrát. Skutečná akce měla začít, až když bych poznal jejich základny, skladiště zbraní, jejich zdroje peněz a jejich stoupence, a měl jsem roli, která by mi to všechno dovolila. Nevím, ale pravděpodobně by se o Rudých brigádách už nikdy nemluvilo.“¹⁰⁶ Curcio nicméně později vypověděl, že dostal v roce 1992 od Girotta dopis, ve kterém vyjadřoval svoji lítost nad tím, že je Curcio stále ještě ve vězení. Údajně chtěl bojovat proti tomu, co Rudé brigády v Itálii reprezentovaly, ale později měl ohledně toho výčitky svědomí.¹⁰⁷

Rudé brigády tak přišly najednou o dva ze svých nejvýznamnějších vůdců. Zároveň to byli ti, kteří představovali intelektuální marxistické křídlo v organizaci, a

---

103 Podle Curcia mělo jít o síť kontaktů piemontského aristokrata Edgarda Sogna, o kterém bylo známo, že podporuje státní převrat konzervativních sil („bílý převrat“).

104 Anonymní telefonát provedla žena Enrica Levatiho, funkcionáře turínských odborů, která sympatizovala s Br. Zavolala Attiliovi Casalettimu, který vzkaz předal Morettimu. MORETTI, M., c. d., s. 75.

105 Policie tyto schůzky monitorovala a dokonce z nich pořídila fotografie.

106 PERGOLIZZI, P., c. d., s. 144.

107 CURCIO, R., c. d., s. 102.

po jejich zatčení získali prostor „studení“ v čele s Morettim. Setkání Strategického vedení, které se mělo uskutečnit 22. září, proběhlo podle plánu. Moretti považoval zatčení dvou předních osobností brigád za jasný důkaz, že doteď bylo vše řízeno příliš chaoticky a naivně, a že je potřeba vše brát vážněji. Od této chvíle převládla jeho militaristická linie a Rudým brigádám se dostalo pevné organizace.

Nový směr a nová pravidla

S Mariem Morettim ve vedoucí pozici vstoupily Rudé brigády do další fáze své historie. Rozdíl v jeho způsobu vedení organizace oproti Curciovi a Franceschinimu je zcela zřetelný. Sám Curcio k tomu poznamenal, že pro Morettiho bylo násilí cílem, zatímco pro něj prostředkem – jinak byl k Morettimu ovšem poměrně smířlivý a viděl v jeho působení návaznost na svou práci. Kritičtější byl Franceschini, který Morettiho podezíral, že je o chystaném zatčení neinformoval schválně, aby se dostal k moci a prosadil svůj způsob boje. Kriticky se ze zahraničí vyjádřil též Corrado Simioni, který v rozhovoru pro časopis *Espresso* tvrdil, že s Curciovým zatčením historie Rudých brigád skončila. Také Toni Negri, který se během letních měsíců pokoušel Curcia smířit s PCI, považoval brigády za vyřízené, a domníval se, že jejich místo převzou jiné teroristické organizace, především ty, do jejichž struktur byl zapojen on sám. K situaci poznamenal: „Konečně, Rudé brigády jsme my. Král je mrtev, ať žije král.“¹⁰⁸

Samotný Moretti nevnímal situaci tak dramaticky. Nepopíral, že Rudé brigády v této době prošly razantní proměnou, ale její příčiny neviděl v obměně vedení nebo členské základny, jako spíše ve změně prostředí. Brigády už se nemohly tolik spoléhat na zázemí v továrnách a vzhledem ke zvyšujícímu se tlaku ze strany policie musela být jejich organizace přesnější a pravidla důslednější. Od té doby se například Výkonný výbor měnil každého půl roku, aby byla organizace flexibilnější a mohla pokračovat i v případě zatčení vůdců. V každé koloně bylo v této době asi deset lidí a ve Strategickém vedení dohromady asi patnáct.¹⁰⁹ Změny však přicházely postupně – organizační restrukturalizace byla započata již v roce 1973 a i po nástupu Morettiho ke kormidlu trvalo ještě nejméně rok, než byly změny dokončeny. Ve

---

108 CURCIO, R., c. d., s. 114; FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 146-147. WILLAN, P., *Puppetmasters: The Political Use of Terrorism in Italy*, Bloomington 2002, s. 194. BOCCA, G., *Noi terroristi. 12 anni di lotta armata ricostruiti e discussi con i protagonisti*, Milano 1985, s. 15.

109 MORETTI, M., c. d., s. 89.

vedení Rudých brigád stále byla Curciova manželka Mara Cagolová, která dále řídila turínskou kolonu, a jeho stoupenci Giorgio Semeria či Roberto Ognibene. Těžiště moci se však pozvolna přesouvalo na úkor strategického vedení na Týlovou frontu, kde drželi stálá místa Moretti a jeho stoupenci Bonisoli a Azzolini, pověření po Curciově zatčení dohledem nad Milánem.

Největší změna spočívala v nové ideologii, která už však započala s únosem Maria Sossiho. Jejím základem byla koncepce „úderu do srdce státu“ (*attacco al cuore dello Stato*), která spočívala v upuštění od demonstrativních únosů v továrním prostředí a ve výběru politických obětí. V severní Itálii si sice ponechali v továrnách vliv, ale nejdůležitější kolonou se pomalu stávala ta římská, která byla v centru dění a kde byla koncentrovaná politická moc. Novými cíli jejich atentátů se do budoucna měli stát politici, soudci, policie, úřady, stranická sídla a další osoby či instituce spojené s řízením a provozem státu. Účelem nebylo podle Morettiho zlikvidovat stát, ale zvýšit napětí a vyburcovat veřejnost.

Čím dál důležitější začínalo být důsledné utajení. I to byl jeden z důvodů, proč Rudé brigády postupně opustily tovární prostředí a stáhly se z manifestačních akcí. Opatření pro uchování organizace v tajnosti byla celá řada – brigadisté se například znali mezi sebou pouze přezdívkami, jen zřídka jmény. Jeden z teroristů, janovský univerzitní profesor Enrico Fenzi později napsal, že se jména svých spolubojovníků dozvídal vždy až z novin, když vyšla spolu s fotografiemi v případě, že byli zatčeni nebo že bylo oznamováno jejich stíhání. Stejně tak o sobě nevěděli, kde kdo bydlí, nebo kde přesně se nacházejí základny v jiných městech. Všechno, co potřebovali vědět, si navíc museli pamatovat – čísla či adresy, které mohli znát, nesměli mít nikde poznamenány. Bezpečí meziměstské dopravy zajišťoval jeden z členů brigád, Giovanni Ciucci, jenž pracoval jako průvodčí ve vlaku a dodával organizaci informace o spojích vhodných k nekontrolované přepravě.¹¹⁰

Ti, kdo se podíleli na atentátech a únosech, byli pochopitelně ve větším ohrožení. Azzolini k tomu poznamenal: „Podívejte, problém ilegality je otázka názorů. Pokud budete v ilegalitě podobně jako Balzarianová, to znamená, pokud budete dělat krtka, který nikdy nevyleze ze své díry, můžete vydržet navěky, ale pokud chcete bojovat, řídit, něco dělat, musíte přimout určitá rizika.“¹¹¹ Azzolini byl,

---

110 FENZI, E., *Armi e bagagli. Un diario dalle Brigate Rosse*, Genova – Milano 1998, s. 6-33.

111 BOCCA, G, *Noi terroristi. 12 anni di lotta armata ricostruiti e discussi con i*

stejně jako Moretti, navíc přesvědčen, že podle identikitu či dokonce fotografie, otištěné v novinách, je nemožné člověka dopadnout. Morettiho strategie se nakonec ukázala jako poměrně úspěšná, on sám byl zatčen až v roce 1981 a mezi svými soudruhy i u policie si vysloužil přízvisko „Nepolapitelný“ (*Imprendibile*).

Ne všichni brigadisté ovšem setrvali v ilegalitě. Každá brigáda byla složena z asi pěti jedinců a dvě až tři brigády tvořily kolonu. Tito tzv. „pravidelní“ (*regolari*) prováděli samotný ozbrojený boj a museli se zcela odtrhnout od všech vazeb s vnějším světem (Moretti například neviděl svoji ženu a dítě od svého vstupu do CPM). Kromě nich však byla součástí organizace i řada „nepravidelných“ členů (*irregolari*), kteří si nadále udržovali své civilní zaměstnání, pomáhali kolony financovat a krýt.¹¹² Mario Moretti odpověděl jednou na otázku, co jsou Rudé brigády: „Je nás několik desítek v ilegalitě – ale těch, kdo žijí legálně, je desetkrát víc. A ještě desetkrát víc je všech našich podporovatelů. Nuže, tohle jsou Rudé brigády.“¹¹³

Úspěchy protiteroristických jednotek

Přes zvýšenou přísnost bezpečnostních pravidel však zaznamenávaly policejní jednotky pod vedením generála Dalla Chiesy ve svém pátrání po teroristech úspěchy. V polovině října roku 1974 zastihli policisté na ulici „Robertina“ Ognibeneho, ten však na výzvy, aby se vzdal, nereagoval. Místo toho se pokusil o útěk, během nějž se mu podařilo z pistole zasáhnout a usmrtit strážníka Feliceho Maritana. Nakonec byl Ognibene postřelen a zatčen.¹¹⁴ Dva měsíce po Curciovi s Franceschinim dopadla policie Prospera Gallinariho, Franceschinioho spolupracovníka z „Bytu“, později člena Simionioho Superclanu a od návratu do Rudých brigád velkého Morettiho zastánce. Dne 30. října 1974 byl zatčen v turínském hostinci, když byl policisty požádán o předložení dokladů. Gallinari čekal na schůzku s dalším brigadistou, Alfredem Bonavitou, který se zrovna v této

---

protagonisti, Milano 1985, s. 140.

¹¹² *Brigate Rosse, Alcune questioni per la discussione sull'organizzazione, s.l. 1974*, in *Progetto Memoria, Le parole scritte*, Roma 1996, s. 42

¹¹³ *30 anni di BR. Le Brigate Rosse nei racconti di Ansoino Andreassi, Giuliano Ferrara, Severino Santiapichi. La cronologia dei Fatti e la lista delle vittime*, SPIEZIE, A. (ed.), Roma 2001, s. 9.

¹¹⁴ Ognibene později vypověděl, že Maritana zasáhl v době, kdy už byl postřelen a kdy navíc ztratil brýle, protože prakticky nic neviděl. Jeho střelba okolo sebe byla tedy podle něj pouze instinktivní a jeho zabití policisty náhodné. Přesto byl odsouzen k 27 rokům odnětí svobody. TESSANDORI, V., c. d., s. 224-225.

chvíli ke stolu nepozorovaně přiblížil a zezadu přiložil policistovi zbraň k hlavě. Ostatní strážníci však okamžitě otočili své zbraně na Gallinariho a po chvíli v této patové situaci se nakonec oba teroristé vzdali.¹¹⁵ V únoru následujícího roku pak byl ve Švýcarsku zatčen také uprchlý Pietro Morlacchi.

V průběhu zimy se v Benátsku sešlo Strategické vedení, které mělo za úkol vyrovnat se nastalými raziemi a naplánovat činnost na následující měsíce. Mara Cagolová přišla s návrhem na osvobození Renata Curcia z vězení Casale Monferrato, kde byl tou dobou držen. Nikoli pouze proto, že to byl její manžel, ale také proto, že byl zakladatelem CPM i Rudých brigád a pro řadu mladých lidí byl symbolem a legendou.

Curcio ve vězení příliš nestrádal – podle Franceschiniho bylo Casale Monferrato spíš „něco jako hotel“, na rozdíl od vězení v Cuneu s maximální ostrahou, kam byl umístěn on sám.¹¹⁶ I Curcio sám přiznává, že se ve vězení zlepšil jeho zdravotní stav, do té doby špatný kvůli dlouhodobému pobytu v ilegalitě. Ve vězení se věnoval především úvahám o svém dosavadním působení v mimoparlamentní levici a politologickým rozborům. Došel mimo jiné také k tomu, že Rudé brigády byly málo mezinárodní a že třídní boj měl být organizován na evropské úrovni. Po celou dobu přitom podle svých slov zůstával v kontaktu s organizací, přestože odmítl prozradit způsob.¹¹⁷

Dne 18. února, necelý půlrok po zatčení, do vězení vtrhlo komando Rudých brigád pod vedením Margherity Cagolové, složené z Maria Morettiho, Rocca Micaletta, Tonina Paroliho a Pierluigiho Zuffady – tedy z brigadistů napříč kolonami v celé Itálii. Detaily o věznicích získali od advokáta Eduarda Di Giovanniho, který měl ke Curciovi volný přístup.¹¹⁸ Poté, co se dostal na svobodu, se Curcio asi na měsíc ukryl v Alassiu poblíž francouzských hranic a poté odjel do Milána, kde se znovu zapojil do vedení tamní kolony, spolu s Azzolinim a Bonisolim. Cagolová se vrátila ke své práci v Turíně a Moretti odjel do Říma, kde se nadále věnoval budování odnože, kterou započal již Franceschini.

V dubnu roku 1975 byla vydána Rezoluce strategického vedení, která shrnovala novou koncepci činnosti Rudých brigád, zejména obrat k „úderu do srdce

---

115 GALLINARI, P., c. d., s. 117.

116 FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 156.

117 CURCIO, R., c. d., s. 107.

118 CLEMENTI, M., c. d., s. 119.

státu" a boji proti kapitalismu. Jedním z jejích autorů byl i Curcio, jenž se již zapojil do dění uvnitř organizace, přestože nehrál tak důležitou roli jako před svým zatčením. Rezoluce si také brala na mušku Křesťanskou demokracii (definovanou dokonce jako „úhlavní nepřítel“), která měla podle nich dlouhodobě pracovat na posilování moci státu a s podporou vlivných konzervativních aristokratů, jako byl Edgardo Sogno, plánovat neogaullistický převrat.¹¹⁹ Kritice neušla ani PCI a její předseda Berlinguer, zejména pak jeho snahy o smíření s Křesťanskou demokracií, čímž se měl vzdálit od ideálů revoluce. Tuto Rezoluci lze vnímat jako další krok v postupném obratu Rudých brigád, jako oficiální potvrzení změny dlouhodobé strategie. Organizace se pustila naplno do boje proti státu a nepoužívala už násilí a zabíjení jen jako nejnutnější prostředek. S touto radikalizací začalo od poloviny sedmdesátých let značně přibývat na obětech jejich atentátů, čímž Rudé brigády značně přispěly k tomu, že počet obětí útoků levicových teroristických skupin poprvé od počátku sedmdesátých let předčil mrtvé z atentátů radikální pravice. Tato změna trendu nastala v době, kdy v nejužším vedení dosud seděli Curcio a Cagolová, kteří měli i mezi členy dosud velkou podporu; je tedy pravděpodobné, že radikalizace nebyla dílem Maria Morettiho, ale že se na ní vedení organizace shodlo a souvisela spíše se změnou vnějších okolností.

Na počátek června naplánovala turínská kolona pod vedením Mary Cagolové únos Vittoria Vallarina Gancii, první únos, který Rudé brigády podnikly z větší části kvůli výkupnému pro financování organizace. Dne 4. června byl únos proveden a zajatec byl převezen do provincie Alessandria na statek Cascina Spiotta, který pronajala Cagolová pod falešným jménem již v roce 1973; statek měl sloužit k výcviku nových brigadistů. Na vězně na místě čekala sama Cagolová v doprovodu dalšího člena Rudých brigád, jenž nebyl dosud identifikován.¹²⁰ Týž den byl ale poblíž statku zatčen jeden z dalších organizátorů únosu, Massimo Maraschi, který naboural svoje auto, načež byl odveden na stanici, kde u něj našli pistoli a falešné doklady. Policisté pak okolí věnovali zvýšenou pozornost.

Cagolová byla ohledně Maraschiho zatčení klidná, údajně si byla jistá, že

---

119 „Neogaullismus“ – podle francouzského generála a prezidenta Charlese de Gaulla, který v roce 1958 změnil ústavní pořádek Francouzské republiky, významně posílil pravomoci prezidenta a centralizoval státní moc.

120 Renato Curcio i ostatní, kdo o události mluvili, jej odmítli identifikovat, protože buď nebyl dosud zatčen, nebo nebyl za účast na tomto únose a následující přestřelce souzen. CURCIO, R., c. d., s. 118-119.

police nemůže skrýt objevit. Následujícího dne večer je překvapilo policejní auto, které se ke statku přiblížilo; podle Curcia onen druhý únosce usnul na hlídce a nevybudil se, dokud nebylo auto před domem a policisté je nevyzvali, aby vyšli ven s rukama nad hlavou. Verze toho, co se dělo dále, se však poměrně liší v závislosti na tom, kdo událost popisuje. Curcio i Moretti ji líčí podle vyprávění, které jim poskytl druhý brigadista, který byl na místě. Podle této verze oba teroristé spustili na policisty palbu ze samopalů a podařilo se jim jednoho z nich zabít a druhého těžce zranit. Poté se pokusili dostat k autu, nastoupili do vozu a z místa odjeli. Za zatáčkou je ale překvapilo další policejní auto. Policisté z druhého auta začali okamžitě střílet a zasáhli Cagolovou, která řídila, do kolene; ta se zraněním nezvládla situaci a nabourala. Druhý brigadista vyskočil z auta a uprchl do lesa u silnice. Po nějaké době, kdy běžel lesem, uslyšel za sebou několik výstřelů, kterými policie Cagolovou dorazila. Podle Franceschiniho se tento muž dokonce po chvíli schoval v křoví a viděl, jak policie identifikovala zraněnou Cagolovou, načež k ní přistoupil muž v civilním oblečení a pistolí s tlumičem ji popravil.¹²¹

Podle policistů, kteří byli na místě, vylezli po nepovedeném úniku oba brigadisté z auta beze zbraně; muž však najednou rychle sáhl do kabátu a hodil po nich malou ruční bombu. Policista Pietro Barberis začal střílet a na krátkou vzdálenost okamžitě usmrtil Cagolovou; druhý muž během exploze seskočil ze silnice a zmizel v lese. Policisté jej pronásledovali bezúspěšně.¹²²

Smrt Margherity Cagolové zasáhla pochopitelně nejvíce jejího manžela Renata Curcia, který se od té doby stáhl do sebe. Měl v úmyslu se alespoň tajně zúčastnit pohřbu své ženy v Tridentu, ale zjistil, že celé město hlídá policie. Ztráta vůdkyně turínské kolony však byla citelná i pro celou organizaci. Byla symbolem nejen jako představitelka studentského hnutí z konce šedesátých let a zakladatelka Rudých brigád, ale také jako jediná žena, jež se do vedení organizace zatím dostala. Feminismus a rovnoprávnost žen byly klíčovými motivy studentského hnutí i skupin mimoparlamentní levice v průběhu sedmdesátých let a Cagolová, jež po léta řídila kolonu Rudých brigád v Turíně, získala z tohoto pohledu mnoho zastánců a podporovatelů. Na její „ženský odkaz“ v Rudých brigádách navázaly především Barbara Balzarianiová, Nadia Mantovaniová a Adriana Farandová. Také Moretti byl

---

121 MORETTI, M., c. d., s. 93; CURCIO, R., c. d., s. 118-119; FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 152-153; TESSANDORI, V, c. d., s. 264-265.

122 CLEMENTI, M., c. d., s. 128.

z její smrti osobně nešťastný, podle svých slov s ní měl důvěrný vztah: „Mohli jsme si říkat všechno, i ty nejsoukromější aspekty naší existence.“¹²³

Curciova milánská kolona zatím procházela organizační krizí; Azzolini a Bonisoli, dva muži, kteří kolonu vedli během půl roku, kdy byl Curcio ve vězení, se s ním názorově v mnoha věcech rozcházel. Mezi jeho zastánce patřili Giorgio Semeria, jeden z posledních intelektuálů a studentských vůdců mezi Rudými brigádami, či Nadia Mantovaniová, původem z Dělnické síly z Mestre, která se po smrti Cagolové stala novou Curciovou partnerkou. K milánským Rudým brigádám se touto dobou přidal také mladý zaměstnanec italské pošty Walter Alasia se svými přáteli, kteří se cítili být utlačováni policií a chtěli bojovat proti státu. Byla to nová generace teroristů, která byla na konci šedesátých let ještě příliš mladá, aby se účastnila studentsko-dělnických protestů a jejich čas přišel, když se už situace začala zklidňovat; jejich masová mobilizace nastala až v roce 1977. Walter Alasia se zatím učil od Curcia, jak zapalovat auta a dalším základům městského guerillového boje.¹²⁴

Uprchlého Renata Curcia se ale generál Dalla Chiesa snažil dopadnout více než kohokoli jiného a milánská kolona byla pod velkým tlakem. Na počátku ledna roku 1976 začala policie sledovat Angela Basoneho, jež podezírala z podpory Rudých brigád. Ten je zakrátko nevědomky dovedl k bytu Nadii Mantovaniové ve via Maderno. Dne 18. ledna, přesně jedenáct měsíců od Curciova osvobození, dal Dalla Chiesa rozkaz k vniknutí do bytu, aniž věděl, že se v něm vůdce milánské kolony nachází. Mantovaniová a Curcio se ovšem zpočátku nehodlali vzdát a došlo k přestřelce, při níž byl Curcio zasažen do ramene. Teprve potom odložili zbraně a nechali se odvést, zanechávající policejní komando v úžasu nad neočekávaným cenným úlovkem v podobě zakladatele Rudých brigád.¹²⁵ Na rozdíl od svého prvního zatčení byl tentokrát Curcio na rozkaz generála Dalla Chiesy umístěn do vězení s maximální ostrahou.

Další zásah dostala milánská kolona o pouhé dva měsíce později, kdy byl dopaden Giorgio Semeria. Dne 22. března se vracel do Milána vlakem z Mestre, kde byl na schůzce s jistým dělníkem, snažícím se o podporu Rudých brigád (jak se však

---

123 MORETTI, M., c. d., s. 94.

124 CURCIO, R., c. d., s. 112-113.

125 Při popisu svého druhého zatýkání zmínil Curcio jednu pozoruhodnou okolnost, která ilustruje odhodlání a plné oddání se organizaci u pravidelných členů. Když policie zavolala na Mantovaniovou, aby se vzdala, Curcio na okamžik nevěděl, na koho volají. Dodržoval pravidla utajení tak přísně, že neznal její příjmení, a to přesto, že spolu žili v jednom bytě partnerským životem. CURCIO, R., c. d., s. 132.

později ukázalo, onen dělník dodával informace Komunistické straně Itálie). Na nádraží zaznamenal, že jej někdo sleduje a dal se do běhu, ale strážník Atzori po něm vystřelil z pistole a zasáhl jej. Poté byl Semeria převezen do nemocnice a následně do vězení. I okolo tohoto incidentu ale panují neshody o tom, jak se vlastně seběhl. Podle jedné varianty k Semeriově přistoupil strážník v civilu zezadu a pistolí s tlumičem jej bez varování střelil do podpaždí; sanitku pak přivolal až na nátlak okolostojícího davu.¹²⁶ Pistole, z níž vystřelil, také měla údajně být neregistrovaná a pocházející ze základny Rudých brigád. Když byl pak Semeria převážen z nemocnice do vězení, měl poslat Curciově s Franceschinim, kteří čekali na proces ve vězení v Turíně, vzkaz se sdělením: „Vidíte, Moretti je špeh“. To byl jeden ze střípků, které vedly zejména Franceschinioho k přesvědčení, že Moretti ve skutečnosti pracuje pro tajné služby či jiné zájmy v pozadí a postupně se zbavuje všech možných konkurentů či oponentů uvnitř organizace.¹²⁷

Po Curciově a Semeriově zatčení se vedoucí pozice v milánské koloně ujali opět Azzolini a Bonisoli. Mladý Walter Alasia a jeho skupina, která měla dosti odlišné vidění trdního boje a myšlenkově navazovali spíše na Curcia, se tak ocitla osamocena. Alasia se začal pouštět do akcí na vlastní pěst, což jej vystavovalo značnému riziku. Dopaden byl v prosinci roku 1976 ve svém domě, kde se zabarikádoval a zahájil proti pořádkovým silám palbu. Dva policisty se mu podařilo zasáhnout a zabít před tím, než byl sám zastřelen. Morettimu později řekl jeden z policistů, který u přestřelky byl, proč Alasiu raději nezatkli: „Ano, zastřelili jsme ho na místě. Ani vy jste nežertovali – on právě zabil dva naše kolegy. Tohle je válka, pánové.“¹²⁸

Procesy a případ Coco

Po zatčeních a smrti významných členů Rudých brigád v letech 1975 a 1976 se zformovala nová Exekutiva – tvořili ji Moretti, Azzolini, Bonisoli a Micaletto. Pod tímto vedením se organizace začala již zcela orientovat na koncepci „úderu do srdce státu“. Tovární fronta se v této době přejmenovala na Masovou frontu (*Fronte di massa*) a měla se orientovat na dělníky v továrnách, pracovníky ve službách a

---

¹²⁶ Atzori byl skutečně za postřelení Semerii obviněn za zabití při nepřiměřené obraně, ale byl zproštěn obvinění. BOCCA, G., *Noi terroristi...*, s. 8.

¹²⁷ FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 154-155; CLEMENTI, M., c. d., s. 143.

¹²⁸ MORETTI, M., c. d., s. 86.

okrajový proletariát.¹²⁹ Ústup z továren, který vedení organizace považovalo za nevyhnutelný a nutný pro zachování ozbrojeného boje, však stále řada členů kritizovala v budoucnu se měl stát příčinou vnitřních svárů. Brigadista Valerio Morucci, původně člen Dělnické síly, nyní jeden z vedoucích tvůrců nové římské kolony, o ústupu z továren napsal, že to nebyla nutnost, ale precizní rozhodnutí organizace.¹³⁰

V průběhu roku 1976 začaly Rudé brigády více spolupracovat s jinou teroristickou organizací, s Ozbrojenými proletářskými jádry (*Nuclei armati proletari*; NAP), založenými v roce 1974. Na počátku března společně zaútočily v několika velkých městech najednou proti policejním stanicím. V noci na druhého března zasáhla série atentátů stanice v Miláně, v Turíně, v Římě, v Neapoli, ve Florencii a v Pise. Rudé brigády a NAP v podstatě sdílely dlouhodobé strategické cíle svého boje, ale ve svých praktikách a v organizaci boje se rozcházely, takže jejich spolupráce zůstala pouze na meziskupinové úrovni.

V téže době, na jaře 1976, začal v Turíně také první soudní proces proti zatčeným brigadistům včetně „historických“ vůdců Curcia a Franceschiniho. Kromě nich byli souzeni také Pietro Bassi, Pietro Bertolazzi, Alfredo Bonavita, Valerio De Ponti, Paolo Maurizio Ferrari, Prospero Gallinari, Arialdo Lintrami, Roberto Ognibene a Tonino Paroli v hromadném procesu zvaném „proces s guerillou“. Podle obžaloby byli kolektivně odpovědní za veškerou činnost organizace v minulosti a částečně i v budoucnosti. Brigadisté však odmítali se soudem jakkoli spolupracovat, obzvláště poté, co byli odvoláni jejich obhájci a nahrazeni obhájci jmenovanými soudem.¹³¹

Dosazení obhájci však odmítli svůj úkol splnit – částečně pro neobvyklost (či až protiprávnost) takového postupu, a také proto, že po odvolání jejich advokátů se brigadisté hodlali obhajovat sami a tomu, kdo by se je snažil hájit před institucí, jejíž legitimitu odmítali, nepřímou hrozili odvetou. Na místo obhájce byl nakonec dosazen

---

129 CLEMENTI, M., c. d., s. 142.

130 Morucci se často vyjadřoval, jako by ani součástí Rudých brigád nebyl – psal o nich s despektem, nevyhýbá se výrazům jako hlupáci či fanatici, s pohrdáním se také vyjadřoval o tom, jak se oblékají a že nemají žádný styl (čímž měl patrně na mysli především Morettiho s Franceschinim). Jako několik dalších intelektuálů se dal do jejich řad, protože to byla zdaleka největší a nejefektivnější organizace levicového ozbrojeného boje. MORUCCI, V., *La peggio gioventù. Una vita nella lotta armata*, Milano 2004, s. 300-301.

131 Jednalo se o Giannina Guisa, Corrada Costu, Paola Rosatiho, Edoarda Arnaldiho a Eduarda Di Giovanniho. Di Giovanni, jak se později ukázalo, tajně zprostředkoval komunikaci mezi uvězněnými brigadisty a jejich soudruhy na svobodě. CLEMENTI, M., c. d., s. 146.

turínský advokát Fulvio Croce, který své pověření přijal. Rudé brigády na jeho jmenování odpověděly vydáním komuniké, v němž Croceho definovaly jako „obhájce režimu“, a tedy také „nepřítele revoluce“. Jako takový by měl být organizací potrestán.¹³²

Rudé brigády na svobodě pod Morettiho vedením mezitím pracovaly na potrestání jiného italského úředníka, kterému slíbily pomstu. Jednalo se o generálního prokurátora Francesca Coca, muže, který zasáhl do vyjednávání o výměně uvězněných teroristů ze Skupiny 22. října za uneseného Maria Sossiho o dva roky dříve. Podle slov Maria Morettiho se po zatčení či zabití mnoha prominentních členů Rudé brigády potřebovaly znovu dostat do ofenzivy, a Cocovo jméno se v souvislosti se symbolickým potrestáním skloňovalo v prostředí celé mimoparlamentní levice velmi často. Rudé brigády a další skupiny byly zejména pobouřeny tím, že po propuštění Sossiho na svobodu demonstrativně navštívil za doprovodu televizních reportérů uvězněné teroristy, aby osobně zkontroloval, že jsou stále ve výkonu trestu.¹³³

Dne 8. června 1976, rok po smrti Mary Cagolové,¹³⁴ spáchala janovská kolona vraždu generálního prokurátora a dvou členů jeho ochranky, Giovanniho Saponary a Antioca Deiany. Jednalo se o první úmyslné a jednoznačně naplánované zabití v dějinách Rudých brigád. Zabiti byli navíc dva lidé, kteří neměli s tím, za co byl zavražděn Coco, nic společného – Antioco Deiana nebyl navíc ani v Cocově společnosti, čekal na něj v autě ve vedlejší ulici, než byl atentát proveden. I přes to, jak byl Coco nenáviděn, byla řada levicových radikálů překvapena razancí tohoto útoku – bezhlavé zabíjení až příliš připomínalo práce neofašistů. Radikálnost jejich činů od nich začala odvracet určitou část veřejnosti, která s nimi až doposud sympatizovala a ostře se vymezoval také tisk. Novinář Carlo Casalegno (později také zabitý Rudými brigádami) z časopisu *La Stampa* psal o „nacismu, který se neoprávněně obléká do rudého.“¹³⁵ Krátce po vraždě se konalo trilaterální setkání tří nejvýznamnějších teroristických skupin Itálie – Rudých brigád, NAP a nedávno založené První linie (*Prima linea*), vzniklé z rozpadlé Dělnické síly a rozpadajícího

---

132 PAPA, E. R., c. d., s. 40-41; CLEMENTI, M., c. d., s. 149.

133 MORETTI, M., c. d., s. 98.

134 Rudé brigády měly v úmyslu provést vraždu přesně o rok později, tedy 5. června, ale Coco o dva týdny dříve odjel na dovolenou do Bari a vrátil se až osmého.

135 SCAVINO, M., *La piazza e la forza. I percorsi verso la lotta armata dal sessantotto alla meta degli anni settanta*, in *Verso la lotta armata. La politica della violenza nella sinistra radicale degli anni Settanta*, SERNERI, S. N. (ed.), Bologna 2012, s. 372.

se Nepřetržitého boje. Rudé brigády musely čelit námitkám, že Coca nebylo nutné zabíjet, ale odpověděly: „Jsme ve válce se státem. Tím, že nedodrželi slovo ohledně Sossiho, vyhlásili válku a my jsme jim ji dali.“¹³⁶

Donatella della Porta a Gian Carlo Casselli vidí teprve ve vraždě generálního prokurátora Coca skutečný zlom v historii Rudých brigád a skutečnou změnu strategické orientace z ozbrojené propagandy k rozbíjení státních struktur.¹³⁷ Rudé brigády se postupně stávaly čím dál organizovanějšími, hierarchizovanějšími, centralizovanějšími a jejich nástupcem se stala První linie, která zaujala jejich dřívější místo a která představovala ideál ozbrojeného boje, jenž měl zůstat pevně zakotven v realitě sociálního konfliktu.¹³⁸

---

136 MORUCCI, V., c. d., s. 104.

137 CASELLI, G. C., DELLA PORTA, D., *La storia delle Brigate rosse: strutture organizzative e strategie d'azione*, in *Terrorismi in Italia*, DELLA PORTA, D. (ed.), Bologna 1984, s. 189.

138 TOLOMELLI, *Terrorismo e società. Il pubblico dibattito in Italia e in Germania negli anni Settanta*, Bologna 2006, s. 74.

Čtvrtá kapitola

Na vrcholu sil

Hnutí 77 a nová generace teroristů

V průběhu roku 1977 došlo k poslednímu velkému vzepětí hnutí mimoparlamentní levice. Byla to poslední generace studentů, která se pustila do masového protestu proti legitimitě italského státu; tento protest trval v italské společnosti po celá sedmdesátá léta s různými výkyvy intenzity. Tuto novou generaci tvořili především studenti, kteří byli na konci šedesátých let příliš mladí, než aby se osobně účastnili „horkého podzimu“ na univerzitách a stávek v *Pirelli* a *Sit-Siemens*, a jejich hrdiny se stali kromě Ernesta „Che“ Guevary a Mao Ce-tunga také Renato Curcio, Giangiacomo Feltrinelli či Andreas Baader.

Těmto protestům se začalo říkat Hnutí 77 a jeho účastníci si brali za vzory představitele studentského hnutí z roku 1968. V únoru obsadili studenti univerzitu v Římě na protest proti reformě školství, chystaném ministrem Malfattim, a okupace později přerostla v násilný konflikt s pořádkovými silami. O den později přišlo na demonstraci přes šedesát tisíc studentů, kteří se střetli s policií. Významné centrum hnutí představovala Boloňa, kde 11. března propukly na univerzitě nepokoje a došlo k ozbrojenému střetu s přivolanou policií. Na září pak byla do Boloni svolána konference, která se zabývala zejména tématy útlaku italské společnosti a role PCI v systému. Konference, na niž se sjelo asi 25 000 lidí, je považována za vrchol Hnutí 77; od podzimu dále začalo docházet k postupnému útlumu.¹³⁹ „V roce 1977 bylo vidět, jak v Boloni, ve městě, které bylo symbolem komunistického reformismu, vstupovali studenti do násilného konfliktu s PCI. Podporovala je při tom skupina slavných francouzských intelektuálů – Jean-Paul Sartre, Michel Foucault, Roland Barthes a Gilles Deleuze – která, beze strachu ze zesměšnění, protestovala proti *represím*, obviňujíc PCI z toho, že se stala *novou policií*.“¹⁴⁰

Rudé brigády doufaly, že hnutí je symptomem neklidu v italské společnosti, který samy pomohly vyvolat a udržovat, a že se konečně jedná masifikaci ozbrojeného boje, který povede k protisystémové revoluci. V tomto ohledu se mýlily, ale přesto hnutí bezpochyby přispělo radikalizaci společnosti a zejména k banalizaci

---

139 GINSBORG, P., c. d., s. 382-383.

140 LEPRE, A., PETRACCONE, C., c. d., 353.

a přístupnosti násilí.¹⁴¹ O náklonnosti hnutí k levicovému terorismu a zejména k Rudým brigádám však nebylo pochyb – jedním z hesel hnutí bylo „Curcio na svobodu“ (*Curcio libero*) či „Coco, to bylo zatím příliš málo“ (*Coco, è ancora troppo poco*) a v Boloni při shromáždění dav skandoval: „Rudé, Rudé, Rudé brigády!“¹⁴²

Zvýšená popularita Rudých brigád v tomto hnutí způsobila také novou vlnu zájmu o členství v samotné organizaci mezi mladými lidmi. Za první předvoj této poslední generace Rudých brigád by se dal považovat již mladý revolucionář Walter Alasia, o jehož působení v milánské koloně byla řeč v minulé kapitole. Mezi nově příchozí patřili například Anna Laura Braghetti a její partner Bruno Seghetti, dále Germano Maccari, ale k organizaci se v této době připojil také janovský univerzitní profesor Enrico Fenzi.

Nenávist protestujících byla dosud zaměřena především proti oběma hlavním politickým stranám a jejich historickému kompromisu. Sbližování obou stran pokračovalo, a to přesto, že vládu nyní řídil křesťanský demokrat Giulio Andreotti. Andreotti jistě nebyl osobou, již si Berlinguer pro svůj projekt historického kompromisu představoval jako partnera – Andreotti byl v Křesťanské demokracii jedním z jeho největších odpůrců. Pokračoval však v linii nastavené svým předchůdcem a zároveň předsedou strany Aldem Morem, jemuž mnozí přisuzovali skutečný vliv na chod státu.

Ve volbách v červenci roku 1976 zvítězila opět Křesťanská demokracie, ale komunisté posílili a získali 34,4 % hlasů. Enrico Berlinguer to přičítal jednak eskalaci násilí ze strany fašistických i komunistických teroristů (volby proběhly krátce po vraždě Francesca Coca), vůči nimž se PCI zřetelně vymezovala, ale také samotné politice „národního smíření“ – tedy historickému kompromisu. Andreotti sestavil vládu se slibem, že bude program s levicí konzultovat – ta na oplátku neměla kabinet shodit. V lednu roku 1978 sestavil opět Andreotti novou vládu, s komunisty ještě blíže ke skutečné výkonné moci a jejich přímou podporou vládě.¹⁴³ Historický kompromis se však nikdy nestal základem pro skutečnou vládní spolupráci. Již za několik měsíců byl tento projekt zcela zmařen a hlavní roli v jeho potopení hrály právě Rudé brigády.

---

141 TOLOMELLI, M., c. d., s. 76; CASELLI, G. C., DELLA PORTA, D., c. d., s. 198.

142 BOCCA, G., *Noi terroristi...*, s. 186; MORETTI, M., c. d., s. 101 a 108.

143 GINSBORG, P., c. d., s. 375-378.

Jarní kampaň

Po velké vlně nových členů, která přišla v souvislosti s radikalizací mládeže v rámci Hnutí 77, Rudé brigády dále eskalovaly násilí. Na jaře roku 1977 vypracoval Výkonný výbor nový ofenzivní program, nazvaný Jarní kampaň (*Campagna di primavera*), založený na dalších únosech a vraždách. Pohlédneme-li na počty obětí levicového terorismu v letech 1977-1978, zjistíme, že v tomto období došlo ke kulminaci a zněkolikanásobení počtu atentátů. Mnohonásobně také začaly atentáty levicových skupin převyšovat útoky, spáchané extrémní pravicí, která byla v této době již jednoznačně na ústupu. Útoků, k nimž se jejich strůjci přihlásili, bylo v Itálii v roce 1977 celkem 287 a v roce 1978 dokonce 716, z toho pravicového původu pouze 10, respektive 43. Samotné Rudé brigády, jakožto zdaleka nejvýkonnější italská teroristická organizace, byla z tohoto počtu odpovědná za 56, respektive 106 útoků. Přesto se ale jejich podíl na celkovém počtu atentátů zmenšil, jak se mladí z Hnutí 77 rozprostřeli a zakládali vlastní uskupení; ještě v roce 1976 byly Rudé brigády odpovědné za přesně polovinu všech levicových teroristických útoků (53/106).¹⁴⁴

Jednou z vražd, která v roce 1977 upoutala nejvíce pozornosti, bylo zabití advokáta Fulvia Croceho, k němuž došlo v dubnu toho roku a jež představovalo jednu z prvních akcí Jarní kampaně. Vražda právníka, který měl u turínského soudu obhajovat zatčené členy Rudých brigád, byla u značné části společnosti vnímána jako zcela absurdní; z perspektivy teroristů však tento krok má své opodstatnění. Croce nepředstavoval symbol státu jako takového, byl spíše ztělesněním systému. Byl jejich obhájcem u soudu, který jako instituci řízenou státem neuznávali, stejně jako zákony a předpisy, podle nichž je hájil. Nebrali ho jako někoho, kdo je na jejich straně, ale na straně státu a jako takový se také bude chovat. Kromě toho bylo účelem také zvýšit strach ve společnosti a zejména mezi prokurátory, advokáty i soudci, aby se nechtěli na případech Rudých brigád podílet. Nebylo v plánu Croceho unášet – radikalizace v průběhu posledního roku přinesla přímé vraždy mezi běžné akce Rudých brigád a v Croceho případě byla jeho smrt zcela v úmyslu. Dne 28. dubna jej v Turíně přepadlo čtyřčlenné brigadistické komando pod vedením Rocca Micaletta, který jej také osobně zastřelil.

¹⁴⁴ DELLA PORTA, D., ROSSI, M., *Cifre crudeli. Bilancio dei terrorismi*, Bologna 1984, s. 19.

V tomtéž roce se Rudé brigády zaměřily i na další oblast veřejného působení. Jednalo se o sérii útoků na novináře, kteří je nesmírně popuzovali, protože podle nich psali podle „vládní propagandy“. Jako první byl zasažen prvního června zástupce ředitele janovského deníku *Secolo XIX* Vittorio Bruno. Byl postřelen do nohy, což byla u Rudých brigád nová forma výstražného útoku. Hned následující den byl taktéž do nohy postřelen Indro Montanelli, ředitel listu *Giornale nuovo*, a den po něm se stejného osudu dočkal v Římě reportér televizního zpravodajství na prvním kanále televize *Rai* Emilio Rossi. Kampaň proti tisku byla obnovena na podzim, kdy byl zabit novinář Carlo Casalegno, zástupce ředitele listu *La Stampa*, dlouhodobě se ostře vyjadřující proti politice teroru Rudých brigád. Dne 16. listopadu byl v Turíně zastřelen. Přestože Moretti tvrdil, že jeho smrt nebyla plánovaná, nejsou jeho slova příliš důvěryhodná; Casalegno byl střelen čtyřikrát do hlavy.¹⁴⁵ Je však možné, že akce byla původně naplánována jako postřelení, ale nakonec se rozsudek změnil na smrt poté, co spáchali 18. října v SRN tři přední teroristé z RAF sebevraždu.¹⁴⁶ Rudé brigády, stejně jako všichni evropští sympatizanti extrémně levicového násilí, však toto vysvětlení nikdy nepřijali a smrt německých militantů považovali jednoznačně za vraždu. Jistou pomstou Rudých brigád, kterou také naznačovali v komuniké, jímž se k atentátu přihlásili, mohl být právě verdikt nad Casalegnem.¹⁴⁷

V Turíně mezitím pokračovaly procesy proti již zadrženým brigadistům. V lednu 1977 se jejich počet snížil, když se podařilo Prosperu Gallinarimu a několika dalším uniknout z vězení v Trevisu. Gallinari se dopravil do Padovy, kde kontaktoval Franca Bonisoliho a připojil se znovu k Rudým brigádám. Nějakou dobu se pak ukrýval ve Florencii u univerzitního profesora Giovanniho Senzaniho, sympatizanta a později člena Rudých brigád.¹⁴⁸

Proces s uvězněnými brigadisty se znovu otevřel v březnu roku 1978 za velmi dramatické situace, kdy kulminovala agresivní Jarní kampaň a mrtví a zranění

---

145 MANCONI, L., c. d., s. 176.

146 Jednalo se o Andream Baadera, Gudrun Ensslinovou a Jana-Carla Raspeho. Dne 5. září postřílelo komando z 3. generace RAF ochranku předsedy Spolku německého průmyslu (*Bundesverband der deutschen Industrie*) Hannse-Martina Schleyera a samotného Schleyera uneslo. Dne 13. října pak skupina palestinských teroristů unesla letadlo společnosti Lufthansa, letící z Mallorky do SRN, a odklonila jej do Mogadiša v Somálsku. Jak Schleyera, tak 86 cestujících, chtěli teroristé vyměnit za uvězněné vůdce RAF první generace. Dne 17. října však bylo letadlo po ozbrojeném zásahu osvobozeno a všichni rukojmí zachráněni. Následující den byli nalezeni Baader, Ensslinová a Raspe mrtví ve svých celách. Den poté bylo objeveno v Mylhúzách v severní Francii také Schleyerovo tělo. TOLOMELLI, M., *Di fronte alle BR e alla RAF...* s. 431-432.

147 BOCCA, G., *Noi terroristi...* s. 153, MANCONI, L., c. d., s. 176.

148 GALLINARI, P., c. d., s. 160.

přibývali velmi rychle. Soud tak získal i jakousi symbolickou hodnotu pro řadu pozůstalých i velkou část italské společnosti. Během 107 dní, kdy proces trval, tak znovu byly vytaženy na světlo únosy Macchiariniho či Sossiho, vraždy Coca a Croceho a mnoha dalších. Při patrné snaze obžaloby brigadisty poslat do vězení však byly užity i nepřiliš přesvědčivé argumenty pouhé příslušnosti k „historickému jádru“ Rudých brigád v případech, kde chyběly jednoznačné důkazy účasti na konkrétních trestných činech.

„Proces se uzavřel dvaceti devíti odsouzeními a šestnácti zproštěními viny; Renato Curcio a Pietro Bassi byli odsouzeni na 15 let, Pietro Bertolazzi na 14 a 9 měsíců, Alberto Franceschini na 14 let a 6 měsíců, Maurizio Ferrari na 13 let, Tonino Paroli, Giorgio Semeria, Prospero Gallinari na 10 let, Arialdo Lintrami na 9 let a 6 měsíců, Alfredo Bonavita na 9 let. Enrico Levati a Giambattista Lazagna, kteří byli propuštěni na kauci, byli odsouzeni na 6, respektive 4 roky díky svědectví Girotta. Nadia Mantovaniová a Vincenzo Guagliardo byli propuštěni.“¹⁴⁹

Během procesu došlo ještě k jiné události, která vychýlila naladění veřejnosti i vyznění soudu v neprospěch Rudých brigád; v polovině března byl unesen ex-premiér Aldo Moro a po dlouhých padesáti pěti dnech věznění a vyjednávání nakonec na počátku května zavražděn. Únosu i průběhu věznění se budou věnovat následující kapitoly.

Operace Fritz

Rudé brigády mezitím pokračovaly v přípravách na svůj boj proti státu. Čím dál větší roli začínala hrát římská kolona, kvůli své pozici klíčová pro efektivní boj proti politickým stranám a státním institucím na celostátní úrovni. Mario Moretti se do Říma přestěhoval již v roce 1975 a v dalších měsících a letech jej následovali Barbara Balzaraniová, Carletta Brioschiová, Valerio Morucci či Franco Bonisoli. Po počátečních obtížích byla nová římská kolona za krátkou dobu akceschopná.

Na podzim roku 1977 bylo rozhodnuto o tom, že se Rudé brigády pokusí unést předsedu Křesťanské demokracie a bývalého premiéra Alda Mora. Moro byl podle Morettiho slov zvolen jakožto „vůdce nepřátelské skupiny“, jenž měl velký podíl na realizované politice historického kompromisu, která byla symbolem „spolčení“ politických stran proti občanům. Hlavním cílem tedy nebylo zasáhnout

---

149 MANCONI, L., c. d., s. 186.

jednoho člověka, ale celou stranu. Rudé brigády ve své rezoluci již v roce 1975 uvedly: „Křesťanská demokracie není jenom strana, ale také černá duše režimu, který už třicet let utiskuje dělnické masy této země... Křesťanská demokracie bude zlikvidována, rozbita a rozmetána... Jako se to stalo v roce 1945 fašistickému režimu a Mussoliniho straně. Zlikvidovat DC a její režim je nutný předpoklad pro dosažení efektivního „historického obratu“ v naší zemi.“¹⁵⁰ Na dotaz, proč nevybrali k únosu Andreottiho, který byl kontroverznější než Moro a více provázán s různými zájmovými skupinami, odpověděl Moretti, že tyto rozdíly nebyli schopni vnímat a že Moro a Andreotti pro ně byli jako dvojčata.¹⁵¹ Unesení Mora bylo ve vnitřní komunikaci označováno jako operace „Fritz“.

Ještě na podzim roku 1977 začala římská kolona s přípravami. Z peněz, jež Rudé brigády získaly z únosu zbrojařského magnáty Pietra Costy na jaře téhož roku, si koupily v Římě byt ve via Montalcini. Byt musel odpovídat požadavkům organizace, aby v něm mohl být držen vězeň s co nejmenším rizikem prozrazení – musel mít správně rozvržená okna, garáž v podzemí s vnitřním schodištěm do domu a další prvky. Byt na sebe koupili mladí noví členové Rudých brigád Anna Laura Braghetiová a Germano Maccari, kteří předstírali, že jsou čerstvě oddaný manželský pár se jménem Altobelli. Byli vybráni, protože nebyli známí a pro policii znamenali pouze dva členy studentského hnutí z roku 1977. Navíc pracovali, což je částečně stavělo mimo podezření. Byt bylo potřeba dále přizpůsobit na věznění – toho se ujal sám Moretti s Prosperem Gallinarim, který se po útěku na svobodu dal okamžitě znovu do služeb Rudých brigád. Gallinari pocházel z venkova a byl řemeslně velmi zdatný – společně s Morettim postavili v bytě v jedné místnosti přepážku tak, aby za ní vznikla dlouhá úzká místnost bez oken, tedy budoucí vězení, a jedna malá průchozí místnost. Do té byl v nové stěně vybudován skrytý vchod. Byt byl připraven k obývání na Vánoce roku 1977 a Braghetiová s Maccarim se do něj nastěhovali na Nový rok. Celkově trvaly přípravy na únos asi pět měsíců.

Samotný únos měl proběhnout 16. března 1978. Celý plán byl založen na tom, že předseda Křesťanské demokracie udělá to ráno totéž co každé jiné ráno – že pojedje do práce stejnou cestou v přibližně stejnou hodinu. Před Morovo auto se v jistou chvíli mělo zařadit auto brigadistů, které posléze na stanoveném místě prudce zastaví, připravení teroristé postřílí ochranku a Mora zajmou. Za místo útoku

¹⁵⁰ TESSANDORI, V., *Qui Brigate rosse. Il racconto, le voci*, Milano 2009, s. 15.

¹⁵¹ MORETTI, M., c. d., s. 115.

byla určena křižovatka ve via Fani, kde měli brigadisté dobrý rozhled a možnost bezpečně střílet na auta z obou stran, aniž by se ohrozili navzájem.¹⁵² Ulice byla navíc velmi klidná a nebylo velké riziko, že by se do incidentu mohli připlést civilisté. Nedaleko plánovaného místa útoku sice stál stánek s květinami, ale ráno před únosem propíchal Rudé brigády květináři pneumatiky u auta, aby se nemohl do práce včas dostat.

Akci měla na starost římská kolona, toho času asi desetičlenná, ale na výpomoc přijeli i soudruzi z dalších měst. Večer před akcí se všichni sešli a znovu si procházeli celý plán. Únos byl komplikovanější, než bylo obvyklé a celá akce byla dosti riskantní; Morova ochranka byla dobře vycvičená a brigadisté, ač výborně disciplinovaní, nebyli příliš zběhlí v používání automatických zbraní. Za kritické místo bylo také považován moment, kdy se mělo auto Rudých brigád dostat před to Morovo – bylo nutné vše pečlivě načasovat, auto zaparkované u chodníku muselo vyjet do vozovky přesně v momentu kdy se bude ex-premiérovo auto k tomuto místu blížit tak, aby obě vozidla jela těsně za sebou. Signál, že se Morovo auto blíží, měla dát jedna z brigadistek tím, že zvedla svazek květin.

Únos nakonec proběhl tak, jak byl naplánován. Morův pohyb pečlivě monitoroval sám Mario Moretti, který situaci kontroloval z motocyklu. S Morem jelo ve dvou autech celkem pět strážců: Oreste Leonardi, Domenico Ricci, Giulio Rivera, Francesco Zizzi a Raffaele Iozzino.¹⁵³ Na místo přepadu ve via Fani dorazila kolona v 8:55 a poté, co auto brigadistů, které řídil Bruno Seghetti, před Morovým zabrzdilo, auto s ochrankou do vozu ex-premiéra zezadu narazilo.¹⁵⁴ Na chodníku již čekali čtyři brigadisté, totiž Gallinari, Morucci, Bonisoli a Fiore, oblečení v policejních uniformách a se samopaly, kteří okamžitě spustili palbu. Přestože byla akce precizně naplánována, zradilo atentátníky jejich neprofesionální vybavení; zdaleka ne všechny jejich zbraně byly spolehlivé a Gallinariho i Bonisoliho samopaly se také zasekly.¹⁵⁵ Přesto byla ochranka tak zaskočená, že většina z nich byla vyřazena dřív, než stihla vůbec vytáhnout zbraně. Raffaelu Iozzinovi se sice podařilo vystoupit z auta, ale byl zastřelen Bonisolim, který byl nejlepší střelec a stihl mezitím vytáhnout záložní pistoli. Moretti, který mezitím dorazil na motocyklu,

---

152 MORETTI, M., c. d., s. 118-122.

153 MANCONI, L., c. d., s. 190.

154 GRASSI, S., *Il caso Moro. Il dizionario italiano*, Milano 2008, s. 20.

155 GALLINARI, P., c. d., s. 184.

vytáhl zkoprnělého Alda Mora z automobilu a posadil jej do vlastního, který přistavila Barbara Balzaraniová. Do aut nastoupili i všichni brigadisté a okamžitě místo činu opustili.¹⁵⁶

Zajatce dovezli na Piazza Madonna del Cenacolo, kde jej přemístili do staré dodávky. Rychle se sečetli, zda jsou všichni, a to včetně posil z jiných kolon, zejména z turínské a milánské. Bez prodlení zamířili na vlakové nádraží a rozjeli se do svých měst. Mora zatím v dodávce zavřeli do bytelné dřevěné bedny, v níž ho hodlali převézt do bytu. Tento způsob již v minulosti mnohokrát používali a velmi se osvědčil; bedna byla akorát velká, aby se do ní pohodlně vešel, ale aby se nemohl skoro hýbat. Takto jej Moretti, jenž řídil, odvezl přes Řím skoro až k bytu ve via Montalcini; až několik ulic od domu se Moretti vystřídal s Braghettiovou, aby to byla ona, kdo auto oficiálně ke „svému“ bytu přiveze.

Poté, co odnesli krabici z garáže do bytu v prvním patře a otevřeli ji, se Moretti zeptal: „Pane předsedo, pochopil jste, kdo jsme?“ „Pochopil jsem, kdo jste,“ měl odpovědět Aldo Moro.¹⁵⁷ Hned nato následovaly otázky, zda netrpí nějakými nemocemi či alergiemi, zda bere léky či nemá předepsané speciální diety. Potom ho dopravili do jeho vězení, malé místnosti, kterou nesměl opusit. Měl v ní postel, malou komodu na psaní, chemické WC, klimatizaci a mikrofon, aby si mohl v případě potřeby o něco říci.

55 dní

Únos Alda Mora většinu italské populace silně překvapil. Část veřejnosti sice neprojevila směrem k unesenému žádné sympatie a naopak byla skrytě či otevřeně potěšena, že byl konečně zasažen někdo z nenáviděné vrstvy politických představitelů, a zdaleka ne všichni byli přesvědčeni, že byl unesen nevinný člověk.¹⁵⁸ Naprostá většina obyvatelstva ale byla tímto činem otřesená a vyjadřovala

---

¹⁵⁶ Na základě policejních rekonstrukcí atentátu vznikla domněnka, že se na vraždách ochranky podílela ještě jedna další osoba. Mělo se jednat o brigadistu s automatickou zbraní, který přišel (nebo podle některých přijel na motorce) k autům zezadu a který dokázal se zbraněmi velmi zručně zacházet. Tím se také mělo vysvětlit, jak dokázali čtyři amatérští střelci se špatnými zbraněmi postřílet profesionální pětičlennou ochranku. Podle jedné takové konstrukce měl být tím pátým střelcem Francesco Marra, dřívější člen Rudých brigád, jenž spolupracoval s ministerstvem vnitra. Vyšetřovatelé však měli jeho přítomnost krýt, protože měl jednat ve skutečnosti podle instrukcí tajných služeb. Všichni členové Rudých brigád později všechny tyto úvahy jednoznačně odmítli.

¹⁵⁷ BRAGHETTI, A. L., TAVELLA, P., *Il prigioniero*, Milano 2003, s. 8. Podle Morettiho vzpomínek měl Moro potom, co mu pomohli vylézt z bedny a potom, co uviděl jejich vlajku, říci: „Ach, to jste vy, to jsem si myslel.“ MORETTI, M., c. d., s. 135.

¹⁵⁸ *30 anni di BR...* SPIEZIE, A. (ed.), s. 70.

expremiéroví svoji podporu. Lidé se scházeli na demonstracích, na společných modlitbách a odbory dokonce svolaly generální stávku. Na ní vystoupil také tajemník Italské generální konfederace práce (*Confederazione Generale Italiana del Lavoro*; CGIL) a komunistický politik Luciano Lama, křičící do hlasitého potlesku zúčastněných: „Rudé brigády? Ne, Černé brigády!“¹⁵⁹ Mezi řečníky však také panovaly silné názorové rozdíly; všichni sice odsoudili únos a vraždy jako prostředek k dosažení cílů, ale někteří vyjádřili porozumění k motivům teroristů, což byl především nesouhlas s reformami vlády Křesťanské demokracie.¹⁶⁰

Podporu získal vězněný Moro (a přeneseně také celý stát, jež Moro ve sporu reprezentoval) kromě odborů také od další strany, která s ním ještě nedávno byla v otevřeném sporu: od italských levicových intelektuálů. Myšlenky řady z nich vyjádřil sicilský novinář a komunista Leonardo Sciascia: „Před deseti měsíci jsem řekl: Tak, jak je, nemá cenu stát bránit. Nyní říkám: Po tom, co se stalo, jsme to právě my, kdo jej musí bránit.“¹⁶¹ Ke Sciascioví se přidali také Italo Calvino, Norberto Bobbio, Alberto Moravia či Lucio Coletti. Mnoho dalších však, jak vyjádřil především Franco Fortini, nechtěla vyjádřit podporu republice, neboť podle nich byl systém na stejné úrovni s únosci. Rovněž odsuzoval tlak, který na ně podle něj byl vyvíjen, aby stáli jednotně při vládě. Něco podobného vyjádřil také Cesare Cases: „Při Ježíši Kristu je mi to skutečně líto, ale barbarství začíná s úslovím *kdo není se mnou, je proti mně*.“¹⁶²

Ve velmi složité situaci se ocitly politické strany. Všechny parlamentní strany samozřejmě únos osoudily, ale musely se nějak postavit k problému, zda s teroristy vyjednávat či nikoli. PSI se postavila za vyjednávání a za zachránění Alda Mora za každou cenu.¹⁶³ PCI naproti tomu cítila, že pokud by nevyjádřila radikální odsouzení, mohla by být dáována s atentátníky do spojitosti – ostatně i oni se hlásili ke

---

159 BRAGHETTI, A. L., TAVELLA, P., c. d., s. 45.

160 GINSBORG, P., c. d., s. 384.

161 TOLOMELLI, M., *Di fronte alle BR e alla RAF: Percezioni sociali a confronto*, in *L'Italia repubblicana nella crisi degli anni settanta*, vol. III., *Partiti e organizzazioni di massa*, MALERI, F., PAGGI, L. (eds.), Roma 2001, s. 450.

162 MUGHINI, G., *Gli intellettuali e il caso Moro*, Milano 1978, s. 54.

163 Nějakou dobu ovšem trvalo, než se předseda PSI Bettino Craxi osobně pustil do aktivního záchraňování Alda Mora. Nakonec kontaktoval dva bývalé představitele Dělnické síly, Franca Piperna a Lanfranca Paceho, kteří se dobře znali se současnými brigadisty Valeriem Moruccim a Adrianou Farandovou z doby, kdy byli ještě v Dělnické síle. Pace sám byl dokonce na krátkou chvíli v roce 1977 členem Rudých brigád, než s ním byla pro jeho nedůvěryhodnost ukončena spolupráce. Toto Craxiho snažení však bylo neúspěšné, přestože Morucci i Farandová měli o únosu silné pochybnosti a hlasovali pro propuštění vězně.

komunismu. PCI proto rozhodla, že se od nich jednoznačně distancuje tím, že bude vůči nim prosazovat neústupnou politiku a žádné jednání. Enrico Berlinguer napsal 19. března do listu *Unità*: „Demokratický režim a italská Ústava jsou rozhodujícími a nezadatelnými výdobytky lidového hnutí, jeho bojů, jeho cesty: nejsou nikým darovány. Mnoho je toho třeba ve společnosti a ve státě předělat, ale běda aby se uvolnila obrana výdobytků již dosažených a republikánských institucí.“¹⁶⁴ Před nejkomplicovanějším rozhodováním stála bezpochyby Morova domovská DC. Premiér Giulio Andreotti dlouho váhal, jak se k této otázce postavit; na jednu stranu chtěl zachránit svého dlouholetého stranického spolupracovníka, na druhou stranu však nechtěl v očích veřejnosti vypadat slabě, zvláště ve chvíli, kdy by pak jedinými bezvýhradnými obránci demokratického státu byli komunisté. Andreotti se tedy nakonec rozhodl také pro nevyjednávání.

Ministr vnitra Francesco Cossiga rychle sestavil tři orgány pro jednání v této krizi, které se měly celým případem zabývat. Byla to technicko-vědecká rada, jež měla řešit čistě poradní úkoly a jejímiž členy byli expert na mezinárodní politiku a vojenskou strategii Stefano Silvestri, psychiatrický specialista z Harvardu Steve Pieczenik, kriminolog Franco Ferracuti, a dále psychiatr, lingvista, psychografoložka a politologové.¹⁶⁵ Dále to byla technicko-operativní rada, která zahrnovala šéfa policie, šéfa tajných služeb, šéfa římské policie (kvestora) a velící policejní generály. Třetím orgánem byla informativní rada, složená ze zodpovědných zástupců tajných služeb SISMI (Vojenská tajná služba, *Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Militare*), SISDE (tajná služba na obranu demokracie, *Servizio per le Informazioni e la Sicurezza Democratica*), CESIS (Výkonný výbor informačních a bezpečnostních služeb, *Comitato Esecutivo per i Servizi di Informazione e Sicurezza*) a UCIGOS (Centrální kancelář pro obecná vyšetřování a speciální operace, *Ufficio centrale per le investigazioni generali e le operazioni speciali*).¹⁶⁶

Únos dosáhl také mezinárodního ohlasu. Za Morovo propuštění se přimlouval papež Pavel VI., generální tajemník OSN Kurt Waldheim, zástupci Amnesty International a Caritas Internationalis¹⁶⁷ a další světové osobnosti. Dne 13. dubna byla také v časopise *Lotta continua* (Nepřetržitý boj) zveřejněna výzva k propuštění

---

164 Citováno v TOLOMELLI, *Terrorismo e società...*, s. 164.

165 MORO, A., *Lettere dalla prigionia*, GOTOR, M., (ed.), Torino 2008, s. 206.

166 BISCIONE, F. M., *Il delitto Moro. Strategie di un assassinio politico*, Roma 1998, s. 176.

167 TOLOMELLI, *Terrorismo e società...*, s. 146.

Mora, kterou podepsala řada katolických osobností. Mezi nimi bylo i mnoho biskupů, protože byl text nazýván „Biskupská výzva“ (*Apello dei vescovi*).¹⁶⁸

K operaci „Fritz“ se vyjádřili také ti členové Rudých brigád, kteří právě v těch dnech stanuli před soudem v Turíně. Dne 20. března, když měl příležitost při procesním sezení, se Renato Curcio spolu s Franceschinim, Ferrarim a dalšími jménem celých Rudých brigád k únosu přihlásil a veřejně prohlásil: „Pravý proces se odehrává jinde. Proces mnohem vážnější je na jiném místě. Moro je v rukou proletariátu a proběhne soud s celým státem.“¹⁶⁹ Později vyšlo dokonce najevo, že o chystaném atentátu věděl dopředu. Přesto se však uvěznění brigadisté necítili zcela uvolněně – události z SRN, kde byli Baader, Ensslinová a Raspe nalezeni mrtví ve svých celách během únosu Hannse-Martina Schleyera, nebyly ještě ani půl roku staré.¹⁷⁰

Aldo Moro zatím přežíval ve svém vězení ve via Montalcini. Prvních několik dní s ním nikdo nemluvil – podle pravidel s ním měl po celou dobu věznění hovořit pouze Moretti a ten si po únosu potřeboval odpočinout, napsat prohlášení v souvislosti s únosem a také se setkat se zbytkem Výkonného výboru, jež toho času tvořili Lauro Azzolini, Franco Bonisoli a Rocco Miccaletto. Když pak Moretti s expremiérem začal mluvit, dbal na to, aby měl na hlavě kuklu, nebo aby měl hlavu zakrytou Moro. Měla to pro vězně být jakási záruka, že se z bytu ještě může dostat živý, když nezná tváře svých vězňů.

Moretti musel z bytu poměrně často odjíždět na setkání s Výkonným výborem a se zástupci kolon; vždy se vyplížil v noci, aby sousedi nepojali podezření, že v bytě žije ještě někdo další. Když byl pryč Moretti, s Morem nikdo nemluvil. V bytě byla dále Anna Laura Braghettiová, která chodila do práce, a Prospero Gallinari, jenž vůbec nevycházel ven a v případě Morettiho nepřítomnosti nosil Morovi jídlo. Germano Maccari alias inženýr Altobelli se v bytě příliš nezdržoval a zůstával spíše ve svém vlastním. Pravidla soužití byla podle Gallinariho založena na principu respektu k vězni. Moro tak dostával dostatek jídla, když se potřeboval umýt, přinesli mu umyvadlo. Když si pak vězeň stěžoval na to, že se mu v noci

---

168 GRASSI, S., c. d., s. 44.

169 TOLOMELLI, *Terrorismo e società...*, s. 159.

170 Curcia také řada lidí prosila, aby se u „své“ organizace za Mora přimluvil a zajistil jeho propuštění. Součástí různých konstrukcí a dohadů kolem případu Moro se stala také sicilská síť organizovaného zločinu, zvaná *Cosa nostra*, jejíž zástupci měli též Curcia žádat o přimluvu za Mora. Curcio však tyto dohady odmítl. CURCIO, R., c. d., s. 145-150.

špatně dýchá, dovolil Gallinari, aby byly z „cely“ pootevřené dveře; Moro mu musel na oplátku slíbit úplné ticho.¹⁷¹

První prohlášení Rudých brigád k únosu Alda Mora sepsal Moretti hned po akci a publikoval jej 18. března, když jej zanechal na určitém místě a anonymně pak zavolal do novin a sdělil jim, kde prohlášení najdou. Stálo v něm: „Už před časem rozpoznaly komunistické předvoje v DC nejzuřivějšího nepřítele proletariátu, nejzáštiplnější spolek ze všech reakcionářů. To nyní nestačí. Je třeba z různě maskovaných křesťansko-demokratických nor vypudit kontrarevoluční agenty, kteří v nové DC podporují restrukturalizaci všude slídících tajných služeb... Je třeba rozšířit a prohloubit proces proti režimu... Musí být jasné, že zatčením ALDA MORA a procesem, jemuž bude podroben pod Tribunálem lidu, nehodláme *ukončit zápas* ani stavět na odiv *symbol*, ale rozvinout heslo, pod nímž se už celé Hnutí ofenzivního odboje odhalí. Tím se stane silnějším, vyspělejším, ostřejším a organizovanějším. Máme v úmyslu mobilizovat velmi širokou a jednotnou ozbrojenou iniciativu pro další růst TRÍDNÍ VÁLKY ZA KOMUNISMUS.“¹⁷²

V jednom z prohlášení, které přišly v následujících dnech, pak Rudé brigády požadovaly výměnu zajatců. Za Morovo propuštění měli být z vězení osvobozeni Renato Curcio, Alberto Franceschini, Roberto Ognibene, Maurizio Ferrari, Paola Besuschiová a Cristoforo Piancone z Rudých brigád, Domenico Delli Veneri, Pasquale Abatangelo a Giorgio Panizzari z NAP, Mario Rossi, Augusto Viel a Giuseppe Battaglia ze Skupiny 22. října. Podle Gallinariho však požadavek nevznikli za účelem skutečného propuštění vězňů, jako tomu bylo v případě únosu Maria Sossioho; tentokrát si nemohli dělat iluze o tom, že by jejich soudruzi byli skutečně propuštěni.¹⁷³ Odmítnutím výměny však mělo padnout špatné světlo na vládu, která tak mohla být obviněna z toho, že nedělá pro záchranu Mora vše. Moretti mezitím navštěvoval Mora v jeho cele a podroboval jej výslechům. Jejich hlavním účelem bylo, aby Moro prozradil něco, co by stát nebo Křesťanskou demokracii diskreditovalo, tedy především účast státu prostřednictvím tajných služeb ve „strategii pnutí“ a v bombových útocích na Piazza Fontana v roce 1969, propojení politiky a organizovaného zločinu či jiná odhalení. Moretti tvrdil, že si spolu povídali

---

171 GALLINARI, P., c. d., s. 187.

172 Brigate rosse, *Campagna Moro*, in *Progetto Memoria. Le parole scritte*, RITA, M. (ed.), Roma 1996, s. 111.

173 GALLINARI, P., c. d., s. 190.

nejvíce o politice a že si mezi sebou vytvořili zajímavý vztah; přestože se oficiálně jednalo o „lidový soud“, Moretti jejich setkávání definoval jako „konverzace“ a připustil, že v inkvizici nebyl nikdy příliš dobrý.¹⁷⁴ Přiznání se mu ale z expremiéra dostat nepodařilo, Moro neprozradil žádné zákulisní informace z vrcholné politiky. Bezpochyby v tom hrálo roli to, že brigadisté Mora podcenili; ukázal se být silnějším protihráčem, než očekávali a přinutit jej očerňovat jeho vlastní politickou stranu se ukázalo být úkolem nad jejich síly. Přesto se Moretti i další brigadisté zaručovali, že se Mora nepokusili nijak zlomit ani ovlivnit drogami.¹⁷⁵ Když Moro stále nezačínal spolupracovat, měl si Moretti povzdechnout: „Nikdy nebude skutečně mluvit proti DC, ne ve smyslu, jak bychom to chtěli my. Bylo by to pro něj jako mluvit proti sobě samému.“¹⁷⁶

Přesto se však věznění na Morovi psychicky projevovalo, stísněný prostor, jež za celou dobu ani jednou neopustil, v něm vyvolával klaustrofobické pocity. K dobrému stavu bezpochyby nepřispívalo ani to, jak sledoval v novinách spory uvnitř jeho strany o tom, zda by se mělo s teroristy vyjednávat či nevyjednávat a ohrozit Morův život. Vývoj jeho psychického stavu je poměrně dobře vysledovatelný z dopisů, které jej brigadisté nechali napsat a odeslati. Dopisy psal v průběhu celého svého pobytu v bytě ve via Montalcini a celkem jich napsal 97, z nichž 78 bylo odesláno. Adresátů byla celá řada, především to byla manželka a další členové rodiny, dále papež Pavel VI., ministr vnitra Francesco Cossiga, Křesťanská demokracie jako celek, premiér Giulio Andreotti, předseda socialistické strany Bettino Craxi, prezident Giovanni Leone, tajemník strany Benigno Zaccagnini, parlamentní poradce Tullio Ancora, který zajišťoval spojení mezi Morem a Berlinguerem v otázkách historického kompromisu, a mnoho dalších. Dopisy psané Morem brigadisté kontrolovali a přepisovali, aby v nich nemohli být žádné náznaky a nápovědy, které by mohly tajným službám pomoci Morovo vězení lokalizovat. Dopisy přepisoval nejspíše nevzdělaný Gallinari (Braghettiová pracovala, Moretti jezdil často pryč a Maccari přebýval někdy stále ve svém starém

---

174 MORO, A., *Lettere dalla prigionia*, s. 186.

175 MORETTI, M., c. d., s. 142; BRAGHETTI, A. L., TAVELLA, P., c. d., s. 87.

176 BRAGHETTI, A. L., TAVELLA, P., c. d., s. 108.

bytě)¹⁷⁷, čemuž odpovídá množství gramatických chyb v odeslaných dopisech.¹⁷⁸

Vláda a krizové rady se nakonec rozhodly s únosci nevyjednávat a místo toho se soustředily na hledání bytu, kde by mohl Moro být držen. Mora tento přístup zklamal. Diskuse ve straně jej posléze dohnaly takřka k zoufalství. Za zejména palčivý považoval postoj tajemníka strany Zaccagniniho, který byl vždy jeho obdivovatelem a o němž si nyní Moro myslel, že jej zradil. V jednom dopise ho dokonce žádá, aby zrušil jeho členství v Křesťanské demokracii a zbavil ho veškerých funkcí, a dále že si nepřeje, aby on nebo kdokoli další ze strany byli přítomni na jeho pohřbu. „Moje krev padne na vás, na stranu, na tuhle zemi.“¹⁷⁹ Zejména na základě těchto dopisů vyvíjeli Morovi přátelé snahu prohlásit dopisy za neautentické – buď nadiktované pod pohrůzkou násilí nebo psané pod vlivem omamných látek. Moro však byl v zoufalé situaci a pozdější bádání se přiklonilo k tomu, že jsou texty pravděpodobně jeho vlastní. Moretti k těmto dopisům poznamenal, že je považoval z Morovy strany za určitou taktiku, kterou se snažil vlastní stranu vyburcovat k nějaké činnosti.¹⁸⁰

V dopise pak prosil papeže, aby se přimluvil za vyjednávání a výměnu zajatců. Celkově dopis vyznívá, jako by Moro už nevěřil, že ještě může být zachráněn. Papež Pavel VI. však na místo toho napsal veřejný dopis adresovaný přímo Rudým brigádám: „Píšu vám, lidé z Rudých brigád: propust'ě ctihodného Alda Mora na svobodu, vraťte ho k jeho rodině a k občanskému životu... prosím vás na kolenou, osvobod'te Alda Mora, jednoduše, bez podmínek, ne kvůli mé pokorné přimluvě, ale kvůli síle jeho důstojnosti jako našeho společného bratra, člověka...“¹⁸¹ Přestože papež vyzýval k mírovému řešení sporu, jeho výzva, aby Rudé brigády propustily Alda Mora bez dalších podmínek a požadavků, bývá interpretována jako

---

177 Maccari ostatně snášel celý únos velmi špatně a ozbrojená opozice a přímý styk s životem v ilegalitě nevypadaly tak, jak si to jako mladý účastník Hnutí 77 představoval. Zejména mu vadilo, že nemohl vídat svoji přítelkyni Adelaide kdy chtěl a nesměl mimo byt spát. Gallinari mu dokonce říkal, že udělal chybu, že se se svou partnerkou nerozešel, hned jak se k Rudým brigádám připojil. Spolupráci s nimi Maccari ukončil okamžitě po skončení případu Moro. V roce 1993 byl však zatčen a v roce 2001 zemřel ve vězení.

178 MORO, A., *Lettere dalla prigionia*, s. 296.

179 Proslulý dopis byl adresován Zaccagninimu, přesto však vyšel v listu *Osservatore Politico* novináře Carmina Pecorelliho. Kdo Pecorellimu text poskytl, není jasné. Pecorelli se však velmi investigativním způsobem zajímal o celý případ Moro a přispěl k řadě odhalení. Dne 20. března 1979 byl za dosud neobjasněných okolností zastřelen. V souvislosti s jeho vraždou se hovořilo o tom, že jeho smrt měla pomoci Andreottimu, jenž se snažil určité důležité okolnosti Morova únosu zatajit. Andreotti byl z podílu na Pecorelliho vraždě dokonce v roce 2002 odsouzen na dva roky vězení, ale po odvolání byl shledán nevinným.

180 MORETTI, M., c. d., s. 160.

181 CURCIO, R., c. d., s. 159.

papežovo odmítnutí výměny vězňů a podpoření vládní politiky nevyjednávání.¹⁸²

Moretti mezitím stupňoval na vládu tlak. Jeho prohlášení informovala veřejnost o pokračujícím lidovém soudu a nakonec, v šestém prohlášení patnáctého dubna, i o rozsudku. „Odpovědnosti Alda Mora jsou stejné jako ty, kvůli nimž je souzen celý stát. Jeho vina je stejná jako ta, pro níž bude Křesťanská demokracie i s jejím režimem definitivně rozbita, zlikvidována a roztržena působením komunistických bojových sil. Není o tom pochyb. ALDO MORO JE VINEN A JE PROTO ODSOUZEN K SMRTI.“¹⁸³ Není však jisté, zda byl Moretti už v této chvíli rozhodnut o tom, že Mora popraví – pravděpodobně se pouze snažil zvýšit napětí a vnést ještě větší neshody do vládního tábora.

Na šesté prohlášení o rozsudku z 15. dubna navázalo o tři dny později sedmé prohlášení, které oznamovalo, že Aldo Moro byl zabit a že jeho tělo se nachází v jezeře Duchessa v horách nedaleko Říma. Záhy se ovšem ukázalo, že toto prohlášení nevydaly Rudé brigády a že se jednalo falsum, které mělo zavést vyšetřovatele z neznámých příčin na falešnou stopu. Téhož dne ale policie dosáhla i jednoho skutečného úspěchu: odhalila základnu Rudých brigád ve via Gradoli v Římě, kterou používal zejména Moretti a Barbara Balzaraniová. Na byt se údajně mělo přijít tak, že v něm jeho obyvatelé nechali puštěnou vodu, která začala protékat ven na chodbu. Balzaraniová ovšem tuto verzi popřela. Moretti tvrdil, že objevení bytu bylo náhodné a že měli štěstí, že v něm zrovna nikdo nebyl; italský publicista Francesco Biscione však při provádění rekonstrukcí došel k závěrům, podporujícím spíše myšlenku, že odhalení skrýše bylo Morettim zamýšlené a že se jednalo z jeho strany o úskok, třebaže není jasné, k jakému účelu by měl sloužit.¹⁸⁴ V bytě se každopádně nenašly žádné nápovědy, které by vyšetřovatelům pomohly lokalizovat místo, kde byl vězněn Aldo Moro.

Dalších výsledků však již policejní síly nedosáhly. Moretti ještě jednou zopakoval v dalším prohlášení (z 5. května), že trvá na propuštění svých uvězněných soudruhů. „Svobodu výměnou za svobodu,“ stálo v komuniké. Ovšem v případě, že by vláda ani nadále nereagovala na výzvy, „uzavřeme bitvu, započatou 16. března, vykonáním rozsudku, který byl vynesena nad Aldem Morem.“¹⁸⁵ Ani po této hrozbě

---

182 MORO, A., *Lettere dalla prigionia*, s. 227.

183 *Brigate rosse, Campagna Moro...* s. 122.

184 BISCIONE, F. M., *Il delitto Moro...* s. 223.

185 BRAGGHETTI, A. M., TAVELLA, P., c. d., s. 179.

však Andreotti s Cossigou neustoupili a nezahájili s Morettim vyjednávání. Brigadisté se tedy znovu sešli, aby se rozhodli, jak budou dále postupovat. Setkání se zúčastnili členové Výkonného výboru, tedy Moretti, Azzolini, Bonisoli a Miccaletto, zástupci kolon a další vlivní členové¹⁸⁶; Moretti se snažil, aby mělo rozhodnutí zabít či nezabít Mora co největší oporu mezi členy napříč kolonami. Ze všech přítomných však se však proti popravě postavili zástupci římské kolony Valerio Morucci a Adriana Farandová. Drtivou většinou tak bylo rozhodnuto, že operace „Fritz“ a s ní i celá Jarní kampaň skončí Morovou smrtí.

Když se brigadisté rozhodli, že Mora popraví, Moretti mu to údajně dva dny před samotnou popravou sdělil; zdůvodnil to třiceti lety politické odpovědnosti. Moro v té době už pravděpodobně stejně nevěřil, že by mohl být zachráněn. Když pro něj pak 9. května přišli, aby ho odvedli, Moro podle výpovědí brigadistů byl již smířen se smrtí, přestože mu neříkali, kam jdou. Moretti naopak důrazně popřel rozšířenou informaci, jež mu měli to ráno sdělit, aby ochotněji spolupracoval: totiž že bude propuštěn.¹⁸⁷

Mora odnesli brzo ráno do garáže opět v bedně, kde jej chtěli přeložit do kufru auta. Z bytu se toho neúčastnil pouze Gallinari, který z nich byl nejhledanější. Anna Laura Braghetiová ve svých vzpomínkách uvedla, že ve chvíli, kdy Mora vyzvali, aby si lehl do kufru, do garáže vešla jejich susedka. Všichni zůstali stát bez hnutí za autem, kde je nemohla vidět, pouze Braghetiová si s ní chvíli povídala. Sousedka poté opět odešla. Moro byl také po celou dobu v naprosté tichosti; pravděpodobně nechtěl ženu ohrozit. Krátce nato si lehl do kufru, Moretti jej přikryl dekou a devíti tlumenými výstřely jej osobně zabil. Podle jeho vlastních slov to nebyl lehký úkol, poté, co jej při výsleších poznal dobře osobně.¹⁸⁸

Další brigadisté mezitím hlídali, aby bylo volné místo k parkování v ulici, kde chtěli auto s Morovým tělem nechat. Jednalo se o místo ve via Caetani, asi na půli cesty mezi sekretariáty Křesťanské demokracie a Komunistické strany Itálie. Místo bylo vybráno, aby symbolizovalo, kdo měl na Morově smrti podle Rudých brigád pravou vinu.

Morovou smrtí skončila další etapa v dějinách italského levicového terorismu.

---

186 Konkrétně jmenováni jsou Enrico Fenzi z Janova, Giovanni Senzani z Florencie, Valerio Morucci a Adriana Farandová z Říma. MORO, A., *Lettere dalla prigionia*, s. 298.

187 MORETTI, M, c. d., s. 167.

188 BRAGHETTI, A. L., TAVELLA, P., c. d., s. 182-184; MORETTI, M., c. d., s. 168-169.

Rudé brigády podnikly únos v době své největší síly, jako vyvrcholení agresivní a krvavé Jarní kampaně. Přestože však byly na vrcholu sil, případ Moro se zároveň stal počátkem jejich konce. Společnost byla brutálními vraždami otřesená a brigadisté zcela ztratili jakýsi romantický lesk bojovníků za sociální spravedlnost. Hnutí 77 jakožto poslední masový výkřik mimoparlamentní opozice už bylo pryč a i pro jeho zbytky se stali teroristé, až dosud „soudruzi, kteří chybují“, příliš radikálními; aby se od nich odlišili, museli se vůči nim vymezit a zaujali postoj „ani s teroristy, ani se státem.“¹⁸⁹ Naprostá společenská izolovanost a silný tlak ze strany policie jako odpověď na vraždy z let 1977 a 1978 se stanou charakteristickými rysy poslední fáze historie Rudých brigád.

---

189 PANSA, G., c. d., s. 154.

Pátá kapitola

Zánik

Po Morovi

Únos Alda Mora proběhl na jaře roku 1978 a dal státu další impuls, aby se s teroristy rozhodně vypořádal. Dne 13. června rezignoval ministr vnitra Francesco Cossiga a na jeho místo byl jmenován Virginio Rognoni, který spolu s premiérem Andreottim a ministrem obrany Attiliem Ruffinim udělil speciálním protiteroristickým komandům generála Carla Alberta Dalla Chiesa nové pravomoce. Nově pod spadaly do jeho kompetence také všechny Speciální protikriminální sekce (*Sezioni speciali anticrimine*) s operačními týmy v Miláně, Padově, Turínu, Janově, Boloni, Florencii, Římě, Neapoli a Palermu a stálými pobočkami v Bari, Anconě, Veroně, Bresciii a Bolzanu a Cagliari.¹⁹⁰ Během léta se Dalla Chiesa pustil do organizačních a strukturálních reforem; účinnost všech těchto opatření se brzy projevila.

Jako první zničil Dalla Chiesa nejstarší kolonu Rudých brigád vůbec – milánskou. Kolona v lombardské metropoli byla tradičně jedna z nejsilnějších, vedená dvěma členy Výkonného výboru Azzolinim a Bonisolim. Již v září 1978 byly ale v Miláně odhaleny čtyři teroristické základny a jejich obyvatelé byli sledováni. Identifikováni byli Azzolini a Nadia Mantovaniová, jíž se podařilo uprchnout z vězení. U dalších osob panovalo podezření, že by mohlo jít o Morettiho či Micaletta. Ještě dříve, než Dalla Chiesa získal jistotu, se ale brigadistům podařilo spáchat několik atentátů; od 24. do 28. září provedli bombový útok v milánském metru, postřelili Augusta Ippolita z vedení *Alfa Romeo*, zaútočili na policejní stanici v Saronnu a zastřelili Piera Coggiolu, vysokého manažera *Fiatu*.

Pokyn k útoku dal Dalla Chiesa 1. října. V rychlém úderu byly zajištěny všechny čtyři základny a podařilo se dopadnout Azzoliniho, Bonisoliho a Mantovaniovou. Při přestřelce byl rovněž zabit Antonio Savino. Moretti mezi zatčenými nebyl, ale i tak se jednalo o velké vítězství. Jako velmi přínosné se ukázalo odhalení základny ve via Monte Nevoso, kde policejní síly objevily velké množství cenných dokumentů a archivních materiálů – mezi nimi také dopisy Alda Mora, které brigadisté neschválili k odeslání. Dále se jednalo o falešné doklady,

¹⁹⁰ MORELLI, V., *Anni di piombo. Appunti di un generale dei Carabinieri*, Torino 1988, s. 28.

mapy i stavební plány lombardských policejních stanic, plány na ozbrojenou akci proti silám NATO v Itálii, plány na únos dalšího vysokého politika a další krátkodobé i dlouhodobé strategie. Z dalšího vybavení pak množství výbušnin a zbraní.¹⁹¹

Odhalení těchto čtyř základů a zatčení Azzoliniho a Bonisoliho prakticky zničilo celou milánskou kolonu. Ve zbytku Itálie ale zatím Rudé brigády pokračovaly v intenzivní činnosti. V průběhu roku 1978 zabily kromě Alda Mora policejního důstojníka Rosaria Berardiho, zaměstnance věznice Francesca Di Catalda, člena protiteroristické jednotky Antonia Esposita či soudce Girolama Tartaglioneho.¹⁹² Moretti se také rozhodl, že se Rudé brigády pokusí expandovat do jižní části poloostrova. Italské *Mezzogiorno*, jak je oblast na jih od Říma nazývána, bylo orientováno dosud z velké části na zemědělství a nebyl zde dosud příliš rozvinutý průmysl. Velké továrny a rozvinutá města byly přitom tradičním prostředím, v němž brigadisté svoji činnost rozvíjeli. Přesto nová kolona v Neapoli vznikla a rozvíjela se; jejím vybudováním byl pověřen ambiciózní florentský profesor Giovanni Senzani. Moretti chtěl rovněž založit kolonu na Sardinii, která by měla za úkol osvobodit zatčené soudruhy z tamní věznice na ostrůvku Asinara. Rurální sardinské prostředí však nebylo vhodné pro teroristy, zaměřující se na městskou guerillu, a tento plán brzy selhal.

Jednou z nejradikálnějších kolon se v této době stala janovská, v roce 1978 zodpovědná za smrt Esposita i Coggioly. Stejně jako ve zbytku Itálie i zde došlo k postupnému odcizení mimoparlamentní opozice od kurzu Rudých brigád. Symbolem tohoto odcizení se stala vražda janovského odborového předáka z *Italsideru* Guida Rossy. Rossa, zapsaný také v PCI, udal policii spolupracovníka Rudých brigád Francesca Berardiho a svědčil proti němu. O Berardim se údajně dobře vědělo, že s teroristy spolupracuje, a dokonce se mu v dělnickém prostředí říkalo „Pošťák Rudých brigád“ (*Il postino delle Brigate rosse*), ale všichni se báli na to policii upozornit.¹⁹³ Berardi byl odsouzen ke čtyřem a půl letům vězení. Po necelém roce na podzim 1979 se však v cele oběsil.¹⁹⁴

---

191 MORELLI, V., c. d., s. 94-95.

192 *30 anni di BR...* SPIEZIE, A. (ed.), s. 39.

193 FENZI, E., c. d., s. 66.

194 Berardi dostával ve vězení záchvaty a byl psychicky velmi nestabilní. Enrico Fenzi později uvedl, že na sebe svaloval vinu za zabití Rossy a volal: „Musíte mě zabít, zneuctil jsem Rudé brigády... prosím vás, zabijte mě, zabijte mě, zabijte mě.“

Tři měsíce po udání Berardiho žil Rossa v ustavičném strachu, až v lednu 1979 připravila janovská kolona odvetu. Podle představitelů Rudých brigád měl být Rossa pouze střelen do nohy,¹⁹⁵ ale atentátníci pojali pomstu za Berardiho po svém. Akci velel Riccardo Dura, zvaný mezi svými soudruhy pro svou krutost „Pol Pot“.¹⁹⁶ Dne 24. ledna ráno, když Rossa nastupoval do svého auta, aby odjel do práce v *Italsideru*, vystoupili z dodávky, zaparkované za jeho vozem Dura a Vincenzo „Pippo“ Guagliardo a několika ranami z pistolí jej usmrtili.¹⁹⁷

Na zavraždění Guida Rossy reagovala Itálie velmi bouřlivě a na hlavu Rudých brigád se opět snesla vlna kritiky, a to zejména ze strany PCI a odborů. Novinář Gianpaolo Pansa napsal, že tímto atentátem se od Rudých brigád odvrátila celá veřejnost, včetně té části, která je až dosud omlouvala. Vraždu považoval za zoufalý čin, vykonaný ze strachu, slabosti a neschopnosti se rozhodnout, jakou cestou kupředu se vydat.¹⁹⁸

To ovšem nebyla zcela pravda. Rudé brigády sice ztratily (alespoň prozatím) naději, že se jim podaří svou činností mobilizovat italskou společnost a vyprovokovat ji k masovému třídnímu boji; vražda Rossy byla bezpochyby symptomem tohoto odcizení. Moretti však organizaci dokázal vést částečně odlišným směrem. Na konci sedmdesátých let navázali italští teroristé řadu kontaktů s organizacemi podobného zaměření z dalších států světa: z SRN, Francie, Španělska, Severního Irska nebo Palestiny. Německé RAF za sebou měly stejně jako Rudé brigády desetiletou historii, ale narozdíl od nich se jednalo už o třetí generaci, která nenavazovala na činnost předchozích dvou přímo. Ve Francii dlouho chyběla dominantní teroristická organizace, přestože tam bylo stejně jako v Itálii velmi silné studentsko-dělnické hnutí v roce 1968. Významná francouzská teroristická organizace Přímá akce (*Action directe*) byla založena až na konci sedmdesátých let a vstoupila rovnou do izolované a internacionalistické fáze, k níž se Rudé brigády

---

195 Potvrdil to Moretti i šéf janovské kolony Fenzi.

196 S Durou je spojena také jedna pozoruhodná jedinečnost janovské kolony. Při shánění nové základny vybral byt v podnájmu u čtyřiasedmdesátileté vdovy Cateriny Picassové. Kvůli protiteroristickým zákonům začalo být obtížné jen tak pronajímat byty, a tak jej po Morově únosu, protože k němu chovala takřka synovský vztah, vzala přímo k sobě do bytu. Tam ji postupně přesvědčil i o správnosti své ideologie. Začala pasivně spolupracovat s Rudými brigádami, přechovávala u sebe zbraně a podobně. Říkalo se jí „Babička Rudých brigád“ (*Nonnina delle Brigate rosse*). Nakonec byla zatčena a odsouzena na 3 roky a 4 měsíce do vězení. Samotný Dura zemřel spolu s dalšími třemi brigadisty 28. března 1980 při přestřelce s policisty. FELIZIANI, G., *Colpirne uno educarne cento. La storia di Guido Rossa*. Arrezzo 2004, s. 48; FENZI, E., c. d., s. 120.

197 FELIZIANI, G., c. d., s. 37-44.

198 PANSA, G., c. d., s. 120.

propracovaly postupně. Moretti se dostal do kontaktu také s baskickými separatisty z ETA (*Euskadi Ta Askatasuna*; Baskicko a svoboda) a irskými z Irské republikánské armády (*Irish Republican Army*; IRA); přestože je obdivoval pro jejich efektivitu a operativní schopnosti (v případě ETA to byla zejména vražda admirála Carrera Blanca v roce 1973), zjistil, že spolu nemají mnoho společného. Totéž platilo i o Organizaci pro osvobození Palestiny; s tou však Moretti navázal těsnější styky a dokonce si od nich nechal po moři dodávat zbraně, které si přebírali v Benátkách a na Sardinii.¹⁹⁹

Schůzky s Němci a s Francouzi probíhaly především v Paříži, kam jezdil Moretti na falešné pasy osobně. S sebou bral jako překladatele buď Vincenza Guagliarda nebo Annu Lauru Braghetiovou, kteří ovládali francouzštinu. Spolupráce byla dlouhotrvající, ale nikdy nepřesáhla pouze jakousi vzájemnou solidaritu, nikdy nedošlo ke koordinaci činnosti nebo společnému plánování. V praktickém měřítku se jednalo hlavně o výměnu falešných dokumentů, ukrývání hledaných osob a podobně. V mezinárodní politice také nezastávaly Rudé brigády stejný směr jako například RAF; němečtí teroristé přijímali finanční subvence ze zemí východního bloku a jejich nesmiřitelný antiamerikanismus je narozdíl od Rudých brigád vedl k určitým sympatiím k Sovětskému svazu.²⁰⁰

V souvislosti s Morettiho zahraniční politikou je také třeba zmínit dohady, které se o Rudých brigádách v této době šířily. Jednalo se o domněnku, že Rudé brigády jsou ve skutečnosti řízeny někým jiným, kdo sleduje vyšší politické zájmy. Explicitně to formuloval šéf PSI Bettino Craxi, který tvrdil, že za Morettim stojí ještě jiný politický mozek, jež nazval „Velký stařec“ (*Grande Vecchio*). Pravděpodobně měl na mysli Corrada Simioniho, který po založení Superclanu zmizel z dějin Rudých brigád. Spolu s dalšími dvěma bývalými exponenty hnutí italské mimoparlamentní levice Vannim Mulinarisem a Ducciem Beriem založil v roce 1977 v Paříži jazykovou školu Hyperion; ta však měla sloužit jen jako krytí pro další nelegální aktivity. Podle těchto konstrukcí byl Moretti Simioniho pěšákem, který infiltroval Rudé brigády, odstranil ostatní vůdce (nebo o jejich odstraňování alespoň věděl) a přetvořil organizaci podle svého. Tyto teorie stále zastává mnoho lidí;

---

199 MORETTI, M., c. d., s. 186-190.

200 HAUSER, D., *Terrorism, in 1968 in Europe. History of protest and activism 1956-1977*, KLIMKE, M., SCHAROTH, J. (eds.), New York 2008, s. 275.

z bývalých Rudých brigád se stal jejich hlavním šířitelem Alberto Franceschini.²⁰¹

Krize

Rudé brigády na konci sedmdesátých let tvořily velmi různorodé osobnosti. Mario Moretti, Valerio Morucci, Enrico Fenzi či Giovanni Senzani měli velmi odlišné charaktery a lišily se také jejich cíle i preferované prostředky; spojovala je především nenávist ke stávajícímu společenskému uspořádání a Rudé brigády jakožto zdaleka nejsilnější levicová teroristická organizace jim mohla poskytnout zázemí pro realizaci jistých změn nebo alespoň pro efektivní zraňování státu.

Přestože bezprostředně po únosu Alda Mora bylo Morettiho postavení nedotknutelné, jeho prestiž začala se vzrůstající izolací a zejména po zavraždění Guida Rossy kolísat. Operace na vlastní pěst začal postupně podnikat vůdce neapolské kolony Giovanni Senzani, který měl údajně na některých akcích spolupracovat se zločineckými organizacemi *Camorra* a *'Ndranghetta*. Rovněž Valerio Morucci a Adriana Farandová z římské kolony začali projevovat svou nespokojenost s Morettiho vedením. První otevřená roztržka ale nastala s milánskou kolonou.

Po zničení milánských brigád policejními jednotkami na podzim 1978 byla v Miláně kolona záhy obnovena. Založili ji mladí radikálové, kteří do Rudých brigád přišli z Hnutí 77 či První linie, hlavními představiteli se stali Vittorio Alfieri, Aurora Bettiová a Roberto Adamoli. Novou kolonu pojmenovali Kolona Waltera Alasii, podle mladého teroristy, zabitého v roce 1976, a začali ihned kritizovat Morettiho vedení. Vyčítali mu především jeho odklon od továrního prostředí a zaměření se na boj proti státu a jeho institucím. Postupně začali dávat najevo, že hodlají sledovat vlastní program a že svoje akce nepotřebují s Výkonným výborem konzultovat. Během roku 1980 se ještě otevřeně o roztržce nemluvalo, třebaže divergentní vývoj v Miláně byl jasně patrný. Dne 12. listopadu ale Kolona Waltera Alasii bez jakékoli konzultace zavraždila Renata Briana, ředitele personálního oddělení ve firmě *Ercole Marelli*. To Moretti nemohl nechat bez odezvy a poslal do Milána Enrica Fenziho a

---

201 V úvahách o pozadí Rudých brigád se často mluví o organizaci *Gladio*, paramilitární struktúře NATO v západní Evropě, nebo o zednářské lóži P2. Bývá zmiňován také podíl československé Státní bezpečnosti, která měla údajně dokonce zprostředkovat Rudým brigádám výcvik v Litoměřicích, Karlových Varech, Stráži pod Ralskem a Zastávce u Brna. FASANELLA, G., FRANCESCHINI, A., c. d., s. 163-166; GRASSI, A., c. d., s. 344.

Vincenza Guagliarda, aby s předáky milánské kolony jednali.²⁰² Fenzi popisuje, že jeho jedinými instrukcemi bylo pokusit se je přesvědčit, aby se neodtrhávali. Spolu s Guaglirdem se sešli s Vittorioem Alfierim a Aurorou Bettiovou; ptali se jich, jaký měla Brianova vražda význam a co je k tomu vedlo. Podle Fenziho vzpomínek však Alfieri odmítl sdělit své motivy s tím, že se mu nemusí zpovídat. Fenzi na to odvětil, že pokud chtějí tak vážnou věc, jako je vražda, držet bez konzultací uvnitř, tak nezbyvá než je vyloučit. Po této odpovědi se Alfieri rozzuřil a jednání bylo u konce.²⁰³ Nad milánskou kolonou tak ztratily Rudé brigády kontrolu. Moretti sice nechal v Miláně znovu vybudovat „pravověrnou“ kolonu, ale ta byla malá a nedosáhla silnějšího vlivu.

Morettiho organizace se postupně blížila ke svému konci, ale dokázala na počátku osmdesátých let podniknout ještě několik úspěšných akcí. Dne 12. února 1980 zavraždila Anna Laura Braghettiová univerzitního profesora a předního katolického intelektuála Vittoria Bacheleta. Počkala na něj po jeho přednášce přímo na univerzitě v Římě, vydávajíc se za studentku, a jedenáctkrát do něj vypálila.²⁰⁴ Dvanáctého prosince téhož roku provedly římská a neapolská kolona ve spolupráci únos soudce Giovanniho D'Ursa, který Moretti později považoval za příklad linie, již chtěl sledovat, a za vrchol politické činnosti Rudých brigád.²⁰⁵ Akci velel Senzani a byla namířena proti italskému vězeňskému systému a zacházení s vězni; toto téma rezonovalo v italské mimoparlamentní opozici již přinejmenším od roku 1974, kdy bylo potlačeno povstání vězňů v Alessandrii. Uvěznění brigadisté ostatně často patřili k iniciátorům nepokojů ve věznicích. Za propuštění D'Ursa požadovaly Rudé brigády zrušení oddělení s maximální ostrahou ve věznici Asinara, kde byla internována většina zadržovaných brigadistů.²⁰⁶ Na podporu svého požadavku zavraždili dva teroristé 31. prosince 1980 generála Enrica Riziera Galvaligiho, jenž byl odpovědným za potlačení dvou posledních vězeňských revolt v ústavech v Trani a Palmi; mimo jiné se jednalo také o blízkého přítele generála Dalla Chiesy. Správa věznic poté ustoupila a oddělení s maximální ostrahou uzavřela. Soudce D'Urso byl poté propuštěn na svobodu. Úspěch Rudých brigád byl korunován rozhovorem, který poskytl Moretti týdeníku *Espresso*.

---

202 BOCCA, G., *Noi terroristi...*, s. 267.

203 FENZI, E., c. d., s. 146-148.

204 BRAGHETTI, A. L., TAVELLA, P., c. d., s. 129.

205 MORETTI, M., c. d., s. 222.

206 BOCCA, G., *Noi terroristi...*, s. 259.

Stát však v roce 1980 přišel s novou zbraní, která Rudé brigády i italský levicový terorismus obecně významně posunula k jeho konci. Jednalo se o zákon, přijatý v únoru 1980, který zaručoval podstatné snížení trestu pro zadržené teroristy, kteří by policii poskytli informace, vedoucí k zatčení jejich spolupracovníků na svobodě. Tato strategie však byla také velmi kontroverzní – s podmíněným trestem tak například vyvázl Marco Barbone z teroristické organizace Brigáda 28. března, který byl přímo odpovědný za smrt novináře Waltera Tobagiho, avšak spolupracoval s vyšetřovateli.²⁰⁷

Dne 18. února 1980 byli v Turíně zatčeni vůdci tamní kolony Rocco Micaletto a Patrizio Peci. Peci pod vidinou nižšího trestu prozradil Dalla Chiesovi, kde se nachází v Janově jedna základna. Micaletto u sebe díky jisté koincidenci měl od tohoto bytu klíče. Dvacátého osmého března téhož roku do bytu vtrhlo policejní komando; uvnitř se v tu chvíli nacházeli čtyři teroristé. Ti spustili palbu a po krátké přestřelce byli všichni zabiti, mezi nimi také vrah Guida Rossy Riccardo Dura. Jednotky generála Dalla Chiesy tak během dvou měsíců dokázaly ušetřit významné zásahy turínské i janovské koloně, které takřka přestaly existovat.²⁰⁸ V Rudých brigádách se na Peciho snesla vlna kritiky i slibů odplaty a začalo se mu říkat „Hanebný“ (*Infame*).²⁰⁹ Policie však neušla ani kritice; časté výhrady se snášely na její hlavu za postřílení všech brigadistů v janovské základně. Mnozí policisté skutečně brali boj s Rudými brigádami velmi osobně a nemuseli situaci unést; jen od listopadu 1979 do ledna 1980 byli teroristy zavražděni čtyři policisté.²¹⁰

Dalla Chiesu v brzké době čekal ještě jeden velký úspěch. Bylo jím dlouho očekávané zatčení „nepolapitelného“ vůdce Rudých brigád Maria Morettiho, který spadl do pasti spolu s hlavním ideologem organizace Enricem Fenzim 4. dubna 1981. Policie je překvapila na ulici v Miláně, kde spolu čekali na setkání, které se mělo uskutečnit v nedalekém baru. Zadržení posledního „historického vůdce“, který tak dlouho unikal spravedlnosti, bylo symbolické – poté, co byl v roce 1979 zatčen Gallinari, se jednalo o posledního aktivního teroristu na svobodě, který stál u počátků organizace na přelomu šedesátých a sedmdesátých let. Význam jeho dopadení ale byl i velmi skutečný; i když neoficiálně, byl „číslem 1“ Rudých brigád a organizaci jeho

---

207 GINSBORG, P., c. d., s. 386.

208 MORETTI, M., c. d., s. 213.

209 DRAKE, R., *The revolutionary mystique and terrorism in contemporary Italy*, Bloomington 1989, s. 109.

210 FENZI, E., c. d., s. 120.

ztráta citelně oslabila.

I přes tyto významné rány, které Rudé brigády utřzily, se na jaře 1981 stále ještě jednalo o poměrně kompaktní organizaci. V Římě za sebou Moretti zanechal fungující kolonu s Luigim Novellim, Remem Pancellim, Marinou Petrellovou a Pietrem Vanzim; jeho kritici Valerio Morucci a Adriana Farandová byli zatčeni již na podzim 1979.²¹¹ Svůj kredit na kritice Morettiho budovali neapolští vůdci Giovanni Sensani a Vittorio Bolognesi, ale v této době stále drželi oficiální linii. Jedinými odpadlíky zůstávala anarcho-syndikalistická Kolona Waltera Alasii v Miláně, ale ta Morettiho pád dlouho nepřežila. Již v říjnu roku 1981 byl zatčen Alfieri a poté se kolona rychle rozpadla.

Rozpad

Morettiho zatčení neznamenovalo rozpad Rudých brigád, ale spolu s dalšími faktory přispělo k jejich decentralizaci – každá kolona začala provádět akce víceméně samostatně a ty nejsilnější (v této době římská, neapolská a benátská) spolu začaly latentně soupeřit o hegemonii.²¹² V roce 1981 se to nejvíce začalo projevat v neapolské koloně Giovanniho Sensaniho. Sensani udělal v Rudých brigádách strmou kariéru; do organizace vstoupil až v roce 1978 a brzy se tento ambiciózní univerzitní pedagog z Florencie stal jednou z jejích vůdčích osobností. Spolu s Fenzim byl po delší době (v podstatě od zatčení Giorgia Semerii v roce 1976) prvním intelektuálem mezi brigadisty. Moretti o něm později řekl, že nebyl nikdy součástí jejich kultury; byl sice součástí Rudých brigád a nelze jej oddělovat, ale byl tou nejhorší součástí.²¹³

Během roku 1981 s ostatními kolonami ještě spolupracoval, ale své akce s nimi příliš nekonzultoval. Na jaře 1981 připravil samostatně únos křesťansko-demokratického politika Cira Cirilla a 27. dubna jej v kampánském městě Torre del Greco provedl. Únos, který trval 89 dní, označil Giorgio Bocca za „tragickou parodii na únos Alda Mora“.²¹⁴ Cirillo byl nakonec za nejasných podmínek propuštěn. Křesťanská demokracie se tentokrát rozhodla s únosci vyjednávat a pokusit se tak

---

211 Jejich kritika Morettiho byla poměrně závažná a skutečně hrozilo, že by mohlo dojít k významnější roztržce. Morucci a Farandová byli za své postoje kritizováni dokonce z vězení zavřenými členy „historických Rudých brigád“. CATANZARO, R., *The Red brigades and left-wing terrorism in Italy*, London 1991, s. 97-98.

212 DELLA PORTA, D., *Terrorismi in Italia...*, s. 212.

213 MORETTI, M., c. d., s. 240.

214 BOCCA, G., *Noi terroristi...*, s. 272.

i za cenu určitých ústupků zachránit jeho život; to ovšem začali kritizovat zastánci alternativních vysvětlení k Morově únosu. Podle nich ochota k vyjednávání v Cirillově případě a neochota k témuž v obdobném případě Morově jasně potvrzovala, že na Morově smrti měl od počátku zájem někdo z nejvyšších míst (nejčastěji se hovoří o Andreottim).

Další akcí, kterou provedl Senzani na vlastní pěst, byl únos Roberta Peciho v červnu 1981. Roberto Peci byl bratr Patrizia Peciho, zadrženého brigadisty, který v touze po nižším trestu prozradil policii klíčové informace, vedoucí k rozbití janovské buňky. Roberto Peci byl nakonec po takřka třech měsících ve vězení a vyčerpávajícím „lidovém soudu“ zastřelen. Tato akce, která připomínala spíše jakousi *vendettu* po způsobu jihoitalských zločineckých organizací, přinesla Senzanimu pověst krutého vraha a zasadila další ránu pověsti Rudých brigád v očích veřejnosti. Tato vražda, spolu se zabitím Guida Rossy a dalšími akcemi této pozdní fáze dějin Rudých brigád, byla spíše zstrašující brutální reakcí, kterou se organizace snažila zakrýt svoje tápání a nedostatek iniciativy. Donatella della Porta tyto vraždy nazvala „bojem za přežití organizace“.²¹⁵

Na severu země se po silném oslabení janovské a turínské kolony a po odtrhnutí milánské stala hlavní silou Rudých brigád benátská buňka. O prestiž musela bojovat hlavně s milánskou Kolonou Waltera Alasii, která pro ně představovala silnou konkurenci. Jejich soupeření se projevilo zejména v létě roku 1981, kdy obě dvě skupiny provedly prakticky současně únosy významných továrních manažerů Giuseppeho Taliercia, respektive Renza Sandrucciho. Toto přetahování ukončila na podzim toho roku policie, která zatčením milánských předáků prakticky ukončila krátký život odštěpené organizace.

Benátčané se mezitím chystali na novou velkou akci, která měla navíc napravit zničenou pověst Rudých brigád. Touto akcí měl být únos amerického generála Jamese Lee Doziera, velitele sil NATO v jižní Evropě se sídlem ve Veroně. Tento únos měl jednak sjednotit Rudé brigády (skutečně se na něm podílelo více kolon), ale i přilákat na sebe pozornost mírového hnutí a získat sympatie četných kritiků Severoatlantické aliance nebo americké zahraniční politiky. O podporu neusilovala benátská kolona pouze v Itálii, únosem amerického generála se pokoušela získat mezinárodní pozornost. V historii Rudých brigád ovšem akce

---

215 DELLA PORTA, D., *Terrorismi in Italia...*, s. 209.

namířená přímo proti jedné ze „supervelmocí“ studené války či proti vojenskému činiteli zůstává ojedinělá.

Samotného Doziera benátská kolona vybrala, když zjistila, že se příliš nestará o svoji ochranu.²¹⁶ Dne 17. prosince 1981 byl unesen ze svého bytu ve Veroně a odvezen do připraveného vězení v Padově. Akci veleli Antonio Savasta a Barbara Balzaraniová. Po více než měsíci nakonec byla základna brigadistů vypátrána a Dozier byl osvobozen speciálními italskými jednotkami. Během zásahu se policii podařilo zaktnout mezi jinými také šéfa benátské kolony Savastu. Ten začal ovšem brzy po zatčení s vyšetřovateli spolupracovat a stal se tak vedle Patrizia Peciho druhým „zrádcem“ – jeho svědectví posloužilo zejména při soudu s Morettim a dalšími brigadisty. Ostatní zadrženi brigadisté byli údajně podrobeni italskými tajnými službami různým druhům mučení (Giorgio Bocca píše například o pálení cigaretami, polévání ledovou vodou a ponechání bez šatů, kopání do genitálií či předstírání, že budou zastřeleni).²¹⁷ V Itálii se z mučení stalo politické téma, ale zdaleka ne všichni jeho použití na teroristech odmítali.

Během Dozierova únosu došlo ještě k jedné události, která Rudé brigády významně oslabilo. Jednalo se o definitivní roztržku mezi Senzaniho neapolskou kolonou a post-morettiovskými Rudými brigádami. Neshody s Výkonným výborem způsobily nekonzultované akce, zejména zabití Roberta Peciho, a také (nepotvrzená) spolupráce s neapolským organizovaným zločinem. Na konci roku 1981 přetvořil Senzani svou kolonu v organizaci s názvem Rudé brigády – guerillová strana (*Brigate rosse partito guerriglia*; BRPG). Sympatizanty ovšem nacházel i mezi nespokojenci z jiných kolon. Zbylé Rudé brigády, aby se odlišily od Senzaniho, také změnilo jméno a nazývaly se Rudé brigády – komunistická bojující strana (*Brigate rosse – Partito comunista combattente*; BR-PCC).²¹⁸ Jejich nejvýraznější osobností zůstala Morettiho družka Balzaraniová, která byla zatčena až v roce 1985.

Moretti později poukazoval na to, že všechny organizace vzešlé z Rudých brigád (Kolona Waltera Alasii, BRPG, dokonce i BR-PCC) se od starých brigád distancovaly a chtěly začít znovu. Žádná z nich ale nebyla ochotna vzdát se jejich jména nebo symbolu – pěticípé hvězdy s protaženými spodními dvěma cípy.²¹⁹

---

216 BOCCA, G., *Noi terroristi...*, s. 279.

217 BOCCA, G., *Noi terroristi...*, s. 280-281.

218 Název byl podle Curcia odvozen od sloganu z doby „horkého podzimu“: „Za budování bojující strany“ (*Per la costruzione del partito combattente*). CURCIO, R., c. d., s. 194.

219 MORETTI, M., c. d., s. 236.

Rozkol už ale neměl velký význam. Senzani byl krátce nato zatčen a jeho neapolská skupina se rozpadla. BR-PCC sice ještě pokračovaly v další činnosti, ale byly v naprosté izolaci, pod silným tlakem policie.²²⁰ Jejich vliv na společnost neustále klesal a z jejich vražd se staly ojedinělé výkřiky, které ztratily jakoukoli schopnost mobilizovat masy. Z pozdějších akcí můžeme zmínit vraždu amerického diplomata Leamona Hunta v roce 1984, ekonoma a právníka Ezia Tarantelliho v roce 1985, odboráře Landa Contiho v roce 1986, křesťansko-demokratického senátora Roberta Ruffiliho v roce 1988. V prohlášení, ve kterém se BR-PCC přihlásily k Ruffiliho vraždě, oznámily, že hodlají nadále pokračovat v činnosti, i přes rozhodnutí „historických vůdců“, kteří z vězení vyjádřili přání ukončit činnost BR-PCC.²²¹ Přesto je ale vražda Roberta Ruffiliho často považována za poslední vzepětí této teroristické organizace. Další série ojedinělých vražd se totiž objevila až na konci devadesátých let a v prvním desetiletí nového tisíciletí; v souvislosti s těmito vraždami se mluví o Nových rudých brigádách (*Nuove brigate rosse*). V roce 1999 byl zavražděn docent a poradce ministra práce Massimo D'Antona, v roce 2002 právník a univerzitní profesor Marco Biagi, v roce 2003 policejní důstojník Emanuele Petri.

---

²²⁰ Protiteroristickým jednotkám již nevedl generál Carlo Alberto Dalla Chiesa. V roce 1982 se stal sicilským prefektem, jehož úkolem byl boj proti zločinecké organizaci *Cosa Nostra*. V září téhož roku byl spolu se svou ženou v automobilu zastřelen.

²²¹ *30 anni di BR...* SPIEZIE, A. (ed.), s. 44.

Závěr

Rudé brigády pokračovaly v činnosti sporadickými útoky v devadesátých letech i později, ale iniciativu a schopnost ovlivňovat masy ztratily již na počátku let osmdesátých. Jejich „revoluční úsilí“ zmizelo společně ochotou signifikantní části společnosti podporovat jiné, mimoústavní řešení všeobecné krize italského státu. Poté se již nejednalo o vyvolání celospolečenské revoluce, ale jen o bezvýslednou eskalaci napětí.

Sami brigadisté si marnost svého boje v osmdesátých letech uvědomovali. Zakladatelé a přední členové Rudých brigád byli prakticky všichni postupně pozatýkáni a odsouzeni k vysokým trestům za mřížemi. Zdá se, že i mnozí z nich postupně došli určitého smíření, nebo alespoň přiznali na své straně zbytečnou krutost a neodpovídající prostředky. Již v roce 1979 se pokusili členové Rudých brigád držení ve věznic Asinara (což byli prakticky všichni z tzv. „historického jádra“) odpovědět na otázku, zda má jejich teroristická organizace, tak jak byla založena, v současném světě smysl. Odpovědí bylo poměrně jednoznačné „ne“.²²² Giovanni Moro popsal setkání jednoho z mluvčích mítinku proti G8 v Janově s Renatem Curciem ve vězení Rebibbia, kde mu Curcio řekl: „Chyba, kterou jsme my brigadisté udělali, byla jenom jedna: věřili jsme Macchiavellimu, že účel světí prostředky.“ Tazatel na to odpověděl: „Podívej, Curcio, nebyl jsi ale jediný, kdo tomu věřil. I tví političtí nepřátelé tomu pevně věřili a používali stejný systém...“ Curcio odvětil: „... každý člověk je nakonec stejný.“²²³

V osmdesátých letech dosáhla vrcholu popularita konspiračních teorií, které zahrnovaly především zapojení státu a jeho tajných služeb, velmocí a mezinárodních organizací do dějin italského terorismu. Značná část společnosti neměla pochyb o tom, že jí byly zatajeny důležité okolnosti bombových útoků na Piazza Fontana v Miláně a Piazza della Loggia v Brescii, smrti Giuseppe Pinelliho, Giangiacoma Feltrinelliho, Carmina Pecorelliho či Giuseppe Impastata, a v neposlední řadě také okolnosti samotného únosu Alda Mora. Sami brigadisté však většinu těchto dohadů striktně odmítali. Moretti k tomuto tématu poznamenal: „Bylo by to hezké, že?

---

²²² Jeden z textů napsal Curcio sám a pojmenoval jej Cappuccetto rosso (Červená karkulka), na něj reagovali Franceschini, Bertolazzi a další druhým textem. Jejich syntéza pak byla vydána pod jménem Dieci tesi (Deset tezí). CURCIO, c. d., s. 163.

²²³ MORO, G., c. d., s. 140.

Kdybychom mohli poskládat dohromady všechno, CIA, KGB, SISME, SISDE, mafii, P2 a tak dále, abychom spojili všechny důležité události posledních dvaceti let do jednoho univerzálního komplotu.“²²⁴ Také Curcio se k tomu ironicky vyjádřil: „Byli tedy tací, kdo místo aby se podívali do tváře reálně existujícím neduhům v Itálii, dávali přednost hypotézám o cizích a mysteriózních příčinách: O Velkém starci s rudým vousem, Davidovou hvězdou a cylindrem strýčka Sama.“²²⁵ Typickým způsobem se k Franceschiniho konspiracím vyjádřil také Valerio Morucci: „Alberta je škoda, byl z té bandy jedním z mála, kdo měl mozek“.²²⁶ Na výpovědi hlavních aktérů je bezpochyby třeba pohlížet obezřetně, ale pozdější výzkumy a vyšetřování skutečně daly uvězněným brigadistům v mnoha věcech za pravdu.

Rudé brigády byly po takřka dvě desetiletí významným politickým fenoménem a jedním z klíčových jevů italské poválečné historie. Vznikly jako symptom krize legitimacy italského státu a jako nejradikálnější složka masového hnutí mimoparlamentní opozice. Až do konce sedmdesátých let pak zvolna postupoval proces separace od mimoparlamentní levice společně s radikalizací Rudých brigád a jejich přeměnou z ilegálního agitačního hnutí na podporu dělníků v severoitalských továrnách v paramilitární přísně utajenou organizaci bojující proti státnímu systému. Tento proces byl završen na konci sedmdesátých let, kdy se Rudé brigády v evidentním nepochopení nesouhlasných reakcí na vraždu Alda Mora pokusily trestat i ty levicové představitele, kteří reprezentovali odklon mimoparlamentní opozice od politického násilí. Nejvýraznější osobností, na kterou Morettiho Rudé brigády v tomto duchu zaútočily, byl odborářský předák Guido Rossa. Netřeba zdůrazňovat, že tento akt od organizace sympatie společnosti ještě více oddálil; Rudé brigády se však tímto činem nesnažily zachránit situaci, ale lpění na udržení pověsti a prostá msta je dovedly na spirálu, z níž nebylo cesty zpět. Každý další útok jenom prohluboval jejich izolaci.

Společně s radikalizací a stále odvážnějšími akcemi také rostla pozornost bezpečnostních složek státu věnovaná terorismu. Právě efektivní boj s terorismem pod vedením generála Carla Alberta Dalla Chiesy přinutil v polovině dekády Morettiho významně zasáhnout do struktury a způsobu boje proti institucím. Po

---

224 P2 byla významná italská zednářská lóže, podezřelá z účasti na některých uvedených událostech. MORETTI, M., c. d., s. 188.

225 CURCIO, R., c. d., s. 142.

226 MORUCCI, c. d., s. 306.

rozsáhlých zatýkáních v letech 1974 a 1975 bylo zřejmé, že pokud se chce organizace udržet, musí se militarizovat a přísně dodržovat bezpečnostní pravidla. Střední cesta – tedy boj v továrnách a zároveň významné zásahy do státních institucí – by v tomto smyslu znamenala zánik Rudých brigád.

Přestože Rudé brigády ztratily svůj přímý vliv na společnost, do dneška zůstaly jakýmsi symbolem celých sedmdesátých let - „roků olova“. Jejich odkaz je možné vysledovat v celé Evropě a literatura i kinematografie inspirovaná touto teroristickou organizací tvoří zvláštní kategorii. Zejména filmů vznikla celá řada v různých žánrech a úhlech pohledu. Vznikla tak například komedie *Mordi e fuggi* s Marcellem Mastroianim a Oliverem Reedem (1973, r. Dino Risi), kde jsou teroristé vykresleni poměrně sympaticky, konspirační psychologické drama *Il caso Moro*, kde politika ztvárnil Gian Maria Volonté (1986, r. Giuseppe Ferrara), adaptace knihy Anny Laury Braghetiové *Buongiorno, notte* (2003, r. Marco Bellocchio) i hollywoodský snímek *Year of the Gun* se Sharon Stoneovou (1991, r. John Frankenheimer), který představuje Mora i Rudé brigády jako postavy v akčním krimithrilleru.²²⁷ „Rokům olova“ se ve své tvorbě dlouhodobě věnuje také režisér Marco Tullio Giordana, konspirační thriller v souvislosti s únosem Alda Mora *Piazza delle cinque lune* natočil roku 2003 režisér Renzo Martinelli.²²⁸

Silné mediální ohlasy získávají i zprávy týkající se zatčených teroristů – například nedávné úmrtí brigadisty Prospera Gallinariho (14. ledna 2013). Spekulace médií, jaká tajemství si s sebou Gallinari odnesl do hrobu, potvrzují, jak důležité místo stále Rudé brigády v paměti Italů zaujímají.

---

227 UVA, C., *Schermi di piombo. Il terrorismo nel cinema italiano*, Soveria Mannelli 2007, s. 70.

228 O'LEARY, A., *Tragedia all'italiana. Cinema e terrorismo tra Moro e Memoria*, Città di Castello 2007, s. 67.

Prameny

BERLINGUER, Enrico, *Austerita, occasione per trasformare l'Italia*, Roma 1977

BOCCA, Giorgio, *Noi terroristi. 12 anni di lotta armata ricostruiti e discussi con i protagonisti*, Milano 1985

BRAGHETTI, Anna Laura, TAVELLA, Paola, *Il prigioniero*, Milano 2003

CURCIO, Renato, *A viso aperto. Intervista di Mario Scialoja*, Milano 1993

FASANELLA, Giovanni, FRANCESCHINI, Alberto, *Che cosa sono le Brigate rosse*, Milano 2004

FENZI Enrico, *Armi e bagagli. Un diario dalle Brigate Rosse*, Genova – Milano 1998

FRANCESCHINI, Alberto, *Mara, Renato e io*, Milano 1996

GALLINARI, Prospero, *Un contadino nella metropoli*, Milano 2006

GRAMSCI, Antonio, *Selection from the prison notebook*, HOARE, Quentin, NOWELL SMITH, Geoffrey (eds.), London 1999

MORELLI, Vincenzo, *Anni di piombo. Appunti di un generale dei Carabinieri*, Torino 1988

MORETTI, Mario, *Brigate rosse: una storia italiana. Intervista di Carla Mosca e Rossana Rossanda*, Milano 1994.

MORO, Aldo, *Lettere da prigionia*, GOTOR, Miguel (ed.), Torino 2008

MORO, Aldo, *Un uomo così*, Milano 2003

MORUCCI, Valerio, *La peggior gioventù. Una vita nella lotta armata*, Milano 2004

NOVELLI, D., *Vite sospese. Le generazioni del terrorismo*, Milano 2007

PANSA, Gianpaolo, *Storie Italiane di violenza e terrorismo*, Roma-Bari 1980

Progetto Memoria. Le parole scritte, RITA, M. (ed.), Roma 1996

SCIASCIA, Leonardo, *L'affaire Moro. Con aggiunta la relazione parlamentare*, Milano 1998

Soccorso rosso, *Brigate Rosse. Che cosa hanno fatto, che cosa hanno detto, che cosa se ne è detto*, Milano 1976

TAVIANI, P. E., *Politica a memoria d'uomo*, Bologna 2001

Odborná literatura

1968 in Europe. History of protest and activism 1956-1977, KLIMKE, M., SCHAROTH, J. (eds.), New York 2008

BISCIONE, Francesco Maria, *Il delitto Moro. Strategie di un assassinio politico*, Roma 1998

BISCIONE, Francesco Maria, *Una modalità della lotta politica in Italia 1969-74*, in *Brescia: Piazza della Loggia*, GHEZZI, C., (ed.), Roma 2012

BOBBIO, Luigi, *Lotta continua. Storia di una organizzazione rivoluzionaria*, Roma 1979

BOCCA, Giorgio, *Gli anni del terrorismo. Storia della violenza politica in Italia dal '70 ad oggi*, Milano 1989

BOCCA, Giorgio, *Il provinciale: settant'anni di vita italiana*, Milano 1991

CATANZARO, Raimondo, *The Red brigades and left-wing terrorism in Italy*, London 1991

CLEMENTI, Marco, *Storia delle Brigate rosse*, Roma 2007

DELLA PORTA, Donatella, ROSSI, M., *Cifre crudeli: bilancio dei terrorismi*, Bologna 1984

DELLA PORTA, Donatella, *Il terrorismo di sinistra*, Bologna 1990

DELLA PORTA, Donatella a kol., *Terrorismi in Italia*. Bologna 1984

DRAKE, Richard, *Italy in the 1960s: A Legacy of Terrorism and Liberation*, in *South Central Review* 16/17, *Rethinking 1968: The United States & Western Europe* (zima 1999 - jaro 2000), s. 62-76

DRAKE, Richard, *The revolutionary mystique and terrorism in contemporary Italy*, Bloomington 1989

FELIZIANI Giancarlo, *Colpirne uno educarne cento. La storia di Guido*

Rossa, Arezzo 2004

FELTRINELLI, Carlo, *Senior service*, Milano 1999

GALLI, Giorgio, *Storia del partito armato 1968-1982*, Milano 1982

GINSBORG, Paul, *A History of contemporary Italy 1943-1980*, London 1990

GRANDI, Aldo, *Giangiaco Feltrinelli. La dinastia, il rivoluzionario*, Milano 2000

GRASSI, Stefano, *Il caso Moro. Un dizionario Italiano*, Milano 2008

Il dizionario di politica, BOBBIO, Norberto (ed.), Torino 2004

LEPRE, Aurelio, PETRACCONI, Claudia, *Storia d'Italia dall'unità a oggi*, Bologna 2008

MANCONI, Luigi, *Terroristi italiani. Le Brigate rosse e la guerra totale 1970-2008*, Milano 2008

MEADE, Robert, *The Red Brigades. The story of Italian terrorism*, London 1990

MONTANELLI, Indro, CERVI, Mario, *L'Italia degli anni di piombo*, Milano 2004

MORO, Giovanni, *Anni settanta*, Torino 2007

MUGHINI, G., *Gli intellettuali e il caso Moro*, Milano 1978

O'LEARY, Alan, *Tragedia all'italiana. Cinema e terrorismo tra Moro e Memoria*, Città di Castello 2007

OTTAVIANO, Franco, *La rivoluzione nel labirinto. Sinistra e sinistrismo dal 1956 agli anni Ottanta*, Soveria Mannelli 1993

PANVINI, Guido, *Ordine nero, guerriglia rossa. La violenza politica nell'Italia degli anni Sessanta e Settanta (1966-1975)*, Torino 2009

PAPA, Emilio Raffaele, *Il processo alle Brigate rosse. Brigate rosse e difesa d'ufficio. Documenti*, Torino 1979

PERGOLIZZI, Paolo, *L'appartamento: Dal pci alla lotta armata*, Reggio Emilia 2006

PROCACIO, Giuliano, *Dějiny Itálie*, Praha 2007

SPIEZIE, Annalisa a kol., *30 anni di BR. Le Brigate Rosse nei racconti di Anonio Andreassi, Giuliano Ferrara, Severino Santiapichi. La cronologia dei fatti e la lista delle vittime*, Roma 2001

STRMISKA, Maximilián, *Ozbrojená opozice. Studie k subverzivnímu terorismu*, Brno 2000

STRMISKA, Maximilán, *Studie o utváření italské Nové levice (1968-1972)*, Brno 1994

TESSANDORI, V., *Br. Imputazione: Banda armata. Cronaca e documenti delle Brigate rosse*, Milano 2000

TESSANDORI, Vincenzo, *Qui Brigate rosse. Il racconto, le voci*, Milano 2009

TOLOMELLI, M., *Di fronte alle BR e alla RAF: Percezioni sociali a confronto*, in *L'Italia repubblicana nella crisi degli anni settanta*, vol. III. *Partiti e organizzazioni di massa*, Roma 2001

TOLOMELLI, M., *Terrorismo e società. Il pubblico dibattito in Italia e in Germania negli anni Settanta*, Bologna 2006

TRANFAGLIA, N., *La crisi italiana e il problema storico del terrorismo in* GALLEN, Mauro (ed.), *Rapporto sul terrorismo*, Milano 1981

UVA, Christian, *Schermi di piombo. Il terrorismo nel cinema italiano*, Soveria Mannelli 2007

Verso la lotta armata. La politica della violenza nella sinistra radicale degli anni Settanta, NERI, Simone (ed.), Bologna 2012

WEINBERG, Leonard, EUBANK, William Lee, *Neo-Fascist and Far Left Terrorists in Italy: Some Biographical Observations*, in *British Journal of Political Science* 18, č. 4 (říjen 1988), s. 531-549

WILLAN, Phillip, *Puppetmasters: The Political Use of Terrorism in Italy*, Bloomington 2002